

**Analiza sytuacji wewnątrzregionalnej w obszarze
włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa
w województwie łódzkim
na potrzeby właściwego profilowania interwencji
podejmowanych w ramach RPO WŁ
na lata 2014-2020**

EKSPERTYZA PRZYGOTOWANA PRZEZ REGIONALNEGO CENTRUM POLITYKI
SPOŁECZNEJ W ŁODZI

Spis treści

Wprowadzenie	3
1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej.....	3
1.1. Ludność.....	3
1.2. Aktywność ekonomiczna	8
1.3. Bezrobocie.....	10
1.4 Osoby i rodziny korzystające z pomocy.....	16
2. Usługi kierowane do osób niesamodzielnych	21
2.1. Usługi dla osób niesamodzielnych w ramach systemu pomocy społecznej.....	25
2.2. Usługi dla osób niesamodzielnych w ramach systemu ochrony zdrowia	39
2.3. Deinstytucjonalizacja usług świadczonych na rzecz osób niesamodzielnych	41
2.4. Analiza rozmiaru potrzeby deinstytucjonalnej - dzieci.....	43
3. Usługi opieki nad dziećmi do lat 3 oraz edukacja dzieci i młodzieży.....	44
3.1. Opieka przedszkolna oraz żłobki	45
3.2. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne.....	48
3.3. Szkolnictwo ponadgimnazjalne	48
3.4. Szkoły wyższe.....	49
4. Świadczenia usług wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej.....	51
4.1. Piecza zastępcza i pomoc w usamodzielnieniu wychowankom opuszczającym pieczę zastępczą	53
4.2. Formy pomocy w zakresie pełnienia funkcji zawodowych rodzin zastępczych oraz realizacji zadań rodzinnych domów dziecka	56
5. Rehabilitacja zawodowa i społeczna niepełnosprawnych.....	57
5.1. Analiza dostępności podmiotów reintegracji społeczno zawodowej (KIS, CIS, W TZ, ZAZ)	59
6. Mieszkalnictwo socjalne i chronione.....	61
7. Dostępność i zapotrzebowanie na usługi placówek wsparcia dziennego oraz placówek prowadzonych w formie pracy podwórkowej dla dzieci i młodzieży.....	64
8. Usługi rehabilitacji dla dzieci z wadami rozwoju.....	67
9. Dostępność do infrastruktury społecznej zanalizowanej pod kątem zaspakajania zapotrzebowania na tę infrastrukturę.	68
Podsumowanie.....	71
Bibliografia.....	75
Spis tabel	77
Spis rysunków.....	78

Wprowadzenie

Celem poniższej analizy było pokazanie wewnątrzregionalnego zróżnicowania w województwie łódzkim w odniesieniu do wybranych obszarów polityki społecznej realizowanej na poziomie lokalnym.

W oparciu o dostępne dane z różnych źródeł pokazano, w których powiatach występuje szczególnie nasilenie popytu na poszczególne usługi społeczne przy jednoczesnym niedostatecznym ich zaspokojeniu, jakie zmiany zachodziły w ostatnich latach i jakie mogą być przyszłe zmiany w zapotrzebowaniu na poszczególne usługi, wynikające m. in. z prognozowanych zmian demograficznych.

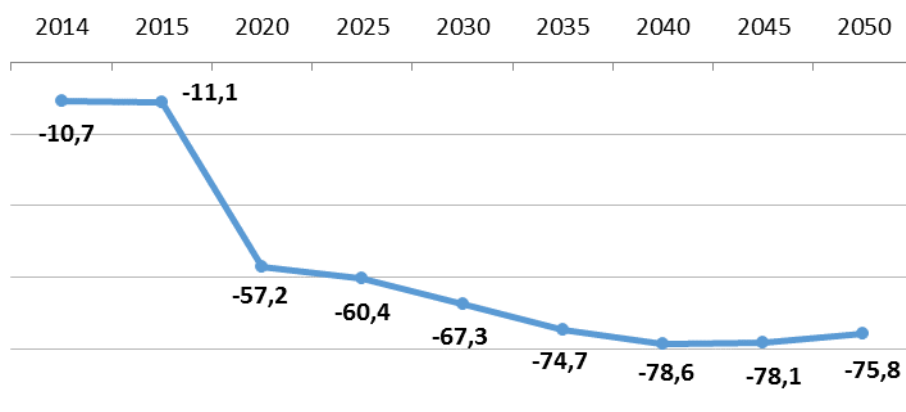
1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej

1.1. Ludność

Według stanu na 30 czerwca 2015 roku w 177 gminach województwa łódzkiego (w obrębie 21 powiatów oraz 3 miast na prawach powiatu) mieszkało 2.498.240 mieszkańców (o 5.896 mniej niż w 2014 roku¹). Odsetek ludności miejskiej wynosi 63,2%². W skali kraju województwo łódzkie zajmuje 6 miejsce pod względem liczby ludności (po województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim, małopolskim i dolnośląskim). W naszym regionie zanotowano, podobnie jak w latach poprzednich, spadek liczby ludności. Spadkowy trend liczby ludności jest tendencją charakterystyczną dla całego kraju i w przyszłości się pogłębi. W okresie 1995-2013, gdy nastąpił spadek liczby ludności województwa łódzkiego z 2,688 mln do 2,513 mln, ludność Polski zmniejszyła się z 38,609 mln do 38,496 mln. Zaznaczyć należy, że w województwie łódzkim spadek liczby ludności był wyjątkowo szybki. Spadek liczby ludności nie dotyczy wszystkich gmin i powiatów w jednakowym stopniu. W okresie 1995-2013 trzy powiaty odnotowały wzrost liczby ludności: bełchatowski (+2,8%), zgierski (+1,8%), m. Skierniewice (+1,2%). Największe spadki ludności odnotowano natomiast w powiatach: m. Łódź (-13,6%), łęczyckim (-11,8%), kutnowskim (-11,4%).

Wg *Prognozy ludności na lata 2014-2050*, opracowanej przez GUS w 2014 roku, do 2050 roku tendencja ta będzie się pogłębiała w następnych latach. Populacja osób zamieszkałych na terenie województwa łódzkiego zmniejszy się powyżej 20% w stosunku do 2013 r.

Rysunek 1. Zmiany stanów ludności (w tys. osób) w latach 2013-2050

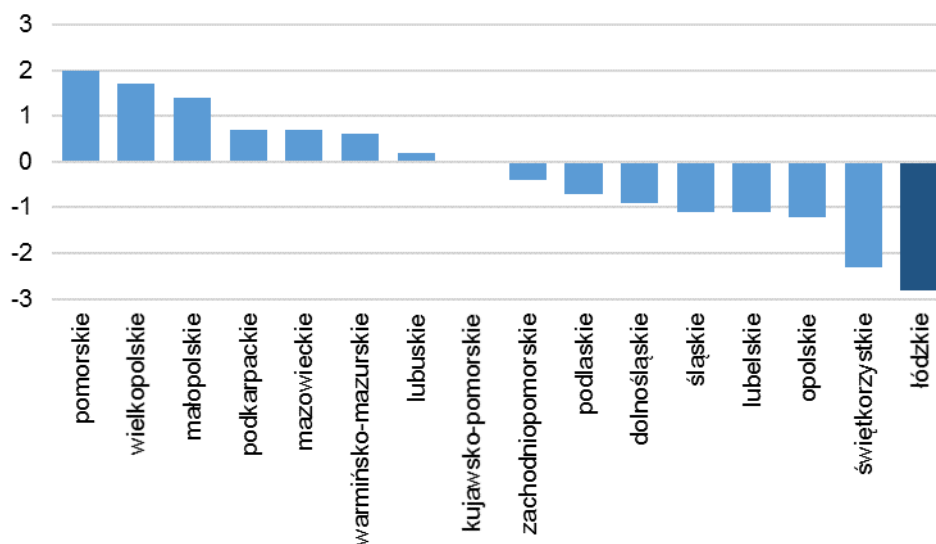
Źródło: *Prognoza ludności na lata 2014-2050*, GUS, 2014

¹ Dane GUS Bank Danych Lokalnych, stan na 31.12.2014 roku

² Dane GUS Bank Danych Lokalnych, stan na 31.12.2014 roku

Spadek liczby ludności to wynik negatywnego przyrostu naturalnego oraz negatywnego salda migracji. Województwo łódzkie charakteryzuje ujemnym przyrostem naturalnym (-2,8), który oznacza, że więcej osób umiera niż się rodzi. W zestawieniu województw nasze województwo znajduje się na ostatnim miejscu w kraju.

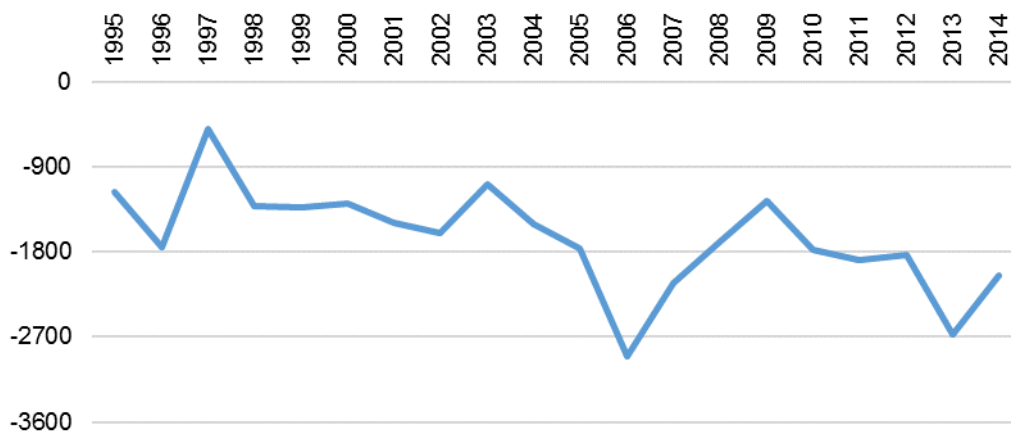
Rysunek 2. Przyrost naturalny na 1000 osób według województw - stan na dzień 31.12.2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, Statystyka regionalna, 2015.

Saldo migracji w województwie łódzkim, podobnie jak w przypadku przyrostu naturalnego, również przyjmuje wartość ujemną (-2045 w 2014 roku). Poniżej została przedstawiona graficzna ilustracja tego zjawiska na przestrzeni ostatnich 20 lat.

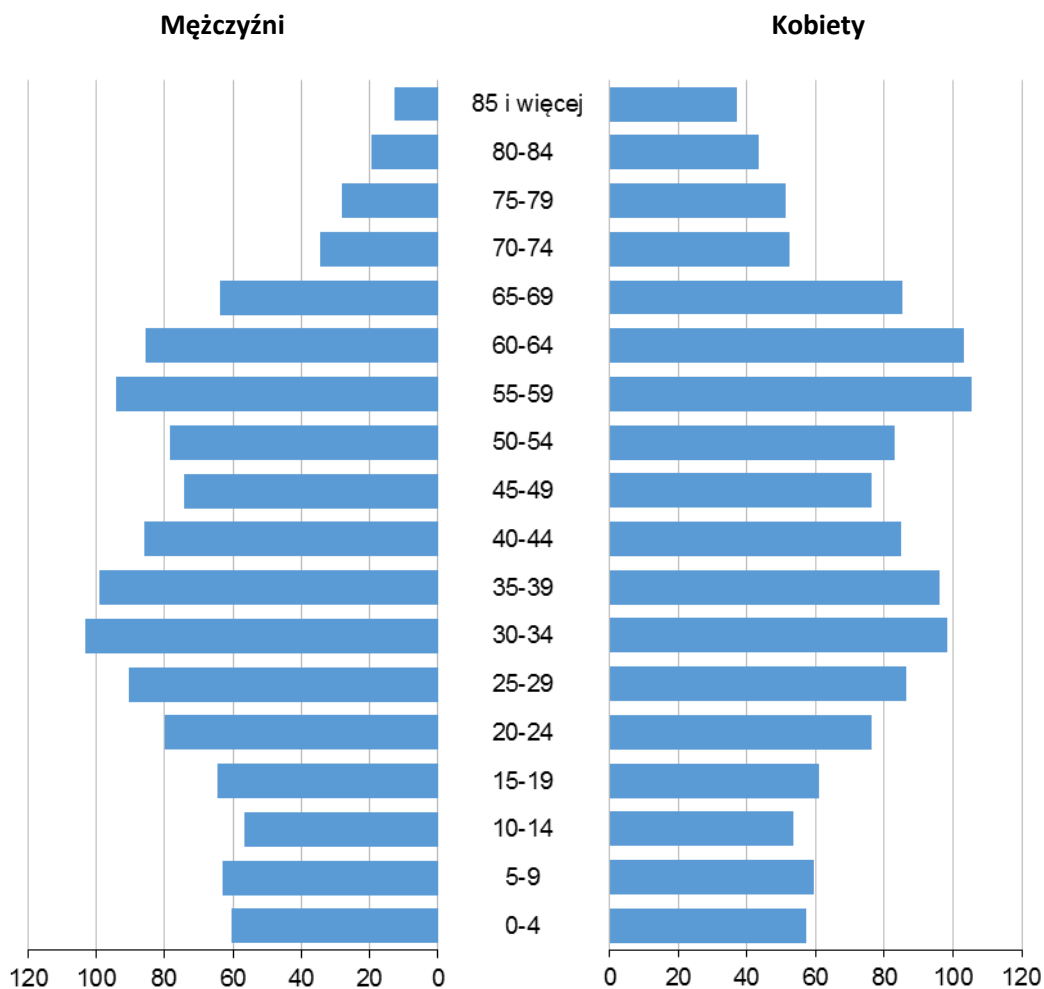
Rysunek 3. Saldo migracji w województwie łódzkim w latach 1995-2014

Źródło: GUS, Statystyka regionalna, 2015

Kolejną cechą wyróżniającą mieszkańców województwa łódzkiego wśród mieszkańców Polski, jest struktura ludności wg wieku i płci. Na przestrzeni ostatnich lat obserwowany jest proces starzenia się społeczeństwa.

Rysunek 4. Struktura ludności województwa łódzkiego według wieku i płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, 2014

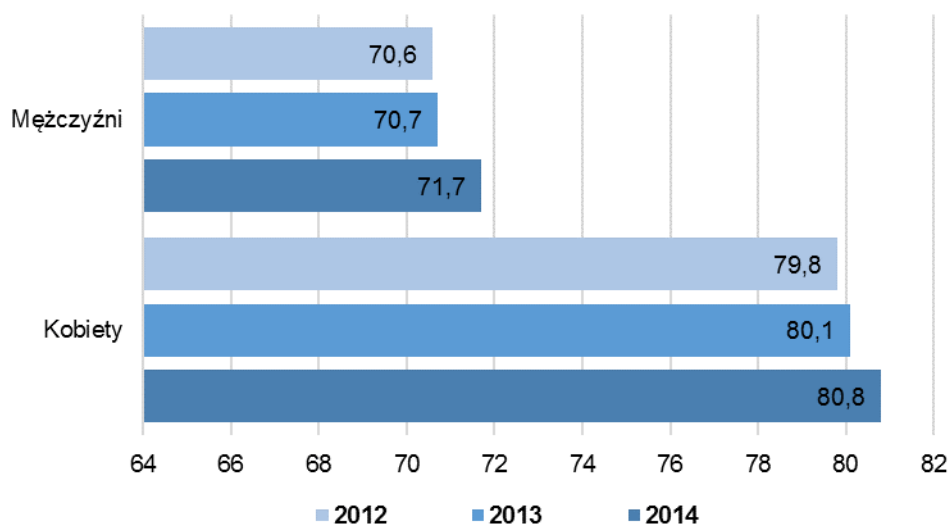
W 2014 roku mediana wieku³ ludności w miastach województwa łódzkiego wynosiła 43 lata, natomiast na wsi – 39 lat. „Najstarszym” demograficznie miastem jest Łódź – odsetek osób w wieku 60+ wynosi tu 26,2%⁴. Starzenie się mieszkańców województwa łódzkiego jest konsekwencją trzech najważniejszych czynników: wydłużaniem czasu trwania ludzkiego życia, spadku liczby urodzeń oraz ujemnego salda migracji. Charakterystyczną cechą starzenia się społeczeństwa jest proces tzw. podwójnego starzenia się ludności, wyrażający się szybszym niż w przypadku całej populacji osób w wieku 65 i więcej lat wzrostem odsetka osób w wieku 80 i więcej lat. Przeciętne trwanie życia mieszkańca województwa łódzkiego jest krótsze niż średnia dla kraju⁵, ale systematycznie rośnie.

³ Mediana wieku (wiek środkowy) – parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa badanej populacji już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła

⁴ Źródło: Rocznik Demograficzny, 2012

⁵ W Polsce w 2014 roku przeciętne trwanie życia wynosiło dla kobiet – 81,6 lat, a dla mężczyzn – 73,8 lat.

Rysunek 5. Przeciętne trwanie życia mieszkańców województwa łódzkiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych, 2014

Należy również dodać, że województwo łódzkie jest najbardziej sfeminizowanym regionem w Polsce. Wskaźnik feminizacji wynosi tu 110⁶, a w kraju 107.

Niepokojący jest również stosunek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. Współczynnik obciążenia demograficznego, czyli liczba osób w wieku produkcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym, wynosi 60⁷.

Tabela 1. Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym - stan w dniu 31.12.2014

LUDNOŚĆ W WIEKU PRODUKCYJNYM I NIEPRODUKCYJNYM				
Stan w dniu 31 XII 2014				
WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2010	2013	2014
O G Ó Ł E M	2577465	2542436	2513093	2504136
W wieku przedprodukcyjnym	486478	444382	426305	422069
mężczyźni	249602	228121	219062	216875
kobiety	236876	216261	207243	205194
Miasta	285028	258917	249561	247515
mężczyźni	146259	132838	128170	127158
kobiety	138769	126079	121391	120357
Wieś	201450	185465	176744	174554
mężczyźni	103343	95283	90892	89717
kobiety	98107	90182	85852	84837
W wieku produkcyjnym	1646382	1620849	1568769	1550917
w tym w wieku mobilnym	986926	975231	961632	953912

⁶ Wskaźnik feminizacji informuje o liczbie kobiet przypadającej na 100 mężczyzn.

⁷ Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, stan na 31.12.2014 roku

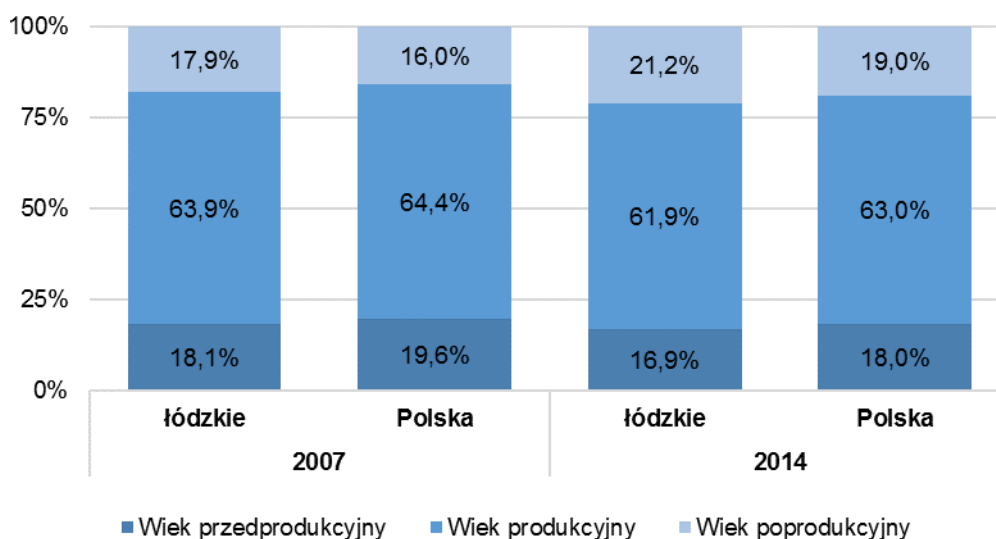
LUDNOŚĆ W WIEKU PRODUKCYJNYM I NIEPRODUKCYJNYM				
Stan w dniu 31 XII 2014				
WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2010	2013	2014
mężczyźni	839543	847364	825311	818011
w tym w wieku mobilnym	499655	495597	489182	485629
kobiety	806839	773485	743458	732906
w tym w wieku mobilnym	487271	479634	472450	468283
Miasta	1100115	1053636	997435	979362
mężczyźni	545849	538526	514322	506641
kobiety	554266	515110	483113	472721
Wieś	546267	567213	571334	571555
mężczyźni	293694	308838	310989	311370
kobiety	252573	258375	260345	260185
W wieku poprodukcyjnym	444605	477205	518019	531150
mężczyźni	138985	136697	153281	158532
kobiety	305620	340508	364738	372618
Miasta	280118	312606	346025	356512
mężczyźni	83297	85319	98546	102504
kobiety	196821	227287	247479	254008
Wieś	164487	164599	171994	174638
mężczyźni	55688	51378	54735	56028
kobiety	108799	113221	117259	118610
LUDNOŚĆ W WIEKU NIEPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM	57	57	60	61
Mężczyźni	46	43	45	46
Kobiety	67	72	77	79

Źródło: GUS, Statystyka regionalna, 2015

Na przestrzeni ostatnich siedmiu lat struktura wiekowa ludności województwa łódzkiego uległa niekorzystnej zmianie - zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa - w wieku poprodukcyjnym⁸.

⁸ BDL GUS. Wiek produkcyjny: mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat, wiek poprodukcyjny: mężczyźni w wieku 65 lat i więcej i kobiety w wieku 60 lat i więcej.

Rysunek 6. Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w województwie łódzkim i w Polsce w roku 2007 i 2014

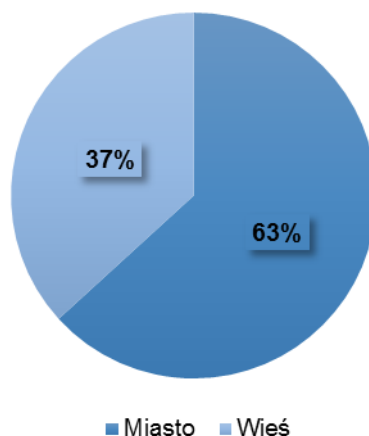

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

Należy zauważyć, że struktura demograficzna ludności województwa łódzkiego prezentuje się niekorzystnie nawet na tle ogólnie złej sytuacji demograficznej w kraju.

Na terenie województwa łódzkiego jest zlokalizowanych 177 gmin, z czego 18 to gminy miejskie, 133 – wiejskie, a 26 – miejsko-wiejskie. Mieszka w nich 2504,1 tys. mieszkańców, z czego ponad 63% w miastach (1.583.389).

Rysunek 7. Miejsce zamieszkania ludności województwa łódzkiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015.

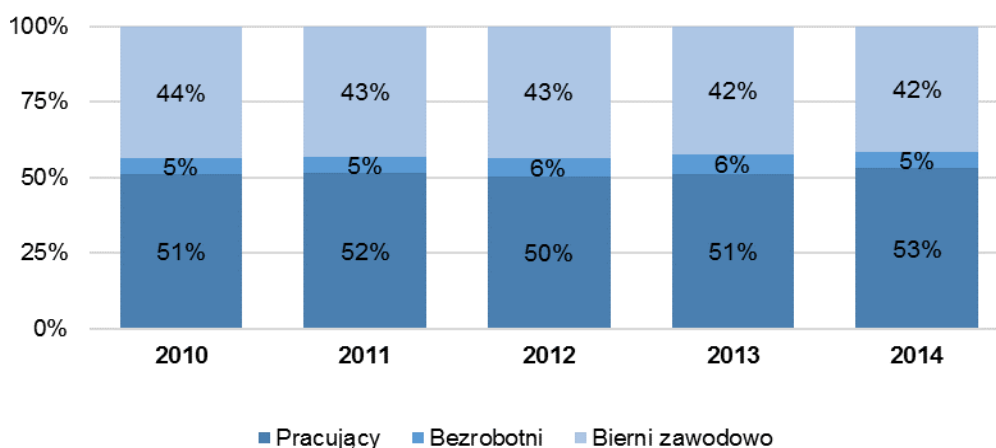
1.2. Aktywność ekonomiczna

Zgodnie z Badaniem Aktywności Ekonomicznej Ludności, z punktu widzenia sytuacji na rynku pracy ludność (w wieku powyżej 15 lat) dzieli się na pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo, przy czym pracujący i bezrobotni tworzą razem zbiorowość aktywnych

zawodowo. W badaniu BAEL oraz NSP aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji respondenta w badanym tygodniu.

Struktura ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim⁹ jest stosunkowo stabilna, przy czym obserwowany jest nieznaczny wzrost udziału ludności bierniej zawodowo przy jednoczesnym spadku liczby pracujących w ogóle ludności. W 2014 roku w województwie łódzkim ludność aktywna zawodowo stanowiła łącznie około 47% ogółu ludności (ponad 1,4 mln osób), a bierni zawodowo około 53% ludności województwa (ponad 1 mln osób).

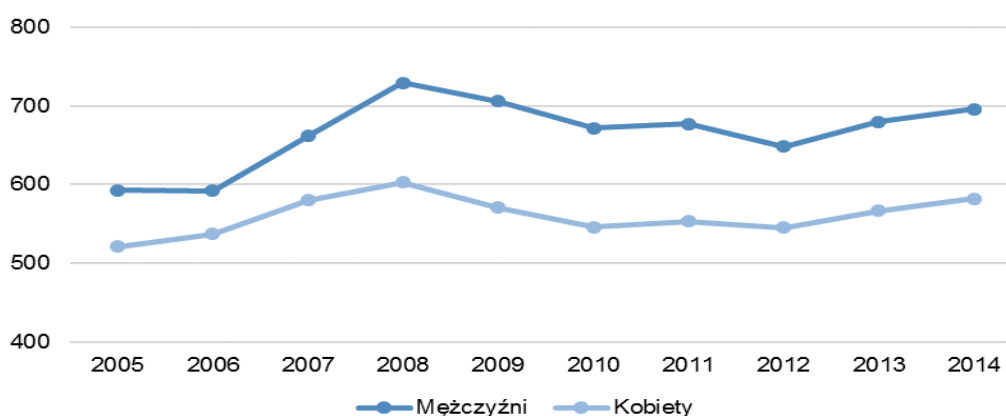
Rysunek 8. Struktura ludności (w %) według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W latach 2005-2014 liczba pracujących w województwie łódzkim podlegała nieznacznej tendencji wzrostowej. W 2014 roku liczba ta wyniosła niespełna 1,3 mln osób. Wśród pracujących w województwie łódzkim występuje stosunkowo stabilna nadwyżka pracujących mężczyzn w stosunku do kobiet, wynosząca średnio 54%.

Rysunek 9. Liczba (w tys. osób) pracujących według płci w województwie łódzkim w latach 2005-2014

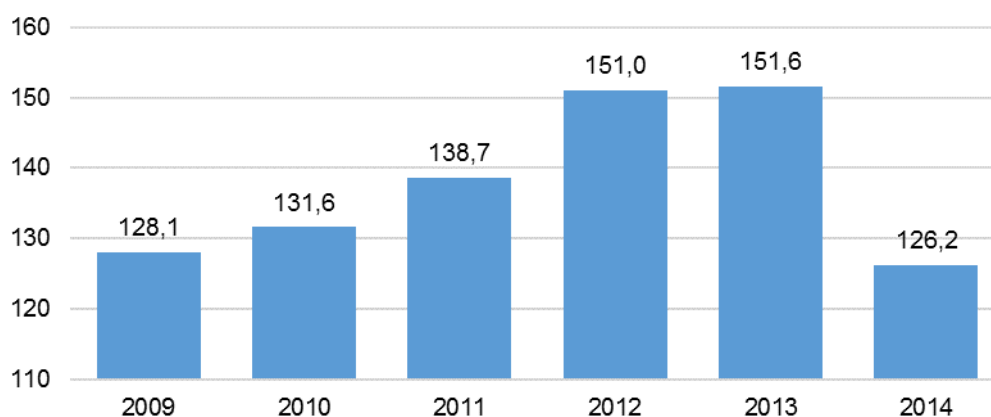
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

⁹ Aktywność ekonomiczna ludności według BAEL.

1.3. Bezrobocie

Analiza kluczowych wskaźników bezrobocia rejestrowanego dla województwa łódzkiego w ciągu ostatnich 6 lat pokazuje odwrócenie pewnych istotnych, a obserwowanych uprzednio, niekorzystnych tendencji. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim poziomu zjawiska. Koniec 2014 roku przyniósł przełamanie wzrostowego trendu zapoczątkowanego w 2009 roku. Między końcem grudnia 2012 roku a końcem grudnia 2013 roku liczba zarejestrowanych bezrobotnych wzrosła o 0,4% (ze 151 036 do 151 626 osób). Po upływie kolejnego roku, czy w końcu grudnia 2014 – wskaźnik uległ znaczącemu spadkowi wartości wynoszącym 16,8. Miało to związek ze spadkiem liczby zarejestrowanych bezrobotnych w tym okresie ze 151 626 do 126 15710.

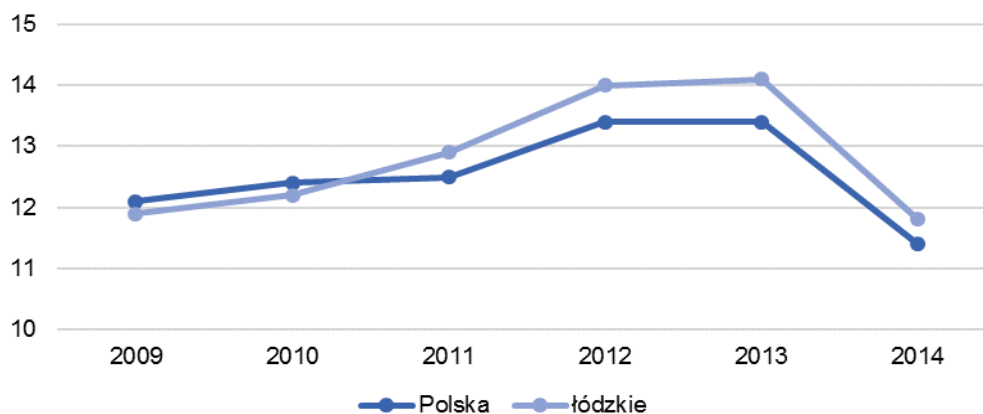
Rysunek 10. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w województwie łódzkim w latach 2009 - 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

Wraz z malejącą liczbą zarejestrowanych bezrobotnych malała także wartość stopy bezrobocia – czyli udział bezrobotnych w populacji osób czynnych zawodowo. Osiągnęła ona w końcu 2014 roku wartość 11,8 i było to o 2,3 punktu procentowego mniej niż w końcu 2013 roku oraz o 2,2 punktu procentowego mniej niż w końcu 2012 roku.

Rysunek 11. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2009-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

¹⁰ Źródło: Rynek pracy w województwie łódzkim w 2014 roku, WUP w Łodzi, 2015

Z najnowszych danych opublikowanych przez GUS wynika, że po 2014 roku następuje ciągły spadek stopy bezrobocia w województwie łódzkim. Na dzień 30 czerwca 2015 roku wskaźnik ten wynosił 10,7%, zaś na dzień 31 stycznia 2016 roku 10,3%¹¹.

W ciągu ostatnich 7 lat stopa bezrobocia w województwie łódzkim kształtowała się następująco:

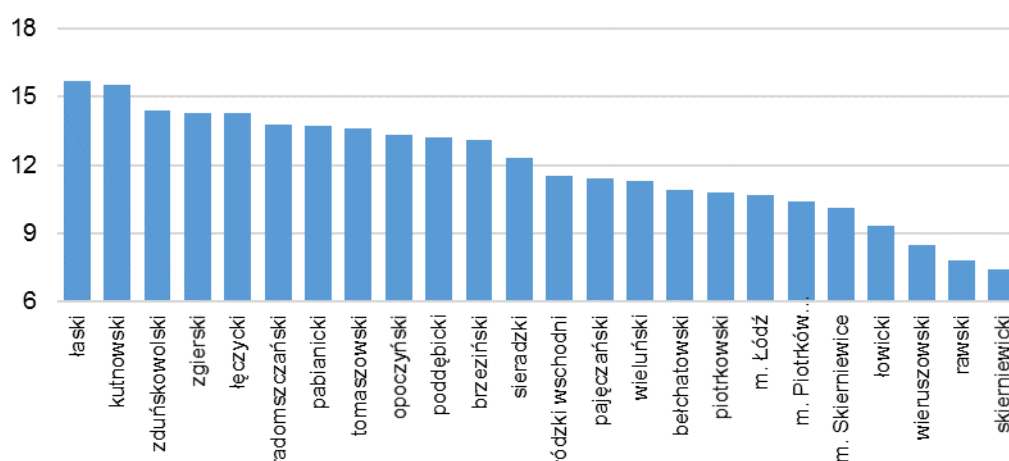
Tabela 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim w okresie od 2007 roku do 31.01.2016 roku

Lata	2009	2010	2011	2012	2013	2014	30.06.2015	31.01.2016
Stopa bezrobocia (%)	11,9%	12,2%	12,9%	14,0%	14,1%	11,8%	10,7%	10,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015.

W 2014 roku nastąpiło przełamanie wzrostowego trendu zapoczątkowanego w 2009 roku. Jak już wspomniane zostało wcześniej, począwszy od 2014 roku, stopa bezrobocia maleje. Jednak na poziomie powiatów występują znaczne różnice w wielkości tego wskaźnika.

Rysunek 12. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim w 2014 roku w przekroju powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

Aż w 19 powiatach stopa bezrobocia jest wyższa niż średnia dla województwa. Szczególnie trudną sytuację można zaobserwować w powiatach: łaskim, kutnowskim, zduńskowolskim, zgierskim i łęczyckim. Jednak, jak wynika z analizy dokonanej przez Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi, spadek wartości stopy bezrobocia w okresie od końca grudnia 2013 roku a końcem grudnia 2014 roku, dotyczy wszystkich powiatów województwa łódzkiego. W ujęciu terytorialnym, spadek wartości stopy bezrobocia był największy w powiatach: zgierskim oraz tomaszowskim. Powiaty te do niedawna jeszcze zaliczane były do obszarów województwa łódzkiego o najsilniej zaznaczonym wpływie skutków strukturalnego bezrobocia na lokalne rynki pracy. Zauważalny spadek wartości stopy bezrobocia (o 3,1 punktu procentowego) nastąpił także w powiecie łaskim, cechującym się najwyższą bezwzględną wartością tego wskaźnika spośród wszystkich powiatów województwa łódzkiego (18,8 % w końcu grudnia 2013 roku i 15,7 w końcu grudnia 2014 roku).

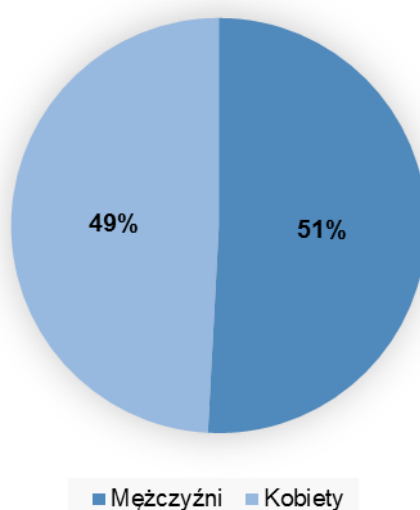
Bezrobocie w województwie łódzkim stanowi w większym stopniu problem obszarów miejskich, niż wiejskich. Analizy przeprowadzone przez Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

¹¹Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, 2016

wskazują na istnienie ujemnej zależności pomiędzy generalną liczebnością bezrobotnych w województwie łódzkim a udziałem w niej osób zamieszkujących obszary wiejskie. Można wysnuć z powyższego wniosek, że miasto jest bardziej wrażliwe na oddziaływanie czynników warunkujących zmiany w natężeniu oraz strukturze bezrobocia (tzn. zmiany globalnej liczby bezrobotnych dotyczą w pierwszej kolejności rynków pracy obszarów miejskich). Natomiast procesy gospodarcze i społeczne zachodzące na wsi bywają nieco odłożone w czasie wobec tych zachodzących w całym społeczeństwie. Jednocześnie, stopa bezrobocia rejestrowanego na terenach wiejskich w województwie łódzkim utrzymuje się od 2010 roku na niezmiennym poziomie, wynoszącym około 33,6%.

Wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w województwie łódzkim w 2014 roku kobiety stanowiły 49% grupy.

Rysunek 13. Struktura bezrobotnych według płci w województwie łódzkim w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

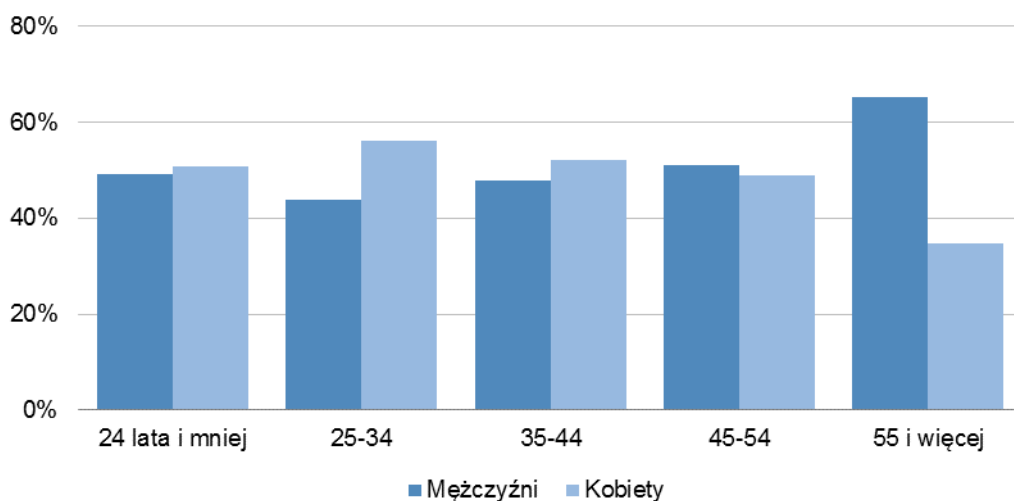
Tabela 3. Struktura bezrobotnych według płci i wieku w województwie łódzkim w 2014 roku

Wiek / płeć	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	% Mężczyźni	% Kobiety
24 lata i mniej	8901	9183	18084	49%	51%
25-34 lata	14304	18335	32639	44%	56%
35-44 lata	13215	14329	27544	48%	52%
45-54 lata	12516	12031	24547	51%	49%
55 lat i więcej	15207	8136	23343	65%	35%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015.

Grupą najbardziej dotkniętą brakiem pracy w województwie łódzkim są mężczyźni powyżej 55 roku życia. Udział bezrobotnych kobiet w poszczególnych kategoriach wiekowych jest większy jedynie do 44 roku życia. Od 45 roku życia wśród ogółu bezrobotnych zaczynają dominować mężczyźni.

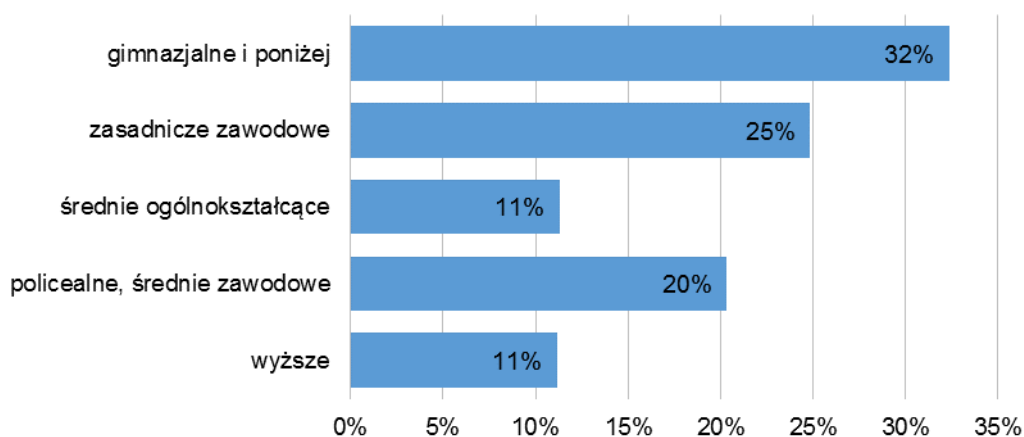
Rysunek 14. Struktura bezrobotnych według płci i wieku w województwie łódzkim w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

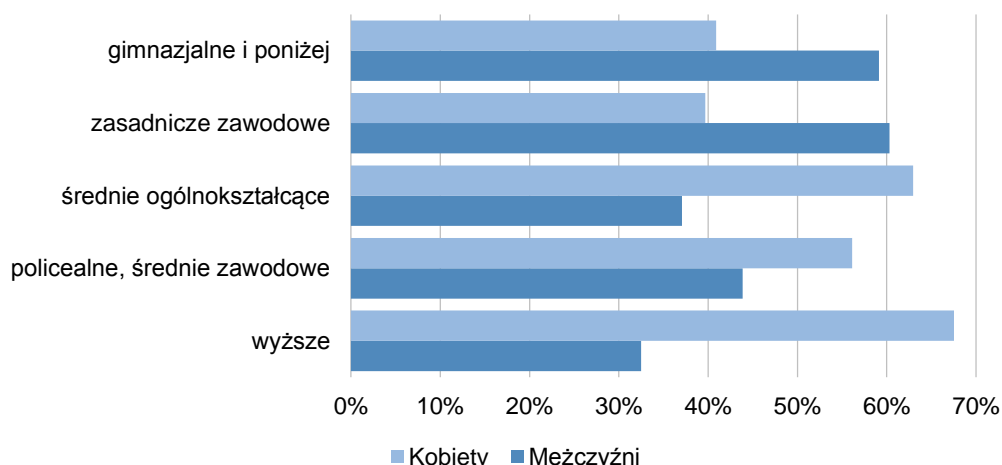
Niskie wykształcenie przekłada się na większe ryzyko braku zatrudnienia. Wśród osób bezrobotnych dominującą osobą, które legitymują się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym (aż 32%). Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych to 1/4 wszystkich bezrobotnych w województwie łódzkim. Zastanawiający jest jednak wysoki odsetek osób pozostających bez pracy z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym (20%), zważywszy na fakt, że absolwenci szkół średnich ogólnokształcących radzą sobie o wiele lepiej na rynku pracy i stanowią 11% wśród wszystkich bezrobotnych, dokładnie tyle samo, ile absolwenci szkół wyższych.

Rysunek 15. Struktura bezrobotnych według wykształcenia w województwie łódzkim w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

Rysunek 16. Struktura bezrobotnych według płci i wykształcenia w województwie łódzkim w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

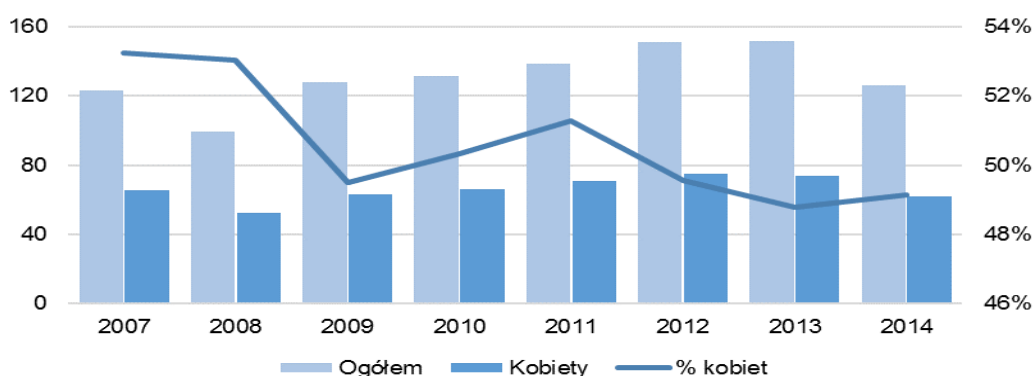
Wśród osób bezrobotnych o najniższym poziomie wykształcenia najliczniejszą grupę stanowią mężczyźni. Nadreprezentacja kobiet występuje zaś wśród osób legitymujących się wykształceniem średnim i wyższym. Nasuwa się więc pytanie o adekwatność oferty edukacyjnej szkół średnich i wyższych względem zapotrzebowania rynku pracy.

Tabela 4. Udział kobiet w bezrobotnych w województwie łódzkim w latach 2007-2014

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bezrobotni ogółem (w tys. osób)	123,1	99,2	128,1	131,6	138,7	151,0	151,6	126,2
W tym kobiety (w tys. osób)	65,6	52,6	63,4	66,3	71,1	74,9	74,0	62,0
Udział kobiet (w %)	53%	53%	49%	50%	51%	50%	49%	49%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

Rysunek 17. Liczba (w tys. osób) i udział (w %) kobiet w populacji bezrobotnych w województwie łódzkim w latach 2007-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS Bank Danych Lokalnych, 2015

Kobiety stanowią w województwie łódzkim grupę nieco mniej liczną niż bezrobotni mężczyźni – ich udział w generalnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych oscyluje wokół wartości nieco poniżej 50%. Jest to tendencja obserwowana już od kilku lat, można zatem powiedzieć, że względnie trwała¹².

Długotrwale bezrobotni

Z definicji ustawowej wynika, że osoba długotrwale bezrobotna to taka, która pozostaje w rejestrach powiatowego urzędu pracy łącznie przez ponad 12 miesięcy w okresie dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy¹³.

Spośród 126 157 bezrobotnych znajdujących się w rejestrach urzędów pracy na terenie województwa łódzkiego w końcu 2014 roku, 75 150 to osoby długotrwale bezrobotne. Stanowili oni 59,6% ogółu zarejestrowanych. W kraju analogiczny wskaźnik wyrażał się wartością 57,7%.

Na przestrzeni 2014 roku liczba długotrwale bezrobotnych w województwie łódzkim zmniejszyła się o 9 293 osoby. Wartość wskaźnika udziału tej grupy w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych jednak wzrosła. Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli:

Tabela 5. Długotrwale bezrobotni w województwie łódzkim w latach 2012-2014. Stan w końcu roku

Wyszczególnienie	Bezrobotni (stan na koniec miesiąca)
Grudzień 2012	
Ogółem w województwie	151,0 tys. osób
Długotrwale bezrobotni	77 ,0 tys. osób
Wskaźnik udziału	51%
Grudzień 2013	
Ogółem w województwie	151,6 tys. osób
Długotrwale bezrobotni	84 ,4 tys. osób
Wskaźnik udziału	55,7%
Grudzień 2014	
Ogółem w województwie	126,2 tys. osób
Długotrwale bezrobotni	75 ,1 tys. osób
Wskaźnik udziału	59,6%

Źródło: Rynek pracy w województwie łódzkim w 2014 roku, WUP w Łodzi, 2015

Według danych powiatowych urzędów pracy województwa łódzkiego najwyższe udziały długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie zarejestrowanych dotyczyły powiatów: łęczyckiego (69%) i kutnowskiego (66%). W tym powiatach odnotowano najwyższe udziały długotrwale bezrobotnych również w ubiegłym roku. Z danych zgromadzonych przez WUP w Łodzi wynika, że zjawisko długotrwałego bezrobocia występuje we wszystkich kategoriach wieku i wykształcenia, najczęściej dotyczy jednak osób z niewielkim stażem pracy. Problem ten jest szczególnie istotny wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wskazują na to wnioski z badania „Społeczne i przestrzenne zróżnicowanie zjawiska wykluczenia społecznego w województwie łódzkim” zrealizowanego z inicjatywy Regionalnego

¹² Opracowano na podstawie: Rynek pracy w województwie łódzkim w 2014 roku, WUP w Łodzi, 2015

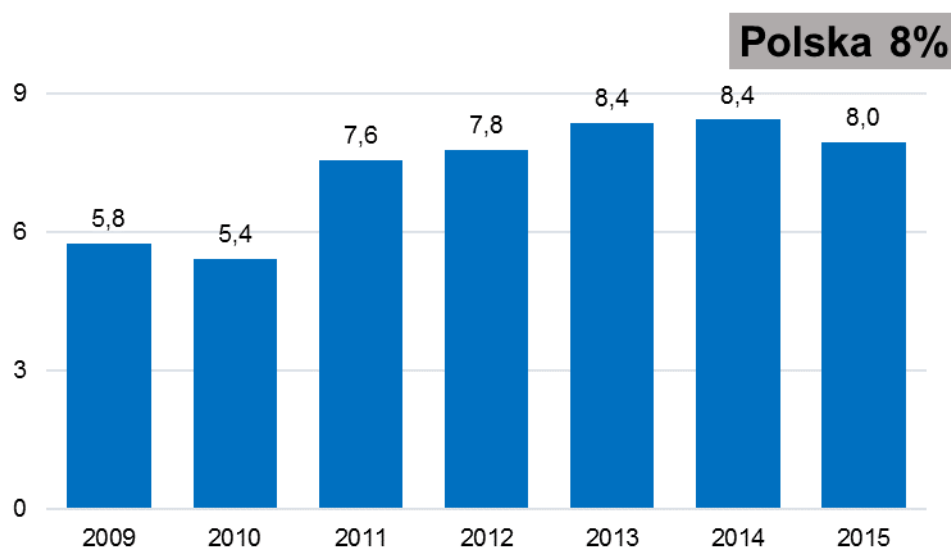
¹³ Ustawa z dnia 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2015 poz. 149)

Obserwatorium Rynku Pracy w Łodzi. Wśród objętych tym badaniem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym aż 78,3% borykało się jednocześnie ze skutkami długotrwałego braku pracy¹⁴. Długotrwały brak aktywności zawodowej współistnieje często z wieloma innymi zjawiskami jak na przykład ubóstwo czy uzależnienia.

1.4 Osoby i rodziny korzystające z pomocy

W województwie łódzkim łącznie w 2015 roku wsparcia udzielono 199 300 osobom, które stanowiły 8,0% ogółu ludności województwa łódzkiego. Liczba osób korzystających z różnego rodzaju świadczeń społecznych to rzeczywista liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną – świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i własnych bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania.

Rysunek 18. Udział korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności województwa łódzkiego w latach 2009-2015

źródło: opracowanie własne na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2015 r. dla województwa łódzkiego

Liczba mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego zdecydowanie różni się od średniej dla całego województwa odnotowanej w 2015 roku. Największy odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w stosunku do ludności powiatów odnotowano w powiecie bełchatowskim (20,5%), poddębickim (13,9%) i wieluńskim (13,1%) natomiast najmniejszy w miastach na prawach powiatu: Skierniewicach (4,2%), Łodzi (4,5%) i Piotrkowie Trybunalskim (5,4%).

¹⁴ Raport z badania „Społeczne i przestrzenne zróżnicowanie zjawiska wykluczenia społecznego w województwie łódzkim” zrealizowanego przez firmę Doradztwo Społeczne i Gospodarcze na zlecenie RORP w Łodzi, źródło: Rynek pracy w województwie łódzkim w 2014 roku, WUP w Łodzi, 2015

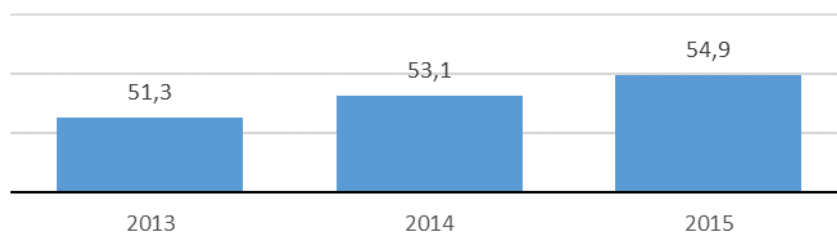
Rysunek 19. Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ludności powiatów w 2015 roku

źródło: opracowanie własne na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2015 r. dla województwa łódzkiego

Jedną z niepokojących tendencji utrzymujących się w strukturze osób korzystających z systemu pomocy społecznej jest długotrwałe pozostawanie w systemie świadczeń.

Rysunek 20. Udział osób długotrwałe korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w latach 2013-2015 (w %)

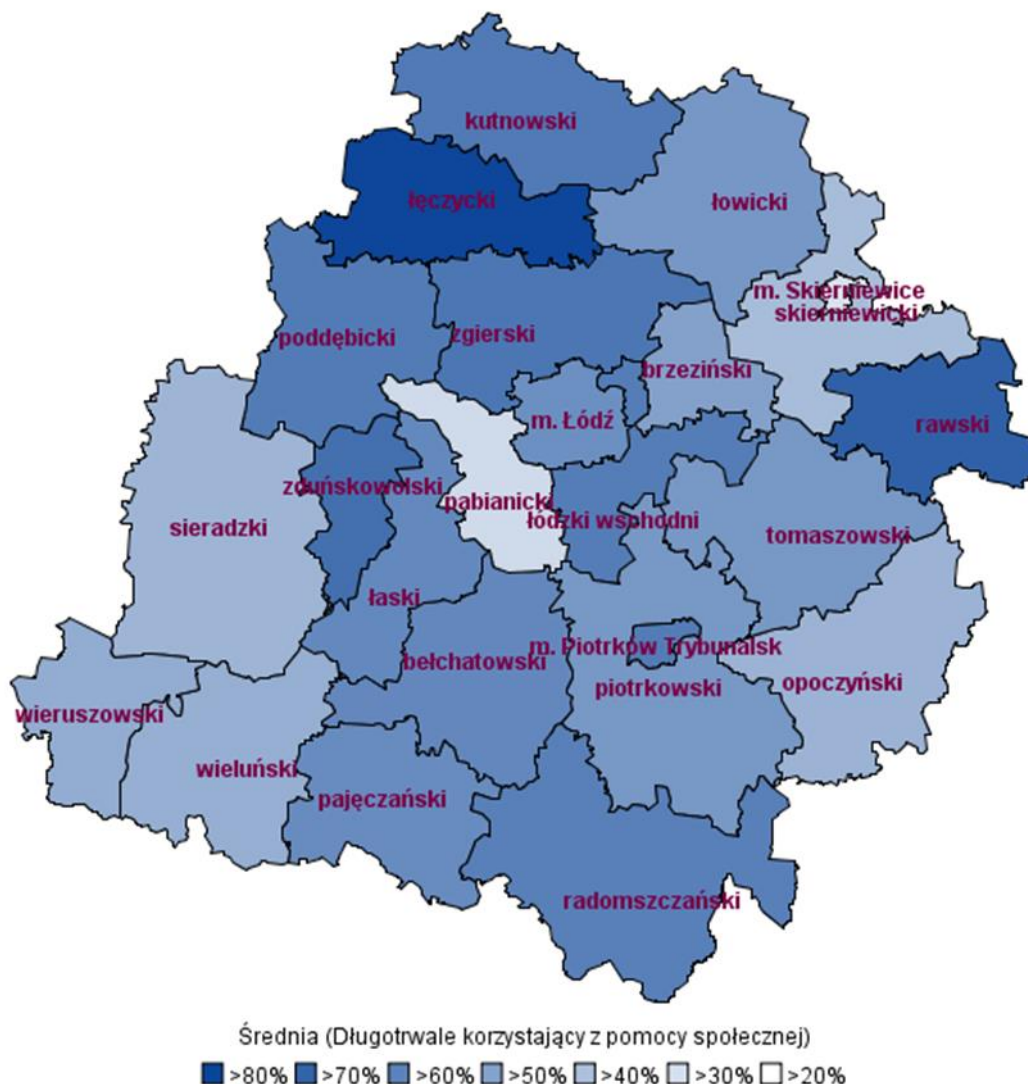

źródło: opracowanie własne na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2015 r. dla województwa łódzkiego

Dane zbiorcze zawarte w Ocenie zasobów pomocy społecznej na 2015 r. dla województwa łódzkiego wskazują na zwiększanie się udziału osób długotrwale korzystających ze świadczeń w całej populacji osób, którym przyznawane są świadczenia w danym roku. W stosunku do 2014 roku udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń w 2015 roku wzrósł o 3,6 punktów procentowych.

Osoby długotrwale korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w większości powiatów województwa łódzkiego stanowią ponad połowę wszystkich świadczeniobiorców. Największy udział takich osób odnotowano w powiecie łęczyckim (79,4%) i rawskim (70,8%), natomiast najmniejszy procent osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej stanowili świadczeniobiorcy z miasta Skierniewice (29,2%) powiatu pabianickiego (31,8%) oraz skierniewickiego (41,2%).

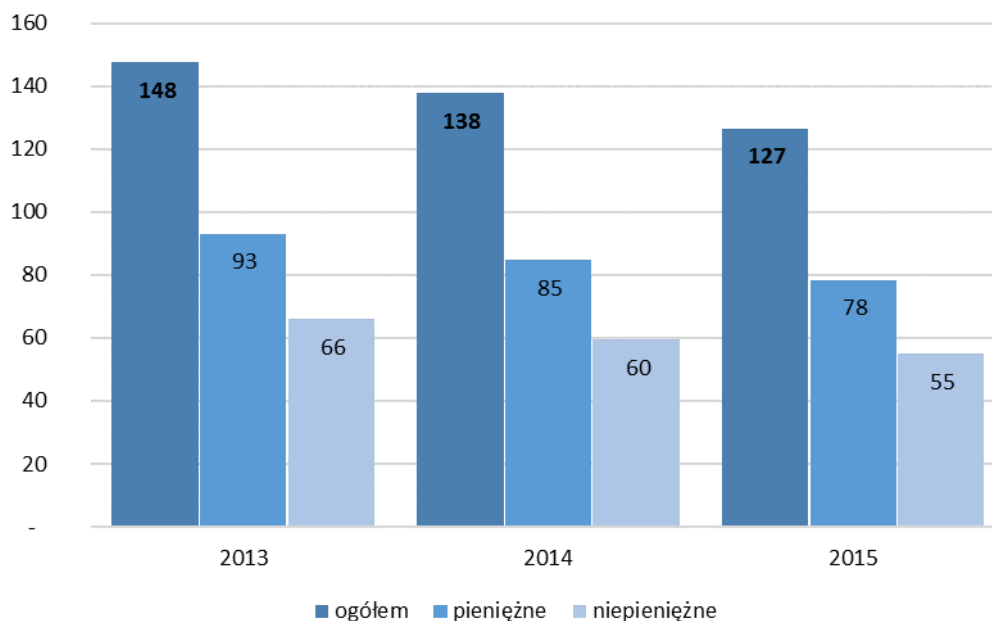
Rysunek 21. Udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w 2015 roku

źródło: opracowanie własne na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2015 r. dla województwa łódzkiego

W 2015 roku łącznie przyznano 127 tys. świadczeń. Analiza zmian w ilości przyznawanych świadczeń w czasie ujawniła tendencję spadkową – w 2015 roku w stosunku do 2014 liczba przyznanych świadczeń zmniejszyła się o nieco ponad 11 tysięcy.

Rysunek 22. Liczba osób, którym przyznano świadczenie (w tys.)

źródło: opracowanie własne na podstawie: Ocena zasobów pomocy społecznej na 2015 r. dla województwa łódzkiego

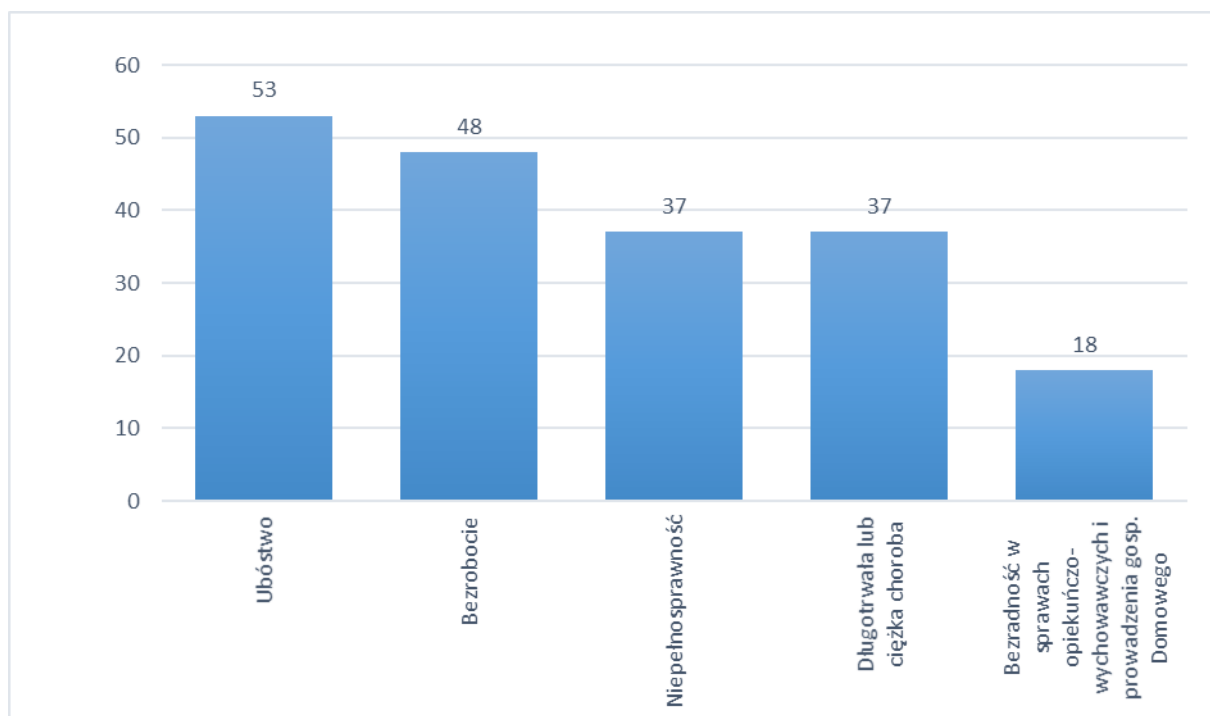
Najbardziej rozpowszechnioną formą wsparcia, zarówno w roku oceny jak i w poprzednich latach w województwie łódzkim, były świadczenia pieniężne. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły 62% ogółu ludności objętej pomocą społeczną. Jednocześnie warto podkreślić, iż pobieranie świadczenia w formie pieniężnej nie wyklucza jednoczesnego korzystania ze wsparcia w innej (niepieniężnej) formie.

Ze świadczeń niepieniężnych w 2015 roku korzystało ok. 43% wszystkich osób otrzymujących pomoc w formie różnego rodzaju świadczeń. Prognoza na kolejny rok przewiduje wzrost tego wskaźnika o 2 punkty procentowe.

Istotną pozycją w świadczeniach niepieniężnych jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im darmowego posiłku. Na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej - w województwie łódzkim w roku oceny posiłkami objętych było 43.5 tys. osób. Największą grupę wśród tych osób stanowiły dzieci – 39 016 dzieci (86,9 % ogółu osób wspartych pomocą w formie posiłku). Warto zauważyć, iż dzieci objęte wsparciem w postaci posiłków to 9,2% młodzieży do osiemnastego roku życia zamieszkującej województwo łódzkie. Omawiana pomoc wspomagana jest przez wieloletni program "Pomoc państwa w zakresie dożywiania". Celem programu jest udzielenie wsparcia gminom w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym w zakresie dożywiania dzieci oraz zapewnienia posiłku osobom jego pozbawionym, ze szczególnym uwzględnieniem osób z terenów wiejskich i z obszarów objętych wysokim poziomem bezrobocia.

Przyczyny udzielania pomocy i wsparcia ze strony ośrodków pomocy społecznej zostały zdefiniowane w art. 7 Ustawy o pomocy społecznej i stanowią główne przesłanki będące podstawą udzielania pomocy.

Rysunek 23. Główne przyczyny korzystania rodzin z pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2015 roku (w %)

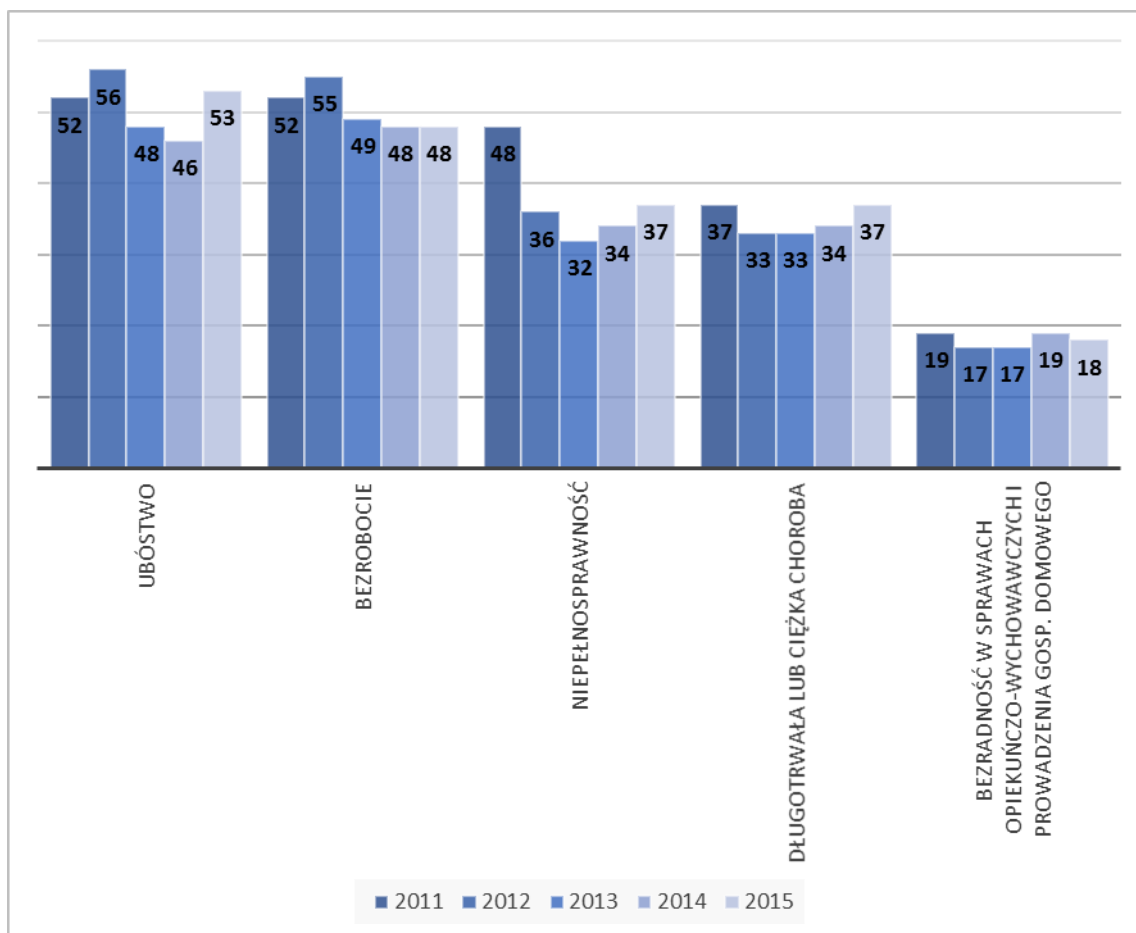

Odsetek rodzin korzystających z pomocy nie sumuje się do 100% z uwagi na występowanie kilku problemów jednocześnie

źródło: opracowanie własne na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2015 r. dla województwa łódzkiego

W województwie łódzkim najczęstszą przyczyną korzystania z pomocy jest ubóstwo (53%), bezrobocie (48%), niepełnosprawność (37%), długotrwała lub ciężka choroba (37%) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (18%). Inne, rzadziej występujące powody udzielenia wsparcia to potrzeba ochrony macierzyństwa (9%), alkoholizm (7%) oraz przemoc w rodzinie (2%).

Rysunek 24. Główne przyczyny korzystania rodzin z pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2015 roku (w %)

źródło: opracowanie własne na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2015 r. dla województwa łódzkiego

Analiza powodów udzielania pomocy społecznej w ciągu ostatnich lat wykazała zmiany w ogólnych tendencjach. W przypadku ubóstwa stanowiącego główną przyczynę udzielania wsparcia, odwróceniu uległ obserwowany w poprzednich latach trend spadkowy. W 2015 roku procent rodzin wspieranych z powodu ubóstwa wzrósł w stosunku do roku ubiegłego o 9 punktów procentowych i była to najbardziej znacząca zmiana w strukturze wspartych rodzin. Podobną tendencję, choć nie tak znaczącą, można zaobserwować w przypadku odsetka osób wspieranych w ramach pomocy społecznej ze względu na niepełnosprawność (wzrost o 3 p.p.) i długotrwałą lub ciężką chorobę (wzrost o 3 p.p.). Stabilizacji uległ natomiast odsetek rodzin wspieranych ze względu na bezrobocie (nie zmienił się w stosunku do roku ubiegłego). O względnej stabilizacji można też mówić w przypadku bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – zmniejszeniu uległa ilość wspartych z tego tytułu rodzin o 1 p.p.

2. Usługi kierowane do osób niesamodzielnych

W tej części opracowania zajmiemy się przede wszystkim usługami opiekuńczymi kierowanymi do osób niesamodzielnych. Poprzez osoby niesamodzielne, rozumiemy tu wszystkie te osoby, które ze względu na podeszły wiek, stan zdrowia lub niepełnosprawność wymagają opieki lub wsparcia w związku z niemożnością samodzielnego wykonywania co

*najmniej jednej z podstawowych czynności dnia codziennego.*¹⁵ Wsparcie dla osób w tego rodzaju sytuacji jest w naszym kraju oferowane w ramach sektora pomocy społecznej oraz sektora ochrony zdrowia. Ze względu na formę może mieć ono charakter usług środowiskowych, w których osoba wspierana pozostaje w swoim miejscu zamieszkania lub też formę pobytu w całodobowych placówkach opieki, co oczywiście wiąże się z całkowitą zmianą środowiska życia osoby niesamodzielnej. Poniżej omówimy kolejno kwestię dostępności i zapotrzebowania na usługi w formule wsparcia środowiskowego oraz w ramach placówek całodobowych, w obu sektorach, pomocy społecznej i ochrony zdrowia. Poruszymy też zagadnienie deinstytucjonalizacji usług opiekuńczych dla osób niesamodzielnych. Najpierw jednak przedstawimy szerszy kontekst społeczny świadczenia tych usług w województwie łódzkim tzn. omówimy jakie grupy ich potrzebują, jak liczne mogą to być grupy oraz jak będą się one zmieniać w dającej się przewidzieć przyszłości.

Kontekst społeczny

Trudno jest podać dokładną liczbę osób niesamodzielnych, tak w województwie łódzkim, jak i całej Polsce. Możemy tu jedynie przybliżać rozmiary tej grupy odwołując się do statystyk dotyczących osób niepełnosprawnych i osób starszych. Trzeba jednak pamiętać, że warto do tych danych podchodzić z ostrożnością, bo oczywistym jest, że wiele osób z obu tych grup nie potrzebuje dodatkowej opieki i zachowuje, pomimo ograniczeń, samodzielność.

Próbując wskazać rozmiary grupy osób niesamodzielnych, odwołamy się do publikacji Urzędu Statystycznego dotyczącej osób niepełnosprawnych, która powstała na podstawie danych ze Spisu Powszechnego z 2011 r. (Urząd Statystyczny w Łodzi, 2014). W publikacji tej stosowany jest termin "osoby niepełnosprawne odczuwające ograniczenia sprawności całkowite, poważne i umiarkowane". Odwołując się do tych kategorii, za osoby niesamodzielne proponujemy uznać tych niepełnosprawnych, którzy odczuwają ograniczenia sprawności całkowite i poważne. Tym samym nie bierzemy tu pod uwagę osób o umiarkowanej niepełnosprawności, a tym bardziej takich, które pomimo formalnego orzeczenia, nie odczuwają ograniczeń w sprawności¹⁶. Trzeba tu podkreślić, że klasyfikacja, do której się tu odwołujemy, oparta została o deklaracje osób niepełnosprawnych i nie miała nic wspólnego z formalnym orzecznictwem.¹⁷ Z punktu widzenia tego opracowania, podejście takie, jest bardzo użyteczne, bo pozwala uwzględnić całą grupę osób, które choć z wiekiem tracą samodzielność, często nie ubiegają się o formalny status osoby niepełnosprawnej.

Opierając się o powyższe założenia i dane ze Spisu Powszechnego z 2011 r. można zatem powiedzieć, że w województwie łódzkim w przybliżeniu żyje około 106,4 tys. osób niesamodzielnych i potrzebujących dodatkowej opieki. Zapewne też, te osoby są w jakiś sposób wspierane, choć nie wiemy jak intensywnie, ani w jakim stopniu ich potrzeby są zaspakajane nieodpłatnie przez rodziny, w jakim przez państwo, a w jakim przez

¹⁵ Przywołujemy tu definicję, którą można znaleźć w wytycznych dla przedsięwzięć, realizowanych z udziałem środków z EFS i EFRR na lata 2014-2020, zarówno z obszaru włączania społecznego i zwalczania ubóstwa jaki i z obszaru zdrowia. Za podstawowe czynności dnia codziennego należy rozumieć: spożywanie posiłków, poruszanie się, siadanie, ubieranie się i rozbieranie, utrzymanie higieny osobistej, korzystanie z toalety, kontrolowanie czynności fizjologicznych (*Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze zdrowia na lata 2014-2020*, str.5)

¹⁶ Osoby nie odczuwające ograniczeń sprawności stanowią 16% osób z formalnym orzeczeniem o niepełnosprawności. Składnia to do refleksji, że polski system orzecznictwa o niepełnosprawności jest dość liberalny.

¹⁷ W przywoływanym opracowaniu wyróżniono także kategorię niepełnosprawnych prawnie (wszystkie osoby z formalnym orzeczeniem o niepełnosprawności) i niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie (osoby bez orzeczenia ale odczuwające ograniczenia sprawności). Interesująca nas tu grupa osób odczuwających ograniczenia w stopniu poważnym i całkowitym, może oczywiście składać się z osób niepełnosprawnych zarówno w sensie prawnym, wyłącznie biologicznym, jak i z osób łączących niepełnosprawność prawną z biologiczną.

usługodawców komercyjnych. Jest to grupa, która w całym województwie, stanowi blisko 1/3 (32%) wszystkich osób niepełnosprawnych i około 4 % wszystkich mieszkańców.

Tabela 6. Niepełnosprawni w województwie łódzkim według deklarowanego ograniczenia sprawności

Niepełnosprawni w woj. łódzkim				
ogółem	odczuwający ograniczenie sprawności			nie odczuwający ograniczenia sprawności
	całkowite	poważne	umiarkowane	
333760	32718	73654	192411	34977
100%	9,8%	22,1%	57,6%	10,5%

Źródło: Urząd Statystyczny w Łodzi, 2014 r.

Niestety brak danych, które pozwoliłyby pokazać liczbę osób niepełnosprawnych odczuwających ograniczenia sprawności w stopniu poważnym i całkowitym w poszczególnych powiatach. Możemy tu się posłużyć jedynie ogólną liczbą niepełnosprawnych. Można jednak założyć, na zasadzie analogii do sytuacji w całym województwie, że osoby poważnie i całkowicie niepełnosprawne, a więc, jak zakładamy niesamodzielne, stanowią około 1/3 wszystkich osób niepełnosprawnych w poszczególnych powiatach.

Tabela 7. Liczba i odsetek osób niepełnosprawnych, w tym niesamodzielnych, w województwie łódzkim według powiatów

Powiat	Liczba ON	Szacunkowa liczba osób niesamodzielnych	Odsetek osób niepełnosprawnych w całej populacji	Szacowany odsetek osób niesamodzielnych w całej populacji
bełchatowski	11634	3878	10,3%	3,4%
brzeziński	3423	1141	11,1%	3,7%
kutnowski	14243	4748	14,2%	4,7%
łaski	5854	1951	11,6%	3,9%
łęczycki	5061	1687	9,9%	3,3%
łowicki	8953	2984	11,2%	3,7%
łódzki wschodni	7320	2440	10,4%	3,5%
m. Łódź	117065	39022	16,6%	5,5%
opoczyński	7542	2514	9,7%	3,2%
pabianicki	15412	5137	12,9%	4,3%
pajęczański	4047	1349	7,7%	2,6%
piotrkowski	10686	3562	11,7%	3,9%
m. Piotrków Trybunalski	12319	4106	16,3%	5,4%
poddębicki	5387	1796	12,9%	4,3%
radomszczański	12760	4253	11,0%	3,7%
rawski	6000	2000	12,1%	4,0%
sieradzki	13616	4539	11,4%	3,8%
m. Skierniewice	7640	2547	15,7%	5,2%
skierniewicki	4015	1338	10,5%	3,5%
tomaszowski	16962	5654	14,2%	4,7%
wieluński	9736	3245	12,6%	4,2%
wieruszowski	4726	1575	11,2%	3,7%
zduńskowolski	11788	3929	17,4%	5,8%
zgierski	17570	5857	10,6%	3,5%
ogółem	333760	106372	13,3%	4,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Łodzi, 2014

Postępując się tymi danymi szacunkowymi, możemy powiedzieć, że w liczbach bezwzględnych najwięcej osób niesamodzielnych mieszka w Łodzi - około 39 tys. osób, co stanowi 37% procent szacowanej przez nas populacji osób niesamodzielnych w całym województwie. Biorąc pod uwagę udział w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu, proporcjonalnie najwięcej osób niesamodzielnych powinno być w powiecie zduńskowolskim (5,8%) w Łodzi (5,5%), a następnie w Piotrkowie Trybunalskim (5,4%) i Skierniewicach (5,2%). Najmniej powinno ich być w powiecie pajęczańskim (2,6%).

Z licznych badań wynika że niesamodzielność jest domeną osób starszych. Ryzyko niesamodzielności wzrasta wraz z wiekiem, osiągając najwyższe współczynniki w tzw. późnej starości. Szacuje się, że wśród 90 –latków ponad połowa to osoby niesamodzielne. W większości krajów to osoby starsze są głównymi odbiorcami usług opiekuńczo-pielęgniacyjnych, ich stosunek do osób młodszych, objętych opieką długoterminową, wynosi jak 80 : 20 (Błędowski 2010).

Również wśród ogółu osób niepełnosprawnych (tj. niepełnosprawnych liczonych łącznie, bez względu na fakt posiadania lub nie orzeczenia i stopnia odczuwanych ograniczeń) dominują osoby starsze. W województwie łódzkim odsetek osób niepełnosprawnych w grupach do 40 r. życia jest niewielki (nie przekracza 5%), potem stopniowo rośnie, by uzyskać wartość współczynnika 35,4% dla osób w wieku 70-79 lat oraz 41,1 % dla osób w wieku 80+. W związku z tym ponad połowa niepełnosprawnych (53,8 %) to osoby w wieku 65+ (US w Łodzi, 2014).

Biorąc powyższe pod uwagę, wydaje się, że analiza procesów demograficznych, dokładnie rzecz biorąc starzenia się społeczeństwa, pozwoli w przybliżeniu pokazać kierunek w jakim w najbliższych latach będzie zmieniała się liczebność - grupy osób niesamodzielnych, a co za tym idzie również i zapotrzebowanie na opiekę długoterminową.

W kategoriach demograficznych, populacja województwa łódzkiego, podobnie jak całej Polski, jest populacją znajdującą się w stadium zaawansowanej starości (zaawansowana starość wg. kryterium ONZ zaczyna się od 10% udziału osób w wieku 65+ w całej populacji, tymczasem dla woj. łódzkiego w 2014 r. ten odsetek wyniósł 17,1%) . Jest to najwyższy wskaźnik w Polsce, a województwo łódzkie jest regionem o najwyższym w kraju odsetku ludzi starych. W całym kraju, a w łódzkim szczególnie intensywnie, notowany jest już od długiego czasu, systematyczny spadek liczby ludności przy jednoczesnym procesie starzenia się społeczeństwa. Na ten efekt wpływa przede wszystkim niska płodność przy wzrastającej długości życia oraz migracje osób młodych (z kraju, a w przypadku woj. łódzkiego także do innych województw).

Wedle prognozy demograficznej GUS do 2050 r, proces kurczenia się przy jednoczesnym starzeniu się populacji, tak w województwie łódzkim jak i całej Polsce, będzie się w przyszłości dalej nasilał (GUS 2014. Z prognozy dla łódzkiego wynika, że pod koniec okresu prognozowania, tj. 2050 r, liczba ludności w wieku 65+ będzie wynosiła 684 tys., a w wieku 80+ 218 tys. Oznacza to, że w stosunku do roku 2014, liczba osób w wieku 65+ wzrośnie o 60% (257 tys.) a liczba osób w wieku 80+ niemal podwoi się (wzrost o 106 tys.).

Tabela 8. Prognoza ludności w wieku 65 lat i więcej oraz 80 lat i więcej w województwie łódzkim

Liczba ludności w wieku:	2014 r.	2050 r.
65+	427 tys.	684 tys.
80+	112 tys.	218 tys.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, 2014 r.

Zwłaszcza ta ostatnia wielkość (tzn. dwukrotny wzrost liczebności osób w wieku 80+) sugeruje, że w przyszłości zapotrzebowanie w łódzkim na usługi opiekuńcze diametralnie wzrośnie. Jednak trzeba zauważyć, że w całym okresie prognozy dynamika przyrostu osób

w wieku 80+ nie będzie jednorodna. Do roku 2030 ten przyrost będzie stosunkowo niewielki (o 4 tys. osób pomiędzy rokiem 2014 a 2030), dopiero po 2030 r. gwałtownie przyspieszy przynosząc kilkudziesięciotysięczne wzrosty w każdym kolejnych 5-letnich okresach do roku 2045. Zapewne zapotrzebowanie na usługi opiekuńczo-pielęgnacyjne będzie podążało tą samą trajektorią i służby państwa powinny być na nie przygotowane. Trzeba też zauważyć, że przemiany demograficzne, powodujące w rodzinach spadek liczby osób młodszych w stosunku do starszych, ograniczają także potencjał opiekuńczy tych rodzin. Postępujące ograniczenie możliwości rodziny i innych opiekunów nieformalnych wymusza zwiększenie zapotrzebowania na świadczenia opiekuńcze udzielane przez jednostki podległe administracji publicznej (np. ośrodki pomocy społecznej), organizacje pozarządowe oraz podmioty działające na rynku usług udzielanych odpłatnie.

Tabela 9. Prognoza ludności w wieku 80 lat i więcej w województwie łódzkim

Ludność w wieku 80+	2014	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Liczebność w tys.	111	112	114	115	113	152	193	219	218
Przyrost w tys.	0	1	2	1	-2	39	41	26	-1

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, 2014 r.

Uzupełnieniem charakterystyki powyższej tendencji zmian ludności w wieku 65 lat i więcej jest dokument stanowiący aneks nr 1¹⁸ do Analizy zawierający prognozy ludności gmin województwa łódzkiego, który szczegółowo określa przyszłą sytuację demograficzną w regionie z uwzględnieniem poszczególnych grup wieku.

2.1. Usługi dla osób niesamodzielnych w ramach systemu pomocy społecznej

2.1.1. Usługi środowiskowe

Do usług środowiskowych oferowanych osobom niesamodzielnym w ramach pomocy społecznej należy przede wszystkim zaliczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania osoby niesamodzielnej. Usługi te mogą być także świadczone w ośrodkach wsparcia i rodzinnych domach pomocy. Adresowane są do osób, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy innych osób, a są takiej pomocy pozbawione, a także do osób, którym rodzina nie jest w stanie takiej odpowiedniej pomocy zapewnić.

a) Usługi opiekuńcze

Jak wskazuje ustawa o pomocy społecznej z dnia 24 marca 2004 r. usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych osobom niesamodzielnym, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

W ostatnich latach w łódzkim z usług opiekuńczych, corocznie korzysta około 7 tys. osób. W 2014 r. były to dokładnie 6802 osoby, co oznaczało nieznaczny spadek do lat poprzednich, jednak w roku 2015 wzrosła liczba korzystających z tego typu usług, do poziomu mniej więcej z 2012 r. tj. (7211).

¹⁸ Prognozy ludności gmin województwa łódzkiego, Pracownia Naukowo-Edukacyjna PRIMUS, Łódź 2016.

Tabela 10. Liczba osób, którym przyznano usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze, w latach 2012-2015

	2012	2013	2014	2015
Liczba osób, którym przyznano usługi opiekuńcze - ogółem	7004	6935	6802	7211
W tym liczba osób, którym przyznano usługi specjalistyczne¹⁹	125	196	165	171

Proporcjonalnie, najwięcej w 2014 r., osób niesamodzielnych było objętych usługami opiekuńczymi w Łodzi (9,5 %), potem w powiecie radomszczańskim, rawskim, pabianickim (około 8%). Najmniej w powiatach skierniewickim, wieruszowskim, sieradzkim, tomaszowskim i zduńskowolskim, gdzie usługami opiekuńczymi objęto mniej niż 2 % osób niesamodzielnych.

Tabela 11. Osoby niesamodzielne objęte usługami opiekuńczymi według powiatów

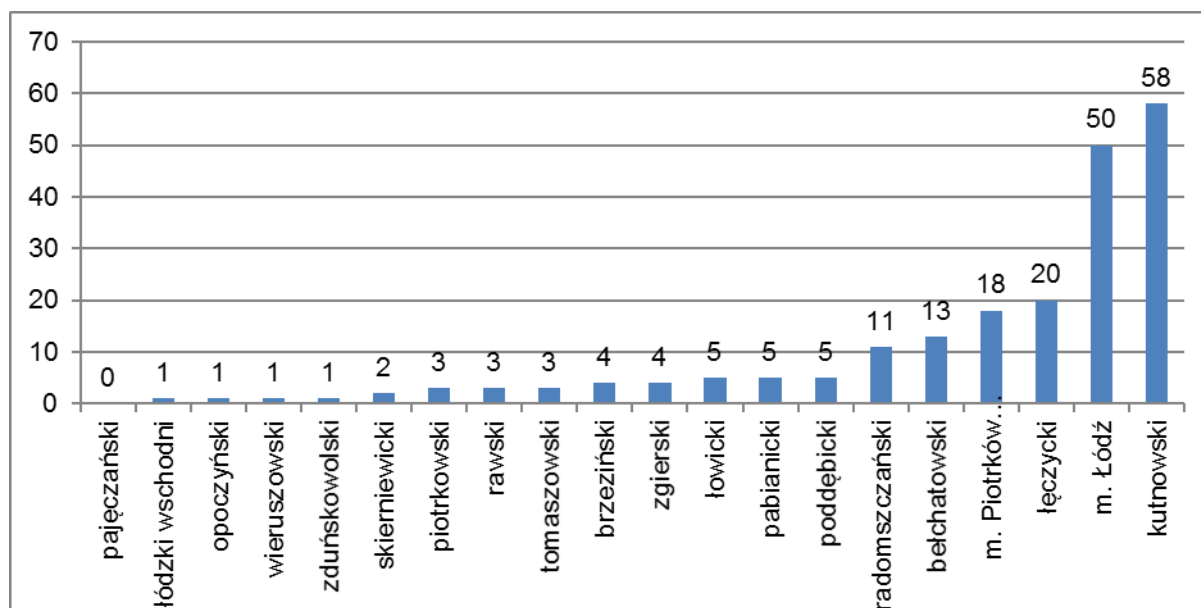
Powiat	Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi w 2014 r	Szacunkowa liczba osób niesamodzielnych	Odsetek osób niesamodzielnych objętych usługami opiekuńczymi ²⁰
m. Łódź	3714	39022	9,5%
radomszczański	358	4253	8,4%
rawski	161	2000	8,1%
pabianicki	404	5137	7,9%
łęczycki	119	1687	7,1%
zgierski	346	5857	5,9%
m. Piotrków Trybunalski	229	4106	5,6%
kutnowski	261	4748	5,5%
pajęczański	71	1349	5,3%
bełchatowski	198	3878	5,1%
poddębicki	72	1796	4,0%
łaski	75	1951	3,8%
wieluński	117	3245	3,6%
opoczyński	88	2514	3,5%
łowicki	89	2984	3,0%
m. Skierniewice	74	2547	2,9%
brzeziński	31	1141	2,7%
łódzki wschodni	51	2440	2,1%
piotrkowski	73	3562	2,0%
zduńskowolski	73	3929	1,9%
tomaszowski	96	5654	1,7%

¹⁹ Specjalistyczne usługi opiekuńcze obejmują następujące typy działań: a) uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia (kształtowanie umiejętności zaspokajania potrzeb życiowych i społecznego funkcjonowanie, interwencje i pomoc w życiu rodzinnym, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc w gospodarowaniu pieniędzmi), b) pielęgnację, jako wspieranie procesu leczenia, c) rehabilitację fizyczną, d) pomoc mieszkaniową (w uzyskaniu mieszkania, negocjacji opłat, w relacjach z sąsiadami, remoncie i adaptacji), e) zapewnienie dzieciom i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych, jeśli nie mają dostępu do tych zajęć zapewnionego na innej podstawie.

²⁰ Należy pamiętać, że przytaczana w tabeli liczba osób niesamodzielnych jest liczbą szacunkową, podobnie jak odsetek osób niesamodzielnych objętych usługami opiekuńczymi. Z braku bardziej adekwatnych danych szacunek osób niesamodzielnych bazuje na danych odnoszących się do niepełnosprawnych z 2011 r. Przywołujemy tu te dane by przybliżyć skalę i stopień zaspokojenia potrzeb w powiatach oraz by móc porównać ofertę między powiatami.

Szczególną odmianą usług opiekuńczych są specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej wiadomo, że w 2014 r. tej formy pomocy potrzebowało 208 osób. Na przestrzeni lat 2012 – 2015 systematycznie spada liczba osób zgłaszających się po te usługi do OPS.

Rysunek 26. Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi w 2014 r.

uwaga: dla powiatu łaskiego, sieradzkiego, m. Skierniewice i wieluńskiego - brak danych

Biorąc pod uwagę stosunkowo niewielki odsetek osób niesamodzielnych (6%) objętych usługami opiekuńczymi, można wnioskować, że wiele osób niesamodzielnych nie dostaje potrzebnego im wsparcia. Potwierdzają to pośrednio sygnały docierające z poszczególnych powiatów, które wskazują, że jest duże zainteresowanie konkursami na rozwijanie usług opiekuńczych ze środków EFS. W związku z prognozowanym, stałym wzrostem liczebności grupy osób w wieku 80+ w okresie do 2050 r., należy się spodziewać, że to zapotrzebowanie będzie rosnąć.

b) Domy dziennego pobytu dla osób starszych

Domy dziennego pobytu działają od poniedziałku do piątku, zapewniają posiłki, terapię zajęciową, rehabilitację, opiekę pielęgniarską, a także zajęcia dodatkowe o charakterze kulturalno-edukacyjnym. Oferta poszczególnych placówek, może się od siebie znacznie różnić. Ich działalność, ma tę dodatkową zaletę, że pozwala odciążyć opiekunów osób starszych i umożliwia im inną aktywność w ciągu dnia.

W 2014 r. w łódzkim istniały tylko 32 domy dziennego pobytu, z czego 22 w Łodzi. Znajdowały się one na terenie 11 gmin (Łódź, Rzgów- powiat łódzki- wschodni, Kutno, Konstantynów Łódzki- powiat pabianicki, Piotrków Trybunalski, Radomsko, Sieradz,

Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki, Aleksandrów Łódzki-powiat zgierski, Zgierz). Łącznie dysponują one 1556 miejscami.

Tabela 12. Dane na temat domów dziennego pobytu według powiatów

Powiat	Liczba dziennych domów pomocy	Liczba miejsc	Liczba korzystających	Liczba osób w wieku 65+	Miejsca na 1 tys. osób w wieku 65+
m. Piotrków Trybunalski	1	246	226	12506	19,7
m. Łódź	22	1030	1257	141323	7,3
zgierski	2	100	169	27342	3,7
m. Skierniewice	1	25	35	7217	3,5
radomszczański	1	40	42	19428	2,1
kutnowski	1	30	30	17217	1,7
tomaszowski	1	30	25	19683	1,5
pabianicki	1	30	89	21273	1,4
sieradzki	1	25	22	18855	1,3
łódzki wschodni	1	bd	bd	10177	bd
bełchatowski	0	0	0	13421	0,0
brzeziński	0	0	0	4894	0,0
łaski	0	0	0	8197	0,0
łęczycki	0	0	0	9005	0,0
łowicki	0	0	0	13148	0,0
opoczyński	0	0	0	11687	0,0
pajęczański	0	0	0	8533	0,0
piotrkowski	0	0	0	13900	0,0
poddębicki	0	0	0	7220	0,0
rawski	0	0	0	7549	0,0
skierniewicki	0	0	0	6237	0,0
wieluński	0	0	0	12397	0,0
wieruszowski	0	0	0	6168	0,0
zduńskowolski	0	0	0	10562	0,0
ogółem	32	1556	1895	427939	3,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego o liczbie ludności w 2014 r i Oceny zasobów pomocy społecznej za rok 2014

W skali powiatów, pod względem dostępności miejsc najlepsza sytuacja jest w Piotrkowie Trybunalskim, gdzie na 1tys. osób w wieku 65+ przypada prawie 20 miejsc w placówce dziennego pobytu (ze sprawozdań wynika, że w mieście istnieje 1 duża placówka dla ponad 200 osób). Potem dopiero, drugie miejsce przypada Łodzi, która ze swoimi 22 placówkami na ponad 1 tys. miejsc, zapewnia około 7 miejsc na 1 tys. osób w wieku 65+. Zdecydowana większość gmin (166 z 177) nie ma dziennego ośrodka wsparcia dla osób starszych. Biorąc pod uwagę duży udział osób starszych w całym województwie, a także ważną funkcję jaką pełnią tego typu placówki w odciążaniu opiekunów osób starszych i niesamodzielnych, jest to zdecydowanie za mało.

Warto odnotować, że podobna sytuacja panuje w całej Polsce. W odpowiedzi na nią uruchomiono rządowy program „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020, w ramach którego mają powstawać dzienne ośrodki wsparcia dla osób starszych. W pierwszej edycji tego programu dofinansowanie na uruchomienie takich ośrodków otrzymały gminy: Tuszyn, Pabianice, Białaczów, Zgierz, Brzeziny, Łódź, Przedbórz i Grabów. Zatem w najbliższym czasie, ciągle niewielka siatka domów dziennego pobytu w województwie łódzkim, powiększy się o 8 placówek i 6 nowych lokalizacji.

W skali całego województwa siatka domów dziennego pobytu dla osób starszych jest jeszcze bardzo słabo rozwinięta. Dzielne domy pomocy, jak do tej pory posiada zaledwie 11 gmin (na 177). Wkrótce dołączy do nich 6 kolejnych, jednak nadal zakres tej oferty należy uznać za zbyt mały. Należy zatem wspierać powstawanie tych ośrodków, w gminach, w których jak dotąd ich nie ma.

c) Środowiskowe domy samopomocy

Środowiskowe domy samopomocy przeznaczone są dla osób z zaburzeniami psychicznymi lub trudnościami adaptacyjnymi, które wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, wyrażającej się w zwiększaniu samodzielności, zaradności i integracji społecznej. Są placówkami dziennego pobytu nakierowanymi nie tylko na opiekę, w tym opiekę psychiatryczną, ale także na trening w zakresie samoobsługi i umiejętności społecznych. Pobyt osoby z zaburzeniami psychicznymi w środowiskowym domu samopomocy powinien być ograniczony w czasie (jeśli to możliwe), zakończony powrotem do środowiska rodzinnego i w miarę samodzielnego w nim funkcjonowania lub przejściem kolejno do Warsztatów Terapii Zajęciowej, Zakładu Aktywności Zawodowej, a nawet uzyskania zatrudnienia na rynku pracy.

Na terenie województwa łódzkiego w 2015 r. funkcjonowało 47 środowiskowych domów samopomocy, dysponujących łącznie 1838 miejscami, co dawało średnio około 17 miejsc na 1 tys. niesamodzielnich mieszkańców województwa. Placówki te nie są równomiernie rozłożone geograficznie. Wśród powiatów, znajdują się 3 (brzeziński, miasto Skierniewice, skierniewicki), w których takich ośrodków nie ma wcale. W pozostałych liczba miejsc na 1 tys. osób niesamodzielnich waha się od około 5 do prawie 56. Najlepsza sytuacja jest w powiecie łaskim, wieruszowskim, poddębickim i wieluńskim, gdzie współczynnik ten osiąga wartość około 50 miejsc na 1 tys. osób niesamodzielnich. Wyraźnie powyżej średniej wypadają też powiaty opoczyński, pączęzański, zgierski, bełchatowski i radomszczański, gdzie jest powyżej 30 miejsc na 1 tys. osób niesamodzielnich. Najgorzej, oczywiście poza powiatami w których nie ma żadnej placówki, dostępność wygląda w powiecie kutnowskim, Piotrkowie Trybunalskim, Łodzi oraz powiecie tomaszowskim, gdzie liczba miejsc na 1 tys. osób niesamodzielnich nie przekracza 10. Warto zwrócić uwagę na sytuację w Łodzi, która ma wprawdzie jedną z największych sieci placówek, lecz także jedną z niższych dostępności miejsc w środowiskowych domach pomocy co oczywiście wynika z dużej liczebności osób niesamodzielnich w tym mieście (stanowią ponad 1/3 osób niesamodzielnich w regionie), Pomędzy powiatami widać wyraźnie różnicę w gęstości sieci placówek, z jednej strony są takie które posiadają ich kilka (od 3-5, oprócz Łodzi, powiaty: zgierski, wieluński, pabianicki, łaski, radomszczański, zduńskowski), a z drugiej takie, które mają tylko jeden ośrodek (łącznie 8 powiatów) lub nie mają go wcale (3 powiaty).

Sieć środowiskowych domów samopomocy uzupełniają kluby samopomocy, których jest zaledwie 3 w województwie - 2 w Łodzi na 30 i 40 osób i jeden na 30 osób w gminie Witonia, w powiecie łęczyckim (dane na podstawie rejestru Wojewody Łódzkiego).

Tabela 13. Dane na temat środowiskowych domów samopomocy pomocy według powiatów

Powiat	Liczba środowiskowych domów samopomocy*	Liczba miejsc*	Szacunkowa liczba osób niesamodzielných	Miejsca na 1 tys. osób niesamodzielných ²¹
łaski	3	110	1951	56,4
wieruszowski	2	85	1575	54,0
poddębicki	2	94	1796	52,3
wieluński	4	164	3245	50,5
opoczyński	2	105	2514	41,8
pajęczański	2	50	1349	37,1
zgierski	5	200	5857	34,1
bełchatowski	2	120	3878	30,9
radomszczański	3	130	4253	30,6
pabianicki	4	150	5137	29,2
zduńskowolski	3	82	3929	20,9
łęczycki	1	30	1687	17,8
piotrkowski	1	60	3562	16,8
sieradzki	2	70	4539	15,4
rawski	1	30	2000	15,0
łódzki wschodni	1	25	2440	10,2
łowicki	1	30	2984	10,1
kutnowski	1	38	4748	8,0
m. Piotrków Trybunalski	1	30	4106	7,3
m. Łódź	5	205	39022	5,3
tomaszowski	1	30	5654	5,3
brzeziński	0	0	1141	0,0
m. Skierniewice	0	0	2547	0,0
skierniewicki	0	0	1338	0,0
ogółem	47	1838	106372	17,3

Źródło: zestawienie własne na podstawie rejestru Wojewody Łódzkiego,

Ograniczona dostępność w Łodzi przekłada się na dużą kolejkę oczekujących na miejsce w środowiskowych domach samopomocy w tym mieście. Z końcem roku 2014 r. odnotowano tam 285 oczekujących. W pozostałych powiatach na miejsce czekało łącznie 108 osób. Lista oczekujących poza Łodzią, jest zatem dużo mniejsza, nie przekracza kilkunastu osób na powiat. Co ciekawe, najdłuższe kolejki są w powiatach, które mają najlepszą infrastrukturę (bełchatowski, pabianicki, poddębicki, wieluński).

W powiatach łowickim, łódzkim-wschodnim, pajęczańskim, tomaszowskim, wedle sprawozdawczości z 2014 r., wystarczało miejsc dla wszystkich chętnych. Powiaty nie posiadające placówek nie wykazały oczekujących na miejsca w środowiskowych domach samopomocy. Na koniec 2014 r. w całym województwie na miejsce w tego typu placówkach czekały łącznie 393 osoby. Jak wynika ze sprawozdania MPiPS-05, wskaźnik zaspokojenia potrzeb w województwie łódzkim w odniesieniu do środowiskowych domów samopomocy był

²¹ Należy pamiętać, że przytaczana w tabeli liczba osób niesamodzielných jest liczbą szacunkową, podobnie jak liczba miejsc na 1 tys. osób niesamodzielných. Z braku bardziej aktualnych danych szacunek osób niesamodzielných bazuje na danych odnoszących się do niepełnosprawnych z 2011 r. Przywołujemy tu te dane by przybliżyć skalę i stopień zaspokojenia potrzeb w powiatach oraz by móc porównać ofertę między powiatami.

najniższy w Polsce i wynosił 46% (przy średniej dla całego kraju-77%)²². Jak, wykazaliśmy powyżej, za ten stan rzeczy odpowiada przede wszystkim sytuacja w Łodzi.

Tabela 14. Liczba miejsc i przebywających w środowiskowych domach pomocy

Powiat	Liczba miejsc w środowiskowych domach samopomocy w 2014	Liczba przebywających	Liczba oczekujących w 2014 r (stan na 31.12.2014)	Różnica w liczbie oczekujących w stosunku do 2013 r
bełchatowski	120	134	14	-3
brzeziński	0	0	0	0
kutnowski	38	39	7	1
łaski	110	129	2	-1
łęczycki	30	31	8	3
łowicki	30	36	0	bd
łódzki wschodni	25	28	0	bd
m. Łódź	205	228	285	121
opoczyński	105	105	8	2
pabianicki	150	153	17	3
pajęczański	50	50	0	-4
piotrkowski	60	70	5	-5
m. Piotrków Trybunalski	30	39	7	6
poddębicki	94	95	10	4
radomszczański	130	127	2	-2
rawski	30	30	0	-4
sieradzki	90	94	5	-2
m. Skierniewice	0	0	0	0
skierniewicki	0	0	0	0
tomaszowski	30	35	0	bd
wieluński	164	167	10	1
wieruszowski	85	85	1	1
zduńskowolski	30	30	7	2
zgierski	178	175	5	-8
ogółem	1784	1880	393	115

Źródło: sprawozdanie MPiPS-05, w ostatniej kolumnie porównywany jest stan z 31.12. 2014 do stanu z 31.12.2013

Nie dysponujemy danymi na temat długości oczekiwania na miejsce w środowiskowym domu samopomocy. Wydaje się, że ze względu na rodzaj niepełnosprawności, odbiorcami usług tych placówek, mogą być ludzie stosunkowo młodzi, a jeśli starsi to w stosunkowo dobrej kondycji fizycznej, zatem oczekiwanie na miejsce może trwać długo. Niewątpliwie największą liczbę oczekujących na umieszczenie w tego typu placówkach stanowili chorzy na Alzheimera, bo według danych Łódzkiego Towarzystwa Alzheimerowskiego na miejsce w jedynym Środowiskowym Domu Samopomocy dla Chorych na Alzheimera w Łodzi dysponującym 20 miejscami, oczekiwało 200 osób. Jest to też jedyna tego typu placówka w województwie. Posiada jedynie 20 miejsc - zdecydowanie za mało biorąc po uwagę fakt, że w Łodzi na choroby otępienne cierpi około 30 tys. osób, w tym na chorobę Alzheimera około 18 tys. Od lat trwają bezskuteczne zbiegi, aby taki dom powstał w przynajmniej każdej dzielnicy Łodzi (dane Łódzkiego Towarzystwa Alzheimerowskiego). W innych miastach regionu tego typu środowiskowych domów nie ma, co nie oznacza, że nie ma potrzeb w tym zakresie. Choroba Alzheimera i inne schorzenia otępienne to przypadłości głównie wieku

²² Wskaźnik ten jest liczony następująco: (liczba osób umieszczonych w śds w danym roku x 100) podzielona przez (sumę liczby osób umieszczonych w śds i liczby osób oczekujących na miejsce w danym roku).

starczego, a województwo łódzkie jest regionem o najwyższym w kraju odsetku ludzi starych. W przypadku osób młodszych, zgodnie z założeniami, pobyt w środowiskowym domu samopomocy powinien być okresowy i stanowić niejako wstęp do dalszej integracji społecznej w praktyce, często wydłuża się on jednak nawet na okres „dożywni”.

Należy zauważyć, że w ostatnich latach, z roku na rok wzrastała liczba placówek i dostępnych miejsc w Łódzkiem. Między rokiem 2013 a 2014 przybyło 176 miejsc, a w roku 2015 kolejne 54 miejsca. Jednocześnie przyrosty miejsc wydają się, przynajmniej w świetle danych z 2013 i 2014 r nie zmniejszać kolejek. W 2013 na miejsce czekało 278 osób, a w 2014 r już 393 osoby. Za ten przyrost osób oczekujących między rokiem 2013 a 2014 odpowiada głównie zapotrzebowanie zanotowane w Łodzi, gdzie w tym czasie kolejka zwiększyła się o 121 osób.

Tabela 15. Środowiskowe domy samopomocy w województwie łódzkim

Środowiskowe domy samopomocy	2013 r	2014 r	2015 r
Liczba placówek	44	45	47
Liczba miejsc	1608	1784	1876
Liczba korzystających	1711	1880	2102
Liczba oczekujących	278	393	311
Liczba miejsc/przyrost rok do roku	-	176	54
Liczba oczekujących/zmiana rok do roku	-	115	bd

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2014 i rok 2015

Potrzeby

Analiza rozmieszczenia geograficznego środowiskowych domów samopomocy pokazuje, że w wielu powiatach jest tylko jeden ośrodek, lub nie ma go wcale (łącznie 11 powiatów). Tymczasem ośrodki te powinny być umiejscowione jak najbliżej środowisk lokalnych, w których żyją osoby potrzebujące. Przy tym rozmieszczeniu placówek, ten warunek wydaje się nie być spełniony i konieczne jest zwiększenie liczby placówek na terenie powiatów gdzie ich jest mało.

Analiza list oczekujących wskazuje, że najpilniejsze jest zwiększenie liczby placówek i dostępnych miejsc w Łodzi. Z końcem roku 2014 r. na miejsce w środowiskowym domu samopomocy czekało tam aż 285 osób (przeszło 70% wszystkich oczekujących w całym województwie). Nie dysponujemy danymi pokazującymi jak długo trwa oczekiwanie (i dla jakich typów potrzebujących). Z informacji płynących z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi oraz Łódzkiego Towarzystwa Alzheimerowskiego wynika, że najpilniejsza jest potrzeba stworzenia dodatkowych ośrodków dla chorych na chorobę Alzheimera i inne choroby otępienne. Ośrodki takie powinny powstać nie tylko w Łodzi, ale także w innych, większych miastach regionu.

2.1.2. Opieka w placówkach całodobowych

W ramach systemu pomocy społecznej placówkami całodobowej opieki dla osób niesamodzielnych są domy pomocy społecznej. Osoby niesamodzielne przebywają w nich długoterminowo, a domy te stają się ich środowiskiem życia. Zgodnie z ustawą domy pomocy społecznej mają obowiązek świadczenia usług bytowych (czyli zapewniać: miejsce pobytu, wyżywienie, utrzymanie czystości) oraz usług opiekuńczych (udzielać pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, zapewnić pielęgnację i opiekę higieniczną, niezbędną pomoc w załatwianiu spraw osobistych, zapewnić kontakty z otoczeniem).

Dodatkowo domy pomocy społecznej prowadzą różnego rodzaju usługi wspierające i edukacyjne np. udział w terapii zajęciowej, aktywizowanie mieszkańca, umożliwienie zaspokajania potrzeb kulturalnych i religijnych, rozwijanie samorządności mieszkańców, stymulowanie nawiązywania i utrzymywania kontaktów z rodziną i społecznością lokalną, pomoc w usamodzielnianiu się (tu oferta może być zróżnicowana).

Stan obecny

Wedle rejestru wojewody łódzkiego, na terenie województwa w 2015 r. działały 63 domy pomocy społecznej. Zdecydowana większość z nich przeznaczona jest dla osób dorosłych, jedynie 3 skierowane były do dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie. Wszystkie placówki dysponowały łącznie 6414 miejscami (z czego 262 to miejsca dla dzieci i młodzieży). Większość domów prowadzą samorządy powiatowe (48). Pozostałe na zlecenie samorządów prowadzone są przez organizacje społeczne (8) oraz osoby prawne i fizyczne (7). Wśród wszystkich domów pomocy społecznej najwięcej było placówek przeznaczonych dla osób psychicznie chorych (20), a następnie dla osób przewlekle somatycznie chorych (15), osób w podeszłym wieku (12), osób przewlekle chorych oraz osób w podeszłym wieku (9) i w końcu dla osób niepełnosprawnych intelektualnie (11). Na terenie województwa nie ma domów pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych fizycznie i osób uzależnionych od alkoholu.

Tabela 16. Typy domów pomocy społecznej według kategorii adresatów,

	Liczba placówek	Liczba miejsc
dla osób przewlekle psychicznie chorych	20	2088
dla osób przewlekle somatycznie chorych	15	1775
dla osób w podeszłym wieku	12	962
dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz osób w podeszłym wieku	9	682
dla osób niepełnosprawnych intelektualnie	11*	907**
Razem:	67 ***	6414

* w tym 3 dla dzieci i młodzieży, ** w tym 262 dla dzieci i młodzieży

*** W wykazie uwzględniono także filie domów pomocy społecznej, które mają innych adresatów niż placówka zwierzchnia, stąd liczba placówek w tabeli jest większa niż łączna ilość DPS w województwie.

Źródło: zestawienie własne na podstawie rejestru Wojewody Łódzkiego, stan na 30 czerwca 2015r.

Oferta domów pomocy społecznej nie rozkłada się równomiernie we wszystkich powiatach województwa. Wśród powiatów są dwa, w których nie ma ani jednej placówki (rawski i skierniewicki). Pozostałe powiaty również mocno różnią się między sobą liczbą placówek, liczbą dostępnych miejsc, a także różnorodnością oferty (przez co rozumiemy miejsca dla różnych typów odbiorców). Dostępność miejsc w powiatach, które posiadają przynajmniej jedną placówkę, ma bardzo dużą rozpiętość. Rozciąga się ona od ponad 100 miejsc na 1 tys. osób niesamodzielnych (powiaty: brzeziński, kutnowski, sieradzki) do zaledwie 7 (powiat: łaski).

Tabela 17. Dane na temat domów pomocy społecznej w województwie łódzkim według powiatów

Powiat	Liczba DPS	Liczba miejsc w DPS	szacunkowa liczba osób niesamodzielných	Ilość miejsc w DPS na 1 tys. osób niesamodzielných ²³
brzeziński	2	190	1141	166,5
kutnowski	6	558	4748	117,5
sieradzki	3	513	4539	113,0
wieruszowski	2	154	1575	97,8
łódzki wschodni	3	238	2440	97,5
piotrkowski	5	288	3562	80,9
łęczycki	2	126	1687	74,7
opoczyński	2	174	2514	69,2
pabianicki	2	338	5137	65,8
zgierski	4	371	5857	63,3
poddębicki	1	106	1796	59,0
tomaszowski	3	311	5654	55,0
m. Łódź	15	1999	39022	51,2
radomszczański	3	216	4253	50,8
wieluński	1	162	3245	49,9
zduńskowolski	2	182	3929	46,3
bełchatowski	2	172	3878	44,4
łowicki	1	130	2984	43,6
m. Piotrków Trybunalski	1	106	4106	25,8
pajęczański	1	34	1349	25,2
skierniewicki	1	32	1338	23,9
łaski	1	14	1951	7,2
rawski	0	0	2000	0,0
m. Skierniewice	0	0	2547	0,0
Ogółem	63	6414	106372	60,3

* Źródło: zestawienie własne na podstawie rejestru Wojewody Łódzkiego, stan na 30 czerwca 2015r.

Biorąc pod uwagę zarówno dostępność miejsc, jak i różnorodność oferty, zdecydowanie należy wyróżnić powiat kutnowski, który ma drugi co do wielkości współczynnik dostępności (117 miejsc na 1 tys. osób niesamodzielných) oraz ofertę dla wszystkich typów potrzebujących. Pod tym względem dobrze prezentuje się również powiat łódzki-wschodni, w którym podobnie szerokiej ofercie towarzyszy dostępność na poziomie 97 miejsc na 1 tys. osób niesamodzielných. Natomiast Łódź, która ofertę ma największą, aż 15 domów pomocy społecznej, adresowanych do wszystkich typów odbiorców, ma dużo gorszą dostępność miejsc (51 miejsc na 1 tys. osób niesamodzielných). Wynika to oczywiście z dużej bezwzględnej liczebności osób niesamodzielných w Łodzi.

Spośród wszystkich powiatów 6 posiada tylko jedną placówkę dla jednego typu odbiorców (łaski, skierniewicki, pajęczański, łowicki, wieluński), a 2, o czym była już mowa wyżej, nie posiadają na swoim terenie domu pomocy społecznej wcale (miasto Skierniewice i powiat rawski).

²³ Należy pamiętać, że przytaczana w tabeli liczba osób niesamodzielných jest liczbą szacunkową, podobnie jak liczba miejsc w DPS na 1 tys. osób niesamodzielných. Z braku bardziej adekwatnych danych szacunek osób niesamodzielných bazuje na danych odnoszących się do niepełnosprawnych z 2011 r. Przywołujemy tu te dane by przybliżyć skalę i stopień zaspokojenia potrzeb w powiatach oraz by móc porównać ofertę między powiatami.

Tabela 18. Liczba miejsc w domach pomocy społecznej według typów odbiorców świadczenia

Powiat	Ilość placówek (ilość miejsc) w DPS dla osób:					Liczba miejsc na 1 tys. osób niesamodz.
	Psychicznie chorych	Somatycznie chorych	W podeszłym wieku	Somatycznie chorych oraz w podeszłym wieku	Niepelnospr. intelektualnie	
brzeziński	1(90)	1(100)				166,5
kutnowski	1(130)	1(60)	*	2(143)	2(225)	117,5
sieradzki	2(140)		1(231)		2(142)	113,0
wieruszowski	2(154)					97,8
łódzki wschodni	1(133)	1(30)	1(16)		1(59)	97,5
piotrkowski	2(181)	1(22)	*	2(85)		80,9
łęczycki	1(75)	*	*	1(51)		74,7
opoczyński		1(77)	*	1(97)		69,2
pabianicki	1(143)	1(195)				65,8
zgierski		2(179)	1(62)		1(130)	63,3
poddębicki	1(106)					59,0
tomaszowski		2(109)	2(202)			55,0
m. Łódź	3(396)	3(829)	4(337)	2(200)	3(246) 3(237)	51,2
radomszczański	1(136)		2(80)			50,8
wieluński	1(162)					49,9
zduńskowolski		1(82)			1(100)	46,3
bełchatowski	1(80)	1(92)				44,4
łowicki	1(130)					43,6
m. Piotrków Trybunalski		*	*	1(106)		25,8
pajęczański			1(34)			25,2
skierniewicki	1(32)					23,9
łaski					1(14)	7,2
rawski						0,0
m. Skierniewice						0,0

*Zaznaczono wszystkie te sytuacje, gdzie choć nie ma osobnego DPS dla osób somatycznie chorych i osobnego dla osób w podeszłym wieku, w powiecie funkcjonuje placówka łącząca obie te funkcje. W tym sensie w powiecie jest oferta dla obu typów potrzebujących.

W wykazie uwzględniono filie domów pomocy społecznej, które mają innych adresatów niż placówka zwierzchnia, stąd liczba placówek w tabeli jest większa niż łączna ilość DPS w województwie.

Źródło: zestawienie własne na podstawie rejestru Wojewody Łódzkiego, stan na 30 czerwca 2015r.

Oczywiście niewielka liczba placówek, czy zgoła ich brak na terenie powiatu, nie oznacza, że ich mieszkańcy są pozbawieni tego rodzaju wsparcia. Zapewne umieszczani są w placówkach na terenie innych powiatów. Konsekwencją jest oddalenie od środowiska z którego się wywodzą.

Z danych pochodzących ze sprawozdania MPiPS-05 wynika, że z dniem 31 grudnia 2014 r., na umieszczenie w domu pomocy społecznej w całym województwie czekało 229 osób. Wśród nich najwięcej osób oczekiwało na miejsce w domu dla przewlekle psychicznie chorych (88) oraz przewlekle somatycznie chorych (64), następnie dla osób w podeszłym wieku (56) i dla osób niepełnosprawnych intelektualnie (18).

Niestety nie wiemy jak długi jest czas oczekiwania i czy różni się w odniesieniu do wybranych typów placówek. Ze wspomnianego sprawozdania wynika, że najwięcej oczekujących było na miejsca w Łodzi -141 osób, w pozostałych powiatach z końcem grudnia lista oczekujących nie była większa niż 10 osób.

Tabela 19. Liczba mieszkańców i oczekujących na umieszczenie w domach pomocy społecznej

Powiat	liczba DPS	Liczba miejsc w DPS	Liczba mieszkańców	Liczba oczekujących na umieszczenie w DPS
bełchatowski	2	172	172	4
brzeziński	2	190	190	4
kutnowski	6	558	556	4
łaski	1	14	14	0
łęczycki	2	126	126	3
łowicki	1	130	130	6
łódzki wschodni	3	238	235	9
m. Łódź	15	2008	1970	141
opoczyński	2	174	168	0
pabianicki	2	338	337	0
pajęczański	1	34	34	0
piotrkowski	1	155	155	1
m. Piotrków Trybunalski	1	106	106	3
poddębicki	1	106	106	8
radomszczański	2	196	196	9
rawski	0	0	0	0
sieradzki	3	513	480	10
m. Skierniewice	0	0	0	0
skierniewicki	0	0	0	0
tomaszowski	2	280	272	6
wieluński	1	162	162	2
wieruszowski	2	154	153	3
zduńskowolski	2	182	184	6
zgierski	4	371	354	10
ogółem	56	6207²⁴	6110	229

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-05, stan na 31 grudnia 2014²⁵

²⁴ Większa liczba miejsc w DPS niż liczba mieszkańców zarejestrowana z końcem 2014 r. , może wynikać z faktu , że część zwolnionych miejsc została jeszcze nie zapełniona, albo z niedopasowania typu placówki do profilu osób potrzebujących, lub zbyt dużego oddalenia placówki do miejsca zamieszkania osób potrzebujących. Nie dysponujemy danymi, by bardziej dokładnie przeanalizować to zagadnienie.

²⁵ Dane pochodzące z rejestru wojewody z czerwca 2015, różnią się od danych pochodzących ze sprawozdania MPiPS-05 , liczebnością placówek i liczebnością miejsc. Wydaje się, że w sprawozdaniu MPiPS-05 nie są uwzględnione domy prowadzone przez osoby prawne i osoby fizyczne (jest ich łącznie 7 na 216 miejsc).

Warto zauważyć, że z danych GUS i sprawozdań Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (MPiPS – 05) wynika, że z roku na rok ubywa liczba osób oczekujących na miejsca w domach opieki społecznej, mimo starzenia się społeczeństwa. W województwie łódzkim w 2011r. na miejsca w DPS-ach oczekiwało 436 osób, a w 2014r. jedynie 229 osób. Spośród oczekujących największą grupę, o czym pisaliśmy powyżej, stanowiły osoby przewlekle psychicznie chore (88 osób). Przy wysokim wskaźniku umieralności w DPS-ach (dla przykładu w 2014r. wyniósł on w regionie łódzkim 13,4% -817 osób), w sposób naturalny zwalniały się miejsca dla nowych pensjonariuszy.

Dane do sprawozdania MPiPS-05 pozyskiwane są bezpośrednio z domów pomocy społecznej i pokazują jedynie osoby posiadające decyzję o umieszczeniu w konkretnej placówce. Natomiast decyzja o umieszczeniu w wybranym domu pomocy poprzedzana jest wydaniem decyzji przez ośrodki pomocy społecznej o skierowaniu do określonego typu placówek. Stąd też liczba osób posiadających skierowanie do domu pomocy społecznej może być znacznie większa niż liczba osób posiadających decyzję o umieszczeniu w DPS (która, wykazywana jest w sprawozdaniu MPiPS-05).

Potwierdzają to dane ze sprawozdania z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi. Wedle stanu na 31 grudnia 2014 r. na miejsce w domu pomocy społecznej oczekiwały tam 1073 osoby. Najwięcej było oczekujących na umieszczenie w placówce dla przewlekle somatycznie chorych (577) oraz dla przewlekle psychicznie chorych (318).

Tabela 20. Typy placówek i liczba oczekujących na miejsce w Łodzi z końcem 2014 r.

Typ placówki w Łodzi:	Liczba oczekujących
dla osób przewlekle psychicznie chorych	318
dla osób przewlekle somatycznie chorych	577
dla osób w podeszłym wieku	143
dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz osób w podeszłym wieku	15
dla niepełnosprawnych intelektualnie mężczyzn	8
dla niepełnosprawnych intelektualnie dzieci i młodzieży	12
Ogółem:	1073

*Źródło sprawozdanie z działalności MOPS w Łodzi, stan na 31 grudnia 2014

Warto zaznaczyć, iż w wyniku szczegółowej weryfikacji wniosków z lat ubiegłych oraz wniosków wpływających na bieżąco w II połowie 2015 r. zmalała liczba osób oczekujących na umieszczenie w łódzkich domach pomocy społecznej, która na dzień 31.12.2015 r. wynosiła 665 osób.

Tabela 21. Typy placówek i liczba oczekujących na miejsce w Łodzi z końcem 2015 r.

Typ placówki w Łodzi:	Liczba oczekujących
dla osób przewlekle psychicznie chorych	236
dla osób przewlekle somatycznie chorych	345
dla osób w podeszłym wieku	65
dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz osób w podeszłym wieku	13
dla niepełnosprawnych intelektualnie mężczyzn	3
dla niepełnosprawnych intelektualnie dzieci i młodzieży	3
Ogółem:	665

Największe niedobory wolnych miejsc w Łodzi występują w domach dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W związku z tym, iż większość osób z zaburzeniami psychicznymi oraz

niepełnosprawnych intelektualnie to osoby młode, które po umieszczeniu, zamieszkują w placówkach około 20-40 lat, co powoduje, że znacznie wydłuża się okres oczekiwania na umieszczenie w tego typu domach pomocy społecznej. Obecnie okres oczekiwania na umieszczenie w domu pomocy społecznej dla osób psychicznie chorych wynosi około 7-8 lat. Według stanu na dzień 31.12.2015 r. oczekuje 236 osób. Część osób niepełnosprawnych intelektualnie stanowią kobiety, z powodu braku koedukacyjnego domu pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, osoby te kierowane są do placówek poza powiatem łódzkim.

Na miejsca w innych typach domów pomocy w Łodzi czeka się krócej (choć oczywiście z perspektywy potrzebujących, ciągle za długo):

- od 1 do 1,5 roku w dps dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz w dps dla przewlekle somatycznie chorych i w podeszłym wieku
- około 1 roku w dps osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
- od 0,5- 1 roku w dps dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie
- do 0,5 roku w dps dla osób w podeszłym wieku (w miarę możliwości na bieżąco)

Od 1 czerwca 2015 r. na terenie Łodzi funkcjonuje pierwszy rodzinny dom pomocy dla 4 osób niepełnosprawnych intelektualnie, który prowadzony jest przez osobę fizyczną na zlecenie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi, jego powstanie nie rozwiązuje jednak sytuacji niepełnosprawnych intelektualnie mieszkańców Łodzi.

Podejmując próbę rozwiązania sytuacji niepełnosprawnych intelektualnie mieszkańców Łodzi, wymagających całodobowego wsparcia należy rozważyć rozwój alternatywnych form pomocy m.in. w postaci uruchomienia kolejnego rodzinnego domu pomocy

Potrzeby

Listy kolejkowe wskazują, że w Łodzi panuje dość trudna sytuacja pod względem dostępności miejsc. Na umieszczenie w domu pomocy społecznej czeka się tu latami. Najdłużej czeka się na umieszczenie w domu dla osób z zaburzeniami psychicznymi (7-8 lat). Na pozostałe typy domów czeka się od 0,5 do 1,5 roku. Zatem sieć placówek powinna być rozbudowywana przede wszystkim tutaj.

Poza Łodzią, sytuacja jest zdecydowanie lepsza. Listy oczekujących na umieszczenie w domach pomocy społecznej w innych powiatach nie przekraczają 10 osób. Dla wielu potrzebujących szukających miejsca poza Łodzią, problemem wydaje się być nie tyle dostępność miejsc, co oddalenie placówki od dotychczasowego miejsca zamieszkania (oraz rodziny i znajomych). W wielu powiatach oferta domów pomocy jest dość skromna (niewiele miejsc, oferta skierowana do 1-2 typów odbiorców, a w 2 przypadkach całkowity brak placówki) co powoduje, że potrzebujący muszą być zapewne umieszczani w placówkach na terenie innych powiatów.

2.2. Usługi dla osób niesamodzielnych w ramach systemu ochrony zdrowia

Osoby niesamodzielne, których stan wymaga regularnej opieki i pielęgnacji medycznej mogą zostać nimi objęte w warunkach domowych albo w zakładach stacjonarnych, w cięższych przypadkach.

Usługi środowiskowe

Do podstawowych usług tego typu należy **pielęgniarska opieka długoterminowa**. Sprawowana jest ona nad obłożnie i przewlekle chorymi, przebywającymi w domu, którzy nie

wymagają leczenia w placówkach całodobowych, jednak potrzebują systematycznej i intensywnej opieki pielęgniarskiej.

Wedle danych z 2013 roku na terenie województwa łódzkiego takie usługi świadczyło 76 podmiotów. Zarejestrowany w tym roku średni czas oczekiwania na usługę pielęgniarską dla przypadków pilnych wynosił mniej niż jeden dzień, dla przypadków stabilnych 10 dni. Natomiast najdłuższy zarejestrowany czas oczekiwania dla przypadków pilnych wynosił 11 dni, a dla przypadków stabilnych 121 dni²⁶.

Tabela 22. Pielęgniarska opieka długoterminowa

Typ	przypadek	Liczba podmiotów	Czas oczekiwania		
			średni	minimalny	maksymalny
Opieka pielęgniarska długoterminowa	Pilny	76	<1	0	11
	Stabilny	76	10	0	121

źródło: ŁOW NFZ, 2013, cytowane za *Diagnozą do Strategii Polityki Zdrowotnej dla Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020*

Niestety nie mamy danych by pokazać, jak czas oczekiwania wyglądał w różnych regionach województwa łódzkiego.

Inna forma medycznej opieki w warunkach domowych, dostępna jest dla chorych, którzy wymagają stosowania respiratora, ale ich stan jest na tyle dobry, że mogą przebywać w domu. Takie osoby mogą skorzystać z tzw. **domowej opieki nad pacjentami wentylowanymi mechanicznie**. Warunkiem tej formy pomocy jest jednak odpowiednie przygotowanie rodziny, której członkowie muszą zostać przeszkoleni z obsługi aparatury medycznej i udzielania pierwszej pomocy.

Świadczenia tego typu dla przypadków pilnych (zgodnie z danymi z 2013 r), zarówno w przypadku dzieci, jak i dorosłych dostępne były od ręki. W przypadku pacjentów stabilnych okres ten wydłużał się średnio do 5 dni dla dorosłych (maksymalnie 21 dni) i 10 dni dla dzieci (maksymalnie 22 dni)

Potrzeby

Dane z 2013 r. wskazują, że generalnie dostępność długotrwałej opieki pielęgniarskiej jest dobra (średni czas oczekiwania dla przypadków pilnych mniej niż 1 dzień, dla stabilnych 10 dni). Jednak widać też, że jest duże zróżnicowanie pomiędzy podmiotami świadczącymi te usługi. Są takie, na których usługi dostępne są od razu, ale też takie na które się czeka (maksymalny czas oczekiwania dla przypadku pilnego wynosił 11 dni, a stabilnego aż 121 dni).

Opieka w placówkach całodobowych

Całodobową opiekę i pielęgnację zapewniają zakłady opiekuńczo-lecznicze oraz zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze. Mogą w nich przebywać te wszystkie osoby niesamodzielne, które ze względu na stan zdrowia i niesprawność fizyczną wymagają stałej kontroli lekarskiej i profesjonalnej pielęgnacji lecz nie wymagają leczenia szpitalnego. Jednym z zadań zakładów opiekuńczych jest również rehabilitacja i przygotowanie chorego do samodzielnego funkcjonowania w środowisku domowym (nie dotyczy to jednak wszystkich osób).

Wedle danych z 2012 roku, z końcem grudnia w województwie łódzkim funkcjonowało 30 zakładów opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych z ogólną liczbą 1406

²⁶ Wszystkie dane w tej części opracowania pochodzą z ŁOW NFZ, przytaczamy je za *Diagnozą do Strategii Polityki Zdrowotnej dla Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020*.

łóżek. Dwa spośród tych zakładów miały profil psychiatryczny. W 2012 roku w zakładach tych leczono 4006 pacjentów, w tym w zakładach o profilu psychiatrycznym 150 osób. Średnie wykorzystanie łóżek w tych placówkach wynosiło 91,38%, co było jednym z najwyższych wskaźników w województwie (w porównaniu do innych zakładów leczniczych i oddziałów szpitalnych).

Z kolei dane z 2013 roku pokazują, że czas oczekiwania na miejsce w tych zakładach może być dość długi. Przypadki pilne najdłużej czekają na przyjęcie do zakładu pielęgnacyjno-opiekuńczego - średnio 29 dni, maksymalnie 116 dni. Zakłady o profilu psychiatrycznym przyjmują wprawdzie przypadki pilne bez kolejki, jednak przypadki stabilne muszą czekać średnio 186 dni, a maksymalnie 342 dni. Najlepsza sytuacja była w zakładach opiekuńczo-leczniczych, w których średni czas oczekiwania dla przypadków pilnych wynosił stosunkowo niewiele- 4 dni (maksymalnie 67 dni), a dla przypadków stabilnych, umiarkowanie długo- 29 dni (maksymalnie 120 dni).

Tabela 23. Zakłady opiekuńczo-lecznicze i pielęgnacyjno-opiekuńcze

Typ	przypadek	Liczba podmiotów	Czas oczekiwania		
			średni	minimalny	maksymalny
Zakład/oddział opiekuńczo -leczniczy	pilny	21	4	0	67
	stabilny	21	29	0	120
Zakład/ oddział pielęgnacyjno - opiekuńczy	pilny	4	29	0	116
	stabilny	4	56	0	158
Zakład/oddział opiekuńczo-leczniczy psychiatryczny	pilny	2	0	0	0
	stabilny	2	186	29	342

źródło: ŁOW NFZ, 2013, cytowane za *Diagnozą do Strategii Polityki Zdrowotnej dla Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020*

Potrzeby

Dane o średnim wykorzystaniu łóżek w zakładach opiekuńczych w połączeniu ze średnim i maksymalnym czasem oczekiwania na miejsce w placówkach, wskazują na konieczność rozwijania sieci tych placówek. Szczególnie widoczny jest niedobór zakładów o profilu psychiatrycznym (tylko 2 placówki, bardzo długi średni czas oczekiwania na przyjęcie dla przypadków stabilnych –dane z roku 2013). Brakuje miejsc także w pozostałych typach placówek (tj. w zakładach opiekuńczo-leczniczych dla pacjentów niepsychiatrycznych i pielęgnacyjno- opiekuńczych), jednak tutaj zapewne istnieją duże różnice pomiędzy placówkami (minimalny czas oczekiwania wskazuje, że są placówki, na które się nie czeka).

2.3. Deinstytucjonalizacja usług świadczonych na rzecz osób niesamodzielnych

Od pewnego czasu w obszarze usług społecznych pojawia się postulat ich deinstytucjonalizacji. Jest to dążenie do tego by opiekę w instytucjach całodobowych, w jak największym stopniu zastępować opieką w środowisku lokalnym, a jeśli opieka całodobowa jest nieunikniona, sprawić by była jak najbardziej zindywidualizowana, zbliżona do warunków domowych i do środowiska lokalnego osób niesamodzielnych.

Taka wizja niesienia pomocy oznacza konieczność znacznego rozbudowania usług środowiskowych, w tym usług skierowanych na wsparcie opiekunów faktycznych oraz zmianę formuły funkcjonowania placówek opieki całodobowej. W tym modelu w ramach opieki środowiskowej konieczne jest zwłaszcza rozwijanie usług asystenckich dla osób niesamodzielnych, dziennych domów pobytu, domów krótkotrwałego pobytu w zastępstwie

opiekuna faktycznego i różnych form wsparcia (szkoleń, poradnictwa) dla opiekunów faktycznych. Natomiast w przypadku długoterminowej opieki całodobowej wprowadzenie małych placówek (nie większych niż 30 miejsc), blisko środowiska zamieszkania, także w formule rodzinnych domów pomocy społecznej (od 3- 8 miejsc).

Stan obecny sektora pomocy społecznej

Z przedstawionego wyżej omówienia oferty pomocy społecznej wynika, że daleka od zaspokojenia potrzeb jest liczba usług opiekuńczych świadczonych na rzecz osób niesamodzielnych. Objętych nimi jest tylko około 6% osób niesamodzielnych w województwie. Oznacza to, że wiele niesamodzielnych, schorowanych, starszych osób jest pozbawionych należytej opieki (nawet przy uwzględnieniu, że część tych osób wspierana jest przez rodzinę lub korzysta z usług komercyjnych). Niewystarczająca jest również sieć placówek dziennego wsparcia dla osób niesamodzielnych. Szczególnie widoczne jest to w przypadku placówek dziennego pobytu dla osób starszych, które istnieją jedynie w 11 gminach (powstaje dalszych 8 placówek, jednak dalej będzie to niewielka liczba w skali województwa). Liczba środowiskowych domów samopomocy mimo, że większa, także jest zbyt mała. Braki widać szczególnie w Łodzi, gdzie są bardzo duże kolejki oczekujących, ale także w powiatach, w których nie ma żadnego ośrodka (powiaty: brzeziński, skierniewicki, Skierniewice), albo istnieje tylko jeden ośrodek (łącznie 8 powiatów). W tej sytuacji dla zbyt wielu potrzebujących (i ich rodzin) oferty dziennych ośrodków wsparcia są niedostępne.

Asystenci dla osób niepełnosprawnych, szkolenia/poradnictwo dla opiekunów faktycznych, domy krótkotrwałego pobytu nie są ujęte w sprawozdawczości z gmin i powiatów. Zapewne tego typu usługi są świadczone w niektórych miejscach (np. w ramach projektów dofinansowanych ze środków unijnych), jednak wydaje się, że nie są one powszechnym elementem systemu pomocy społecznej.

Domy pomocy społecznej z bardzo nielicznymi wyjątkami są dużymi placówkami, w których wspólnie mieszka dużo więcej niż 30 osób. Średnia liczba miejsc w domu pomocy społecznej w województwie łódzkim wynosi aż 101. Poniżej zamieszczono wykaz domów pomocy o mniejszej ilości miejsc niż 30. Żaden z nich nie jest prowadzony przez samorząd.

Tabela 24. Domy pomocy społecznej o liczbie miejsc mniejszej niż 30

Nazwa	Powiat	Rodzaj	Ilość miejsc	Organ prowadzący
(DPS) Dom Pomocy Społecznej Fundacji Brata Alberta w Chorzeszowie	łaski	Osoby niepełnosprawne intelektualnie	14	fundacja
(DPS) Dom Pomocy Społecznej Fundacji Brata Alberta w Łodzi	m. Łódź	Osoby niepełnosprawne intelektualnie	19	fundacja
(DPS) Dom Pomocy Społecznej w Raciborowicach	piotrkowski	Osoby przewlekle somatycznie chore	22	osoba prawna
(DPS) Dom Pomocy Społecznej "Przystań" we Wronikowie	piotrkowski	Osoby przewlekle psychicznie chore	26	osoba fizyczna
(DPS) Dom Pomocy Społecznej "Family" w Tarasie	radomszczański	Osoby w podeszłym wieku	20	osoba prawna

Źródło: zestawienie własne na podstawie rejestru Wojewody Łódzkiego, stan na 30 czerwca 2015r.

Na terenie województwa funkcjonuje tylko jeden rodzinny dom pomocy społecznej, dla 4, niepełnosprawnych intelektualnie osób.

Wydaje się, że usługi w ramach systemu pomocy społecznej są dopiero na początku drogi do deinstytucjonalizacji). Liczba placówek dziennego pobytu jest niewystarczająca, w ofercie usług bytowych dominują duże domy pomocy społecznej. Dobrą ilustracją tej tezy jest fakt,

że w domach dziennego pobytu (łącznie dla osób starszych i psychicznie chorych) jest razem dostępnych 3,4 tys. miejsc, natomiast w domach pomocy społecznej 6,4 tys. miejsc. Brakuje też systemowego i powszechnego wsparcia dla opiekunów faktycznych (w postaci szkoleń, poradnictwa itp.) oraz asystentów osób niepełnosprawnych (zawód powszechny w krajach UE, w Polsce praktycznie nieistniejący).

Sektor ochrony zdrowia

W ramach medycznych usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych dla osób niesamodzielnych oferowanych w formule opieki środowiskowej najbardziej powszechna jest długoterminowa opieka pielęgnarska. Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów ją świadczących (76)²⁷ oraz dość krótki okres oczekiwania (średni czas dla przypadków pilnych mniej niż 1 dzień, przypadki stabilne 10 dni) można uznać, że wszystkie osoby potrzebujące mają do niej dostęp w rozsądnym czasie. Podobnie jest z osobami, które długotrwale korzystają z domowych respiratorów (pilne przypadki dostęp natychmiast, stabilne 5-10 dni). Natomiast w systemie ochrony zdrowia mówi się o konieczności wprowadzenia nowych rozwiązań środowiskowej opieki długoterminowej takich jak np. dzienne domy opieki medycznej, które miałyby się stać alternatywą dla zakładów opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych. Mogłyby one też prowadzić działalność edukacyjno-szkoleniową dla opiekunów faktycznych w zakresie opieki nad osobami zależnymi, w tym osobami starszymi. Są to jednak rozwiązania w naszym systemie pionierskie, które dopiero w obecnej perspektywie programowej będą współfinansowane ze środków UE. Można powiedzieć, że obecnie trwa testowanie różnych modelowych rozwiązań, z których najlepsze, być może w przyszłości, zostaną wdrożone do systemu opieki zdrowotnej nad osobami niesamodzielnymi.

2.4. Analiza rozmiaru potrzeby deinstytucjonalnej - dzieci

Z punktu widzenia polityki realizowanej na poziomie lokalnym ważnym obszarem dla deinstytucjonalizacji jest także wsparcie rodziny i piecza zastępcza (przez pracę z rodziną - usługi asystenta rodziny, zwiększanie liczby rodzin wspierających, pomoc w opiece i wychowaniu). Działania te powinny zmniejszać odsetek małych dzieci umieszczanych w dużych placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

W przypadku małych dzieci do pieczy instytucjonalnej należą placówki opiekuńczo-wychowawcze, interwencyjne ośrodki preadopcyjne i regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne. Na terenie województwa łódzkiego funkcjonuje 66 placówek opiekuńczo-wychowawczych, dysponujących 1271 miejscami. W województwie łódzkim brak jest regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej. Województwo łódzkie zleciło prowadzenie interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego jednej z organizacji pozarządowych.

W województwie łódzkim placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego i typu specjalistyczno-terapeutycznego są jedynie w Łodzi: po 2 każdego typu, dysponują odpowiednio 75 (typ interwencyjny) i 15 (typ specjalistyczno-terapeutyczny) miejscami. Regionalne rozmieszczenie placówek i miejsc typu socjalizacyjnego i typu rodzinnego prezentuje tabela poniżej.

Tabela 25. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych według powiatów

Powiat	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego		Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego	
	Liczba	Liczba miejsc	Liczba	Liczba miejsc

²⁷ Wg. danych z 2013 r.

	placówek		placówek	
bełchatowski	2	56	0	0
brzeziński	0	0	0	0
kutnowski	2	60	1	8
łaski	1	20	0	0
łęczycki	0	0	1	8
łowicki	0	0	0	0
łódzki wschodni	0	0	0	0
opoczyński	0	0	1	8
pabianicki	5	81	0	0
pajęczański	0	0	1	8
piotrkowski	0	0	2	16
podębicki	0	0	0	0
radomszczański	0	0	0	0
rawski	1	30	0	0
sieradzki	3	80	0	0
skierniewicki	2	44	0	0
tomaszowski	1	14	4	32
wieluński	1	30	0	0
wieruszowski	0	0	2	14
zduńskowolski	1	30	0	0
zgierski	2	60	2	16
m. Łódź	18	433	6	43
m. Piotrków Tryb.	2	60	0	0
m. Skierniewice	1	30	0	0
Ogółem	42	1028	20	153

Źródło: Opracowanie RCPS na podstawie danych przedłożonych przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie. Stan na 31 marca 2016 r.

Zgodnie z art. 230 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2015 r., poz. 332) liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu interwencyjnego, socjalizacyjnego oraz specjalistyczno-terapeutycznego, nie dłużej niż do 1 stycznia 2021 r. nie może być wyższa niż 30. Po 1 stycznia 2021 r. w tych typach placówek opiekuńczo-wychowawczych nie będzie można umieścić, w tym samym czasie, więcej niż 14 dzieci. Wg stanu na 31 marca 2016 r. w województwie łódzkim na 42 działające placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego, 31 nie spełnia 14-osobowego standardu liczebności. Wymaga to dalszej restrukturyzacji istniejących placówek lub powoływania mniejszych placówek spełniających wymagane standardy.

Dodatkowo - zgodnie z art. 232 przywoływanej ustawy, w placówkach tych od 1 stycznia 2015 r. nie mogą przebywać dzieci poniżej 7. roku życia. W województwie łódzkim jest wyższy od średniej krajowej odsetek dzieci, które wciąż w takich placówkach przebywają. Konieczne jest zintensyfikowanie działań w kierunku deinstytucjonalizacji opieki najpierw dla tej grupy.

3. Usługi opieki nad dziećmi do lat 3 oraz edukacja dzieci i młodzieży

Rola powszechnie dostępnej i wysokiej jakości edukacji w zwiększaniu potencjału kapitału ludzkiego w regionie, a co za tym idzie w stymulowaniu rozwoju regionu, jest bezdyskusyjna. Dlatego też, dla pełnej diagnozy potencjałów regionalnych konieczne jest scharakteryzowanie jednostek edukacyjnych funkcjonujących na danym obszarze,

począwszy od edukacji przedszkolnej, podstawowej i gimnazjalnej, ponadgimnazjalnej, a skończywszy na szkołach wyższych.

Dodatkowo, w części tej szerzej charakteryzując funkcje opiekuńcze jednostek zestawimy dane dotyczące opieki przedszkolnej z informacją o dzieciach uczęszczających do żłobków.

3.1. Opieka przedszkolna oraz żłobki

Dostępność usług opiekuńczych dla małych dzieci - finansowa i w sensie bliskości miejsca zamieszkania lub pracy - pozwala na łatwiejsze godzenie pracy zawodowej i obowiązków rodzinnych przez rodziców małych dzieci. Dotyczy to w szczególności matek dzieci w wieku przed pójściem do szkoły.

W województwie łódzkim w 2013 r. mieszkało 69,9 tys. dzieci w wieku 0-2 lata oraz 101,9 tys. dzieci w wieku 3-6 lat (odpowiednio 42,4 tys. z młodszej grupy oraz 61,6 tys. 3-6-latków mieszkało w miastach). Według prognoz kolejne roczniki dzieci będą mniej liczne, co prezentują dane w tabeli poniżej.

Tabela 26. Udział dzieci w dwóch grupach wieku w porównaniu z liczbą dzieci w tych grupach w 2013 r. (2013 r. = 100) w województwie łódzkim - prognozy

	2014 r.	2020 r.	2030 r.	2040 r.	2050 r.
Ogółem w województwie					
Dzieci 0-2 lata	96,2	87,5	72,9	68,0	62,6
Dzieci 3-6 lat	99,9	82,7	71,2	62,8	60,0
Miasta					
Dzieci 0-2 lata	95,2	83,0	66,3	61,6	55,6
Dzieci 3-6 lat	100,1	79,4	65,1	56,4	53,4
Wieś					
Dzieci 0-2 lata	97,8	94,3	83,2	77,8	73,3
Dzieci 3-6 lat	99,7	87,7	80,6	72,5	70,0

Źródło: GUS (2014) Prognoza ludności na lata 2014-2050

Wg danych GUS w województwie łódzkim na koniec 2014 r. było 70 żłobków, 6 oddziałów żłobkowych i 20 klubów dziecięcych, dysponujących w sumie 3,9 tys. miejscami. Z tej publicznej opieki instytucjonalnej korzystało 5,8% dzieci w wieku 0-3 lata, co jest wskaźnikiem porównywalnym ze średnią dla całego kraju (5,9%).

Prezentowane prognozy demograficzne pokazują, że liczba dzieci w wieku do 3 lat będzie spadała, zatem automatycznie przyczyni się do zwiększenia dostępności usług w tym obszarze.

W porównaniu z 2012 r. dostępność opieki żłobkowej w województwie łódzkim poprawiła się, liczba miejsc w trzech wymienionych formach opieki instytucjonalnej zwiększyła się w 2014 r. o ok. 700 miejsc lub 1% dzieci do lat 3 dodatkowo objętych opieką. Niedobór miejsc w żłobkach publicznych był częściowo uzupełniany przez prywatne prowadzące działalność gospodarczą w zakresie sprawowania opieki nad dziećmi w tym wieku a także dziennych opiekunów. Do poprawy średniej dostępności, czyli większej liczby miejsc i dofinansowania odpłatności, przyczyniła się realizacja od 2011 r. programu „MALUCH”.

Problemem jest jednak przestrzenne zróżnicowanie dostępności. Wg danych MPiPS ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, w 2014 r. w woj. łódzkim jedynie w 17% gmin były placówki świadczące takie usługi opiekuńcze, w porównaniu do 23% gmin w skali kraju (w 2013 było to 14% w łódzkim i 18% w Polsce, w 2012 r. odpowiednio 10% i 13% gmin).

Tabela 27. Odsetek dzieci do lat 3 (bez 3-latków) objętych opieką w żłobkach w woj. łódzkim w latach 2011-2014

powiaty	2011	2012	2013	2014
ŁÓDZKIE ogółem	4,2	4,8	5,2	5,8
bełchatowski	2,4	3,1	3,9	4,8
brzeziński	0,0	0,0	0,0	0,0
kutnowski	0,0	0,0	1,5	1,5
łaski	1,7	1,7	1,7	1,9
łęczycki	0,0	0,0	0,0	0,9
łowicki	1,0	1,0	1,0	1,0
łódzki wschodni	0,0	0,0	0,0	0,1
opoczyński	0,8	0,7	1,4	1,5
pabianicki	5,4	6,5	7,9	7,7
pajęczański	0,0	0,6	0,5	0,8
piotrkowski	0,0	0,0	0,0	0,0
poddębicki	0,0	0,0	0,2	1,3
radomszczański	0,0	0,5	0,0	0,4
rawski	0,0	1,5	0,8	6,3
sieradzki	1,0	1,0	1,7	1,5
skierniewicki	0,0	0,0	0,0	1,6
tomaszowski	2,3	2,8	2,7	2,8
wieluński	0,9	1,6	1,7	3,6
wieruszowski	0,0	0,0	0,0	0,0
zgierski	2,6	2,8	3,3	4,0
m. Łódź	12,0	13,4	14,0	14,8
m.Piotrków Trybunalski	3,2	4,5	4,7	5,4
m.Skierniewice	6,2	6,6	7,0	6,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Żłobki zwykle lokalizowane są na terenie dużych miast. W miastach do 20 tysięcy mieszkańców żłobki funkcjonowały w 2014 r. tylko w 4 gminach: Głownie, Konstantynowie Łódzkim, Rawie Mazowieckiej i Łęczycy. Na obszarach wiejskich żłobki w 2014 r. były w: Głuchowie, Kielczygłowie, Lutomiersku i Wartkowicach. Zwiększenie miejsc w instytucjach opieki planowały głównie miasta: Bełchatów, Zduńska Wola, Łódź, Działoszyn. Jednocześnie Działoszyn i Wieruszów były gminami o najgorszym dostępie do tego typu opieki nad dziećmi do lat 3.

Mimo rozwoju różnych form opieki nadal w Łódzkiem są dzieci, którym nie przyznano miejsca w żłobku, najczęściej z powodu zbyt małej liczby dostępnych miejsc. W 2014 roku dotyczyło to 339 dzieci. W porównaniu do 2013 r. zmniejszyła się liczba dzieci, którym nie przyznano miejsca w żłobku o ok. 25% , a w porównaniu z 2012 r. o 40% (wg danych RCPS na koniec 2012 r. niezaspokojone zapotrzebowanie na miejsca w instytucjach opieki nad dzieckiem ogółem w woj. łódzkim to 591 miejsc).

W badaniu potrzeb gmin w zakresie usług społecznych²⁸ w województwie wskazywano na potrzebę rozwoju infrastruktury (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach),

²⁸ Dane RCPS w Łodzi

w mniejszym stopniu na rozwój opieki środowiskowej (np. opiekunowie dzienni) lub inne formy. Największe zapotrzebowanie na rozwój infrastruktury deklarowały we wspomnianym badaniu następujące gminy: Zgierz, Zduńska Wola, Zduny, Zapolice, Uniejów, Rokiciny, Pabianice, Działoszyn, Czarnocin.

Dla porównania w tabeli poniżej prezentujemy odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną.

Tabela 28. Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych opieką przedszkolną w woj. łódzkim w latach 2011-2014

	2011	2012	2013	2014
Łódzkie ogółem	71%	71%	75%	81%
bełchatowski	70%	70%	74%	77%
brzeziński	58%	63%	65%	70%
kutnowski	61%	62%	65%	71%
łaski	64%	63%	71%	76%
łęczycki	48%	58%	63%	68%
łowicki	66%	68%	75%	82%
łódzki wschodni	64%	66%	72%	78%
opoczyński	52%	54%	58%	64%
pabianicki	72%	69%	75%	81%
pajęczański	65%	67%	71%	77%
piotrkowski	56%	55%	61%	67%
poddębicki	55%	55%	64%	67%
radomszczański	60%	61%	67%	71%
rawski	65%	65%	77%	79%
sieradzki	63%	62%	66%	73%
skierniewicki	62%	70%	73%	78%
tomaszowski	66%	64%	69%	77%
wieluński	75%	75%	78%	83%
wieruszowski	72%	73%	77%	83%
zduńskowolski	71%	70%	73%	83%
zgierski	68%	67%	70%	79%
m.Łódź	86%	86%	90%	93%
m.Piotrków Trybunalski	78%	78%	81%	86%
m.Skierniewice	86%	84%	88%	91%

Odsetek dzieci w przedszkolach rośnie, średnia dla województwa łódzkiego w 2014 r. wynosiła 81% i przewyższała średnią w kraju. Różnicowanie wynosiło od 64% w powiecie opoczyńskim do 93% w mieście Łodzi.

3.2. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne

W przypadku województwa łódzkiego pomiędzy 2005 a 2014 r. zaobserwować można było wyraźny spadek wartości wskaźnika skolaryzacji netto²⁹ na poziomie podstawowym i gimnazjalnym. Tendencja ta była widoczna w całej Polsce i wiąże się z migracjami międzywojewódzkimi i zagranicznymi całych rodzin. Relatywnie najmniej w tej sytuacji ucierpiała sama Łódź (odpływ uczniów był równoważony ich przyływem z sąsiednich powiatów) oraz powiaty: wieluński i wieruszowski oraz łowicki. Jedynie miasto Skierniewice utrzymuje stałą, ponad stuprocentową wartość wskaźnika, przejmując część uczniów zameldowanych w powiecie skierniewickim.

Widać wyraźny spadek liczby uczniów kształcących się w łódzkich szkołach podstawowych i gimnazjalnych (o ok. 9,3% w przypadku gimnazjów i o 29,2% w przypadku szkół podstawowych – między 2000 a 2014 r.³⁰). Tendencję tę należy łączyć nie tylko z migracjami, ale przede wszystkim z niżem demograficznym, który dotyka obecnie instytucje edukacyjne na każdym poziomie.

W związku z pogłębiającymi się niekorzystnymi tendencjami demograficznymi, w ramach oszczędności gminy coraz częściej decydują się na likwidację szkół (197 zamkniętych szkół podstawowych między 2000 a 2014 r.), bądź na powierzenie ich organizacjom społecznym (44 nowe placówki przejęte przez organizacje społeczne).

3.3. Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Województwo łódzkie na tle pozostałych województw w Polsce wyróżnia się raczej niskim wskaźnikiem zainteresowania kształceniem na poziomie zawodowym – w 2014 r. ok 11% młodzieży uczyło się w zasadniczych szkołach zawodowych (dla porównania – w województwie wielkopolskim odsetek ten wynosił 19%). Pozytywnie w tym zakresie wyróżnia się podregion sieradzki, w którym w 2014 r. analogiczny odsetek sytuował się na poziomie 17%. Nie znaczy to, że szkolnictwo zawodowe w województwie rozwija się w dobrym kierunku. Zgodnie z wynikami badania BKL w regionie systematycznie spada zadowolenie z wyboru ZSZ, a spadek ten jest wyraźnie większy od ogólnopolskiego³¹. To co wydaje się szczególnie problematyczne w przypadku województwa łódzkiego i kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym, to niedopasowanie kierunków kształcenia do potrzeb regionalnych rynków pracy³².

Młodzi mieszkańcy województwa łódzkiego częściej niż przeciętni Polacy wybierają naukę w liceach ogólnokształcących (ok. 47% w 2014 r.), a tendencja ta na przestrzeni ostatnich lat była względnie stabilna. Równocześnie, w związku z niżem demograficznym systematycznie malała liczba uczniów tego typu szkół (o ok 31% między 2005 a 2014r.), a także liczba placówek oraz liczba etatów w LO.

Z pewnym niepokojem przyjąć należy też zmniejszenie się otwartości uczniów szkół ponadgimnazjalnych na zakładanie własnej działalności gospodarczej (liczba uczniów deklarujących skłonność do otwarcia takiej działalności zmalała z 39% do 30% między 2010 a 2013 rokiem)³³.

²⁹ Relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania (definicja GUS).

³⁰ W ostatnich latach, tj. 2010–2014 sytuacja ta nieco się poprawiła, a szkoły zanotowały niewielki, kilkuprocentowy wzrost liczby uczniów.

³¹ Por. Rynek pracy w województwie łódzkim w świetle danych z badań Bilans Kapitału Ludzkiego 2010-2014 (2015), PARP: Warszawa, s. 66.

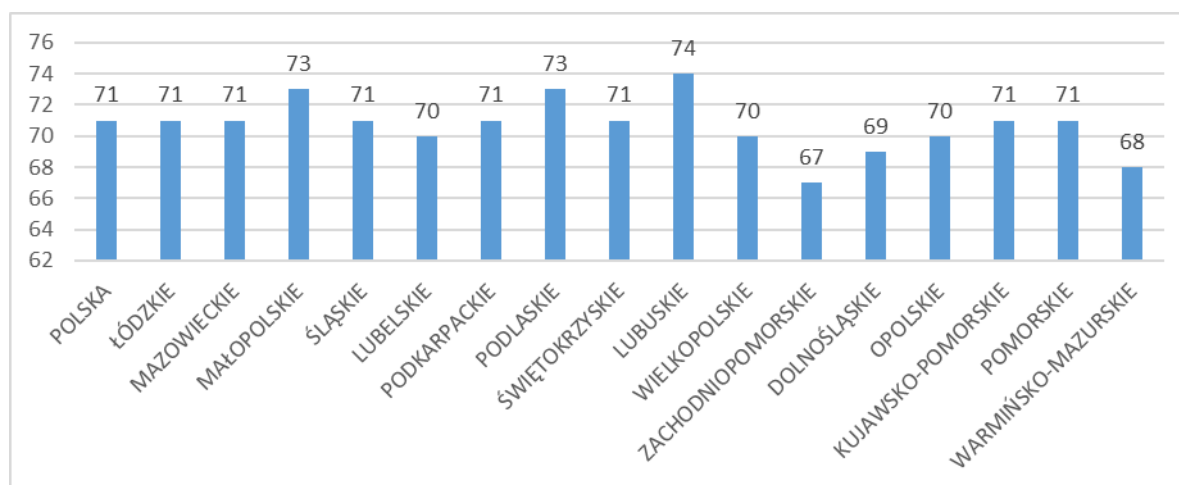
³² Por. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 (2015), Zarząd Województwa Łódzkiego: Łódź.

³³ Por. Rynek pracy w województwie łódzkim w świetle danych z badań Bilans Kapitału Ludzkiego 2010-2014 (2015), PARP: Warszawa, s. 68.

Biorąc pod uwagę osiągnięcia edukacyjne uczniów dochodzimy do wniosku, że sytuują się one w okolicach przeciętnej dla kraju. Przykładowo, w 2014 r. zdawalność matury była dokładnie taka sama w województwie łódzkim jak w całej Polsce. Podobnie było w przypadku egzaminu gimnazjalnego, który gimnazjaliści łódzcy w części matematyczno-przyrodniczej w 2010 r. zdali w 48% (średnia dla kraju – 50%); nieco gorsze wyniki uzyskali w części humanistycznej – 59% (średnia dla kraju – 65%).

To co wydaje się być szczególnie niepokojące w kontekście osiągnięć edukacyjnych łódzkich uczniów, to ich duże zróżnicowanie pomiędzy ośrodkami miejskimi i wiejskimi, sprzyjające tworzeniu się enklaw i peryferii edukacyjnych. Podział taki sprzyja centralizacji kapitału ludzkiego w dużych ośrodkach, a także utrudnia otwarcie ścieżek edukacyjnych dzieciom mieszkającym na terenach zagrożonych wykluczeniem społecznym i edukacyjnym.

Rysunek 27. Zdawalność egzaminu maturalnego w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, 2016.

3.4. Szkoły wyższe

Województwo łódzkie pod względem potencjału w obszarze szkolnictwa wyższego sytuuje się w granicach średniej dla Polski. W 2014 r. ok. 3,5% populacji województwa stanowili studenci, a ich liczba na przestrzeni ostatnich czterech lat istotnie spadła. W województwie łódzkim znajduje się jeden większy, centralny ośrodek akademicki – miasto Łódź (23 uczelnie) oraz ośrodki prowincjonalne – miasto Skierniewice (2 uczelnie), Piotrków Trybunalski, Sieradz, Kutno, Pabianice oraz Łowicz (po jednej szkole). W związku z niższą demografią w województwie między 2005 a 2014 r. najwięcej studentów straciły mniejsze szkoły (kilkukrotny spadek liczby studiujących, zagrażający ich funkcjonowaniu), zmniejszyła się także liczba studentów kształcących się w Łodzi (o ponad 40% w tym samym okresie)³⁴.

W Łodzi znajduje się jeden z największych polskich uniwersytetów – Uniwersytet Łódzki – czwarty co do wielkości w kraju (po Uniwersytecie Warszawskim, Jagiellońskim oraz Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu), na którym kształcą się ok. 2,4% ogółu polskich studentów³⁵. Do kluczowych ośrodków akademickich województwa zaliczyć ponadto należy: Politechnikę Łódzką, Uniwersytet Medyczny w Łodzi, Akademię Muzyczną im. Grażyny i Kiejstuty Bacewiczów, Akademię Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego, Państwową Wyższą Szkołę Filmową, Telewizyjną i Teatralną im. Leona Schillera.

³⁴ Por. GUS – BDL.

³⁵ Szkoły wyższe i ich finanse w 2014 r. (2015), GUS: Warszawa, s. 25.

Rocznie w województwie łódzkim mury uczelni opuszcza ok 26 tyś. absolwentów, w tym ok. 2.800 inżynierów, ok. 11.600 absolwentów z tytułem licencjata oraz ok 10.400 osób z tytułem magistra³⁶.

Tabela 29. Liczba studentów przypadająca na 10 tyś. mieszkańców w podziale na województwa

Województwo	Liczba studentów na 10 tyś. mieszkańców		
	2005	2010	2014
POLSKA	508	472	382
ŁÓDZKIE	509	452	349
MAZOWIECKIE	680	614	530
MAŁOPOLSKIE	611	635	545
ŚLĄSKIE	443	391	294
LUBELSKIE	496	466	382
PODKARPACKIE	374	345	279
PODLASKIE	438	441	322
ŚWIĘTOKRZYSKIE	449	357	239
LUBUSKIE	393	258	176
WIELKOPOLSKIE	506	476	391
ZACHODNIOPOMORSKIE	508	416	308
DOLNOŚLĄSKIE	586	577	470
OPOLSKIE	357	392	278
KUJAWSKO-POMORSKIE	430	403	312
POMORSKIE	455	471	426
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	430	344	246

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, 2016.

W przypadku szkolnictwa wyższego w województwie łódzkim zaobserwować można w zasadzie te same tendencje co w całym kraju:

1. Utrzymanie względnie stałej liczby etatów profesorskich i wzrost liczby zatrudnionych na stanowisku adiunkta przy równoczesnym spadku liczby osób zatrudnionych na stanowisku asystenta (spadek o 46% między 2005 a 2014)³⁷. Wskazuje to na dwie ważne tendencje: pierwszą z nich jest zmniejszenie się szans na stabilizację zawodową w postaci etatu asystenckiego na uczelni przed uzyskaniem stopnia doktora, drugą – brak zmniejszenia a nawet w niektórych przypadkach wzrost kosztów funkcjonowania uczelni, który w przyszłości może wpłynąć negatywnie na ich stabilność ekonomiczną (rosnąca liczba kosztochłonnych etatów w stosunku do malejącej liczby studentów).
2. Wzrost odsetka studiujących na kierunkach technicznych (o 6,2 p.p. między 2007 a 2014 r.). Równocześnie, odsetek ten nadal sytuuje się poniżej średniej dla kraju.
3. Podobne aspiracje płacowe oraz otwartość na przedsiębiorczość – minimalne oczekiwania płacowe studiujących na uczelniach łódzkich wynoszą dokładnie tyle samo co średnia dla Polski, tj. 1.800 zł dla kobiet i 2.000 zł dla mężczyzn (kwoty netto w 2013 r.)³⁸. Podobne do ogólnopolskich wyniki uzyskuje województwo łódzkie

³⁶ Ibidem, s.98.

³⁷ W ostatnich latach obserwuje się lekki spadek liczby etatów także w przypadku profesorów i adiunktów.

³⁸ Por. Rynek pracy w województwie łódzkim w świetle danych z badań Bilans Kapitału Ludzkiego 2010-2014 (2015), PARP: Warszawa, s. 67.

w obszarze otwartości studentów na zakładanie działalności gospodarczego (36% studentów deklaruje skłonność do podjęcia takiej decyzji)³⁹

Warto jednak podkreślić pewne cechy specyficzne województwa, takie jak: przeciętnie wysoki poziom zadowolenia studentów z kształcenia na łódzkich uczelniach⁴⁰ oraz dość wysokie ryzyko wykorzystania zasobów kapitału ludzkiego województwa przez bardziej konkurencyjny finansowo ośrodek centralny – Warszawę (stałe migracje lub dojazdy do pracy). Niekorzystnym zjawiskiem w przypadku łódzkich szkół wyższych jest relatywnie niskie powiązanie jednostek akademickich z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym, co niewątpliwie zmniejsza szanse na dopasowanie kształcenia do potrzeb tych podmiotów.

4. Świadczenia usług wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej

Środowiskowa pomoc dla rodzin w wychowaniu i opiece nad dziećmi świadczona jest w trzech zasadniczych formach: pracy socjalnej, specjalistycznego poradnictwa oraz usług dziennych placówek opiekuńczo-wychowawczych. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 2012 r., ciężar pracy socjalnej z rodziną niewydolną wychowawczo położyła na nową formę pomocy- tj. asystentów rodziny. Asystenci rodziny nie mogą mieć pod swoją pieczęcią więcej niż 15 rodzin, co stwarza szansę na prowadzenie intensywnej pracy z rodziną i dobre jej efekty. Obok asystentów rodziny, ustawa wprowadza jeszcze jedno narzędzie tj. rodziny wspierające. Są to rodziny mające pomagać rodzinom z problemami lepiej prowadzić gospodarstwo domowe i wypełniać role społeczne. Taka funkcja może być powierzona rodzinom z bliskiego otoczenia dziecka np. zaprzyjaźnionym sąsiadom lub krewnym. Asystenci rodziny i rodziny wspierające powinny ze sobą ściśle współpracować.

Specjalistyczne poradnictwo sprawowane jest w ramach osobnych jednostek powoływanych przez powiat. Może ono mieć charakter poradnictwa rodzinnego oraz pomocy prawnej i psychologicznej. Pomoc prawna, w zależności od sytuacji rodzinnej, może obejmować różne zagadnienia z zakresu prawa rodzinnego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów itd. Pomoc psychologiczna przyjmuje formę diagnozowania, profilaktyki i terapii, natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje szeroko rozumiane problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy wychowawcze i opiekuńcze, a także terapię rodzinną. Specyficzną formą pomocy kierowaną bezpośrednio do dzieci są placówki wsparcia dziennego. Mogą one mieć charakter opiekuńczy, są to różnego rodzaju świetlice, kluby, ogniska wychowawcze, których zadaniem jest pomóc dzieciom w przezwyciężeniu trudności szkolnych, organizacja wolnego czasu, rozwijanie zainteresowań itp. Są też placówki specjalistyczne, które obok opieki prowadzą również programy psychokorekcyjne i psychoprofilaktyczne (w formie zajęć socjoterapeutycznych, resocjalizujących, logopedycznych, kompensacyjnych). Ostatnią i stosunkowo nową, formą takiego wsparcia są placówki prowadzące pracę podwórkową, których wychowawcy podejmują działania animacyjne i socjoterapeutyczne w terenie. Możliwe jest też łączenie tych typów przez wybrane placówki.

Wszystkie omówione wyżej elementy systemu pracy środowiskowej powinny być do dyspozycji rodzin i tworzyć kompleksową ofertę pomocy. Ma ona zapobiegać kryzysom, a zwłaszcza umieszczaniu dzieci w opiece zastępczej (może także służyć pracy nad powrotem dziecka do rodziny biologicznej).

³⁹ Ibidem, s.68.

⁴⁰ Por. Rynek pracy w województwie łódzkim w świetle danych z badań Bilans Kapitału Ludzkiego 2010-2014 (2015), PARP: Warszawa.

Według danych z Oceny zasobów pomocy społecznej w województwie łódzkim, w 2014 r. z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, udzielono pomocy około 17 tys. rodzin, w których żyło blisko 57 tys. osób (ponad 2 % wszystkich mieszkańców województwa) (Sprawozdanie MPiPS-03-R za 2014 r.).

Z tej liczby tylko około 2-2,5 tys. rodzin mogło skorzystać z pomocy asystenta, a sporadyczne przypadki z pomocy rodzin wspierających⁴¹. W 2014 r. asystentów rodziny zatrudniało 126 gmin (na 177). W całym województwie było ich 191, co wskazuje, że średnio gminy zatrudniały 1-2 asystentów, zatem zakres ich oddziaływania, biorąc także pod uwagę limity rodzin, którymi mogą się zajmować w jednym czasie, jest niewielki. Trzeba dodać jednak, że liczba asystentów i gmin oferujących taką usługę stale przyrasta. W 2012 roku w województwie pracowało 96 asystentów, pomagając 1011 rodzinom, w 2013 r. - było 160 asystentów, wspierających 1815 rodzin, w 2014, jak wskazano powyżej 191 asystentów, a w 2015 - 220. Wydaje się, że ta liczba znacznie wzrosła w ubiegłym roku, bo zgodnie z Ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 nr 149 poz. 887), od 1 stycznia 2015 r. zatrudnianie asystenta jest dla gminy zadaniem obligatoryjnym. Niemniej jednak, nawet, jeśli wszystkie gminy spełniły ten obowiązek, to zapewne zatrudniły pojedyncze osoby i w dalszym ciągu czeka je wyzwanie skalowania tej formy pomocy, tak by można nią było objąć więcej rodzin. Natomiast, jeśli chodzi o rodziny wspierające, to wydaje się, że ta forma pomocy będzie się rozwijać powoli. W 2014 r. było tylko 14 rodzin wspierających, na terenie zaledwie 3 gmin, a w 2015 liczba ich spadła do 5 rodzin.

W 2014 r. na terenie województwa działało 15 jednostek specjalistycznego poradnictwa, z czego 7 miało charakter lokalny, działały na terenie jednej gminy, pozostałych 8 prowadzonych było przez/na zlecenie powiatów. Trzeba zwrócić, zatem uwagę, że wiele powiatów nie prowadzi jednostek specjalistycznego poradnictwa, choć to jest ich ustawowy obowiązek. Aż 13 z wszystkich jednostek było jednostkami poradnictwa rodzinnego (w tym wszystkie o zasięgu powiatowym), co zdaje się sugerować, że na terenie województwa brakuje specjalistycznego poradnictwa prawnego i psychologicznego. W 2014 r. łącznie z porady we wszystkich tych jednostkach skorzystało około 11 tys. osób, niemal wszyscy, poza 218 osobami, z poradnictwa rodzinnego, w tym z terapii rodzinnej około 2 tys. osób (Sprawozdanie MPiPS-03-R za 2014 r.).

Liczba placówek wsparcia dziennego wyniosła w 2014r. 66 (dane z Oceny zasobów pomocy społecznej z 2014r.), co jest wartością znacznie niższą niż w 2012r. W roku 2012 działało w łódzkim łącznie 87 placówek, z których skorzystało blisko 3000 dzieci. Z tego 60 było placówkami opiekuńczymi, 25 specjalistycznymi a 2 prowadziły pracę podwórkową. W 2012 r. większość placówek wsparcia dziennego przypadła na większe miasta, z czego 27 na Łódź. Występował ich wyraźny niedobór w mniejszych miastach i gminach wiejskich. Jednocześnie w 2014r. stosunku do roku 2012 zmniejszyła się liczba placówek wsparcia dziennego, a co zatem idzie zapewne także liczba dostępnych miejsc i dzieci objętych tą formą pomocy⁴².

⁴¹ Nie mamy dokładnych danych o ilości wspartych rodzin w 2014 r., są to szacunki oparte o dane z lat poprzednich. Informacje o asystentach rodziny przywoływane w tekście pochodzą z Oceny zasobów pomocy społecznej za 2014 r.

⁴² Dane dotyczące placówek wsparcia dziennego w roku 2012 r. pochodzą z *Wojewódzkiego programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na lata 2014-2020*, opierającego się ona na sprawozdawczości Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego. Trzeba tu zaznaczyć, że Baza Danych Lokalnych prowadzona przez Urząd Statystyczny podaje zupełnie inne liczebności dziennych placówek opiekuńczo –wychowawczych. Według BDL

W 2014 r. z powodu przemocy domowej, w ramach systemu pomocy społecznej, udzielono wsparcia 932 rodzinom (łącznie 3088 osobom). W województwie łódzkim działało 11 Ośrodków Interwencji Kryzysowej dla ofiar przemocy w rodzinie. Udzieliły one łącznie pomocy 955 osobom, zatem duża część osób z rodzin, które wspomagane są ze względu na przemoc, nie skorzystała z pomocy ośrodków wsparcia, co wynikać może z małej ich dostępności (Sprawozdanie MPiPS-03-R za 2014 r.).

4.1. Piecza zastępcza i pomoc w usamodzielnieniu wychowankom opuszczającym pieczę zastępczą

Pieczka zastępcza sprawowana jest, co do zasady, w dwóch formach - instytucjonalnej, czyli w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych, gdzie przebywa zazwyczaj liczna grupa dzieci oraz w formach rodzinnych, nad małymi grupami dzieci w domach opiekunów. Opieka rodzinna dzieli się dalej na kilka typów: spokrewnione i niezawodowe rodziny zastępcze, profesjonalne rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka. W ramach opieki rodzinnej dominują rodziny zastępcze (spokrewnione i niezawodowe), dużo mniej jest rodzin zawodowych i rodzinnych domów dziecka. Rodziny zawodowe mogą mieć formę pogotowia rodzinnego (gdzie trafia dziecko w nagłych przypadkach, na krótki okres czasu) lub rodzin specjalistycznych np. rodzin dla małych matek, dzieci niepełnosprawnych, nieletnich. Rodzinne domy dziecka to z kolei forma, w której opiekę można sprawować nad maksymalnie 8 dziećmi.

Zgodnie z kierunkiem, jaki wyznacza Ustawa o wsparciu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 nr 149 poz. 887), polski system pieczy zastępczej powinien ewoluować w kierunku stopniowego zmniejszania liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i stopniowego wygaszania dużych placówek (od 2021 r. placówki te nie będą mogły mieć więcej niż 14 dzieci, do tego czasu liczba ta nie może przekraczać 30 dzieci). Ciężar opieki zastępczej zostaje zatem położony na rodzinne formy pieczy zastępczej. W celu ich dalszego wsparcia ustawa wprowadza instytucję koordynatorów pieczy zastępczej oraz rodziny pomocniczej.

Rolą koordynatorów jest wspieranie rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. Mają oni min. współtworzyć plany pomocy dziecku, zapewniać dostęp do specjalistycznego wsparcia, zgłaszać do ośrodków adopcyjnych dzieci z uregulowaną sytuacją prawną, udzielać wsparcia usamodzielniającym się wychowankom. Co do zasady nie mogą oni mieć pod opieką więcej niż 15 środowisk. Rodziny pomocowe powoływane są do czasowej pomocy rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka. Mogą one przejąć opiekę nad dziećmi na okres tymczasowy (do 2 miesięcy), w związku z wypoczynkiem opiekunów, szkoleniami i różnymi wydarzeniami losowymi. O ile koordynatorzy są obligatoryjnymi elementami systemu opieki zastępczej, o tyle rodziny pomocowe są formami komplementarnymi, których samorządy nie muszą bezwzględnie powoływać.

Trzeba tu dodać, że w duchu przywoływanej tu Ustawy o wsparciu rodziny i systemie pieczy zastępczej, umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno być ostatecznością, dopuszczalną jedynie wtedy, gdy wszystkie inne działania okazały się bezskuteczne a przebywanie w rodzinie naturalnej stwarza zagrożenie dla życia i zdrowia dziecka. Nawet wtedy jednak, umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno być traktowane, jako rozwiązanie okresowe, a prowadzona intensywnie praca socjalna z rodzinami naturalnymi, powinna doprowadzić do powrotu dziecka.

w 2012 r. było ich w całym województwie 174, a w 2014- 157. Na potrzeby ostatecznej wersji tego opracowania warto wyjaśnić, skąd wynika ta różnica i którymi danymi się lepiej posłużyć.

Osobną kwestią związaną z pieczą zastępczą, jest pomoc jej wychowankom w usamodzielnieniu się. Wychowankowie z chwilą osiągnięcia pełnoletniości mogą, obok wsparcia finansowego, uzyskać pomoc w postaci pracy socjalnej w ramach indywidualnego programu usamodzielnienia oraz w zakresie zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych i zdobycia zatrudnienia (osoby kontynuujące naukę mogą pozostać w pieczy zastępczej do ukończenia 25 r. życia). Pomoc w zapewnieniu mieszkania może odbywać się przez zapewnienie mieszkania chronionego, pokrycie kosztów wynajmu, albo pozyskanie lokalu z zasobu gminy. Przy czym to ostatnie rozwiązanie, często wiąże się z przyznaniem lokalu socjalnego, w którym dana osoba mieszkała przed umieszczeniem w pieczy zastępczej (Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2014-2020). Oznacza to powrót wychowanka do środowiska, z którego pochodzi, a więc często środowiska z nierozwiązanymi problemami życiowymi i negatywnymi wzorcami zachowań. Pomoc w uzyskaniu zatrudnienia może przybierać wszystkie formy wsparcia dla osoby pozostającej bez pracy, które zostały omówione powyżej.

Zgodnie ze stanem na dzień 31 marca 2016 r. w województwie łódzkim było 3098 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej, a przebywało w niej 4302 dzieci. Większość z tych podmiotów stanowiły spokrewnione rodziny zastępcze- 2017, z 2630 dziećmi pod opieką oraz rodziny niezawodowe w liczbie 912 rodzin i 1151 przebywającymi dziećmi. Wszystkie rodziny zawodowe stanowiły grupę 141 rodzin, opiekowały się one łącznie 362 dziećmi. Wśród rodzin zawodowych 43 pełniło funkcje pogotowania rodzinnego, a 23 były rodzinami specjalistycznymi. Ostatnią formą rodzinnej pieczy zastępczej są rodzinne domy dziecka, w marcu 2016 było ich w całym województwie 28, a przebywało w nich 159 dzieci.

Natomiast placówek opiekuńczo-wychowawczych było 46, większość typu socjalizacyjnego, jedynie 2 typu interwencyjnego i 2 specjalistyczno- terapeutyczne. Łącznie na koniec marca 2016 dysponowały one 1118 miejscami.

Tabela 30. Piecza zastępcza w województwie łódzkim, stan na 31 marca 2016 r.⁴³

	Liczba podmiotów	Liczba dzieci/miejsc
Formy opieki rodzinnej:		
Rodziny zastępcze spokrewnione	2017	2630
Rodziny zastępcze niezawodowe	912	1151
Rodziny zastępcze zawodowe	141	362
Rodzinne domy dziecka	28	159
Razem:	3098	4302
Placówki opiekuńczo-wychowawcze:		
Socjalizacyjne	42	1028
Interwencyjne	2	75
Specjalistyczno-terapeutyczne	2	15

⁴³ W odniesieniu do pieczy rodzinnej podawana jest liczba dzieci, w odniesieniu do placówek opiekuńczo-wychowawczych, liczba miejsc.

Razem:	46	1118
---------------	-----------	-------------

Źródło: Informacja na temat stanu pieczy zastępczej w województwie łódzkim w 2016r. RCPS

Opieka w formie rodzinnej obejmuje, zatem około 80 % wszystkich dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej. Jest to proporcja, którą trzeba odnotować z zadowoleniem, niemniej jednak należy czynić dalsze wysiłki by poszerzać zakres rodzinnej pieczy zastępczej. Wydaje się, że trzeba promować zwłaszcza zawodowe rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, jako te, które mają największy potencjał przejęcia dzieci z placówek opiekuńczo-wychowawczych. Są to rodziny przygotowane do przyjęcia większej liczby dzieci (co pozwala nie rozdzielać dzieci w ramach rodzeństwa), a także dzieci wymagających specjalnej opieki np. niepełnosprawnych, małoletnich matek, nieletnich. Konieczność dalszego rozwijania form rodzinnych podkreśla także fakt, że wbrew założeniom Ustawy o wsparciu rodziny i pieczy zastępczej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych ciągle przebywają dzieci do lat 7. Na koniec marca 2016 r. było ich łącznie 237, często wiązało się to z faktem przebywania w placówce starszego rodzeństwa. Najwięcej małych dzieci przebywa w placówkach w Łodzi -161 i Piotrkowie Trybunalskim-31. W pozostałych powiatach, ich liczba nie przekracza 10 (Informacja na temat stanu pieczy zastępczej w województwie łódzkim w 2016r).

Wszystkie placówki opiekuńczo-wychowawcze, poza dwiema placówkami interwencyjnymi, spełniają wymóg posiadania nie więcej niż 30 miejsc. Niemniej jednak czeka je dostosowanie do normy wchodzącej w życie w 2021 na podstawie Ustawy o wsparciu rodziny i systemie pieczy zastępczej zgodnie, z którą w placówce nie będzie mogło przebywać więcej niż 14 osób. Obecnie spełniona jest ona w nielicznych przypadkach (Informacja na temat stanu pieczy zastępczej w województwie łódzkim w 2016 r.).

Nie ma danych, które pozwoliłyby określić na ile jest skuteczna praca z rodzinami biologicznymi, których dzieci umieszczono w pieczy zastępczej i ile dzieci wraca do swoich rodzin.

Wszystkie powiaty zatrudniają koordynatorów pieczy zastępczej, jest ich obecnie 105 (najwięcej w Łodzi-39). Wspierają oni około 1-1,5 tys. podmiotów, zatem około 3 tys. pozostałych, jest tej formy pomocy pozbawione. Natomiast rodziny pomocowe mają tylko Łódź i Skierniewice (3 Łódź i 1 Skierniewice) (Informacja na temat stanu pieczy zastępczej w województwie łódzkim w 2016r). Wydaje się, że choć nie jest to obowiązkowe, warto działać na rzecz zwiększenia liczby rodzin pomocowych, mogą pełnić one ważną funkcję w odciążaniu osób prowadzących rodzinne formy opieki zastępczej.

W 2014 r. wszystkie rodzaje pieczy zastępczej w województwie łódzkim opuściło 1980 pełnoletnich wychowanków. W tym samym roku indywidualnymi programami usamodzielnienia objęto 1375 osób opuszczających pieczę zastępczą, ale też i inne placówki wychowawcze (schroniska dla nieletnich, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze itp.), (Ocena zasobów pomocy społecznej za 2014 r.). Zatem nie wszyscy wychowankowie pieczy zastępczej mieli dostęp do tej formy pomocy. Niewielu też skorzystało ze wsparcia w postaci mieszkań chronionych, w 2014 było takich mieszkań 12, z których skorzystało 79 osób (Sprawozdanie MPiPS-03 za 2014 r.). Nie ma danych, by określić ilu wychowanków skorzystało z innej pomocy w zakresie zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz znalezienia pracy.

4.2. Formy pomocy w zakresie pełnienia funkcji zawodowych rodzin zastępczych oraz realizacji zadań rodzinnych domów dziecka

Struktura placówek opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim zmienia się zgodnie z przywoływaną ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. W miejsce dużych placówek socjalizacyjnych powstają mniejsze lub powoływane są placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego. Tempo wprowadzanych zmian nie jest na razie duże.

W ramach rodzinnej pieczy zastępczej najszerzej wykorzystywane (dotyczą opieki nad największą liczbą dzieci) są w Polsce rodziny zastępcze spokrewnione oraz niezawodowe. Uzupełnieniem są zawodowe rodziny zastępcze, a także rodzinne domy dziecka.

Powoli rośnie liczba dzieci wychowujących się w dwóch ostatnich formach pieczy zastępczej, co pokazuje poniższa tabela.

Tabela 31. Liczba zawodowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz dzieci w nich przebywających w woj. łódzkim w latach 2012-2014

	2012	2013	2014
Liczba podmiotów			
Rodziny zastępcze zawodowe	129	141	153
Rodzinne domy dziecka	10	18	18
Liczba dzieci			
W zawodowych rodzinach zastępczych	409	435	435
W rodzinnych domach dziecka	54	113	111

Źródło: roczniki statystyczne GUS za odpowiednie lata

Najwięcej rodzinnych domów dziecka prowadzonych było w mieście Łodzi (10). W powiatach: poddębickim, zgierskim były po 2 domy w każdym z powiatów. Jeden rodzinny dom dziecka funkcjonował w każdym z powiatów: bełchatowskim, tomaszowskim, zduńskowolskim, łódzkim wschodnim i Piotrkowie Trybunalskim.

Jednostki realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatu zgłosiły konieczność zwiększenia liczby rodzin zastępczych o 12% w stosunku do stanu z 2014 r. Największe zapotrzebowanie na zwiększenie liczby rodzin zastępczych zgłosiły: miasto Łódź, powiaty: łowicki, rawski, opoczyński i wierszowski. Zawodowe rodziny zastępcze nie występowały w 2014 r. w powiatach: łaskim, pajęczańskim, rawskim, wieluńskim. W następnym roku po ocenie planowany jest wzrost rodzin w województwie o ok. 14%⁴⁴.

Prognozy na rok 2015 wskazywały na zamiar zwiększenia liczby rodzinnych domów dziecka o 7 (do 25) przez założenie takiej formy pieczy w powiecie brzezińskim, kutnowskim (3 rodziny), piotrkowskim i w Skierniewicach⁴⁵.

Wstępne informacje statystyczne dla 2015 r. pokazują, że cele te były trudne do spełnienia. Liczba dzieci w rodzinach zastępczych zawodowych spadła do 411⁴⁶.

Przyczyn można upatrywać m.in. w niewystarczającej liczbie kandydatów do pełnienia funkcji zawodowych i niezawodowych rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka, mimo podejmowanych w województwie inicjatyw promujących zgłaszanie się do bycia rodzicem zastępczym.

⁴⁴ RCPS (2015), *Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego na 2014 r.*

⁴⁵ j.w.

⁴⁶ RCPS (2015), *Informacja na temat stanu pieczy zastępczej w województwie łódzkim*

Powoduje to, że w wielu powiatach nie został spełniony przepis mówiący, że od 1 stycznia 2015 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych mogą przebywać jedynie dzieci powyżej 7. roku życia. Według stanu na 31 marca 2015 r.⁴⁷ w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim przebywało 214 dzieci w wieku do 7. roku życia. Jest to grupa będąca podmiotem polityki w obszarze pieczy zastępczej, na którą powinny zwrócić szczególną uwagę podmioty realizujące lokalnie zadania z tego zakresu.

5. Rehabilitacja zawodowa i społeczna niepełnosprawnych

Według omawianych już częściowo w rozdziale 1. wyników Narodowego Spisu Powszechnego 2011 liczba osób niepełnosprawnych (ON) w województwie łódzkim wynosiła 333,8 tysięcy⁴⁸ (216,1 tys. niepełnosprawne prawnie, 117,7 tys. niepełnosprawne tylko biologicznie). Oznacza to, że co ósmy mieszkaniec województwa był osobą niepełnosprawną. Spośród osób w wieku 16+ niepełnosprawnych prawnie 50,5 tys. miało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności, 87,7 tys. o umiarkowanym a 63,6 tys. O lekkim.

Wśród populacji ON 77% to osoby po 50 roku życia, najwięcej (36%) legitymuje się wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym. Taka struktura według wieku i wykształcenia wpływa na konieczność znalezienia odpowiednich form rehabilitacji zawodowej i społecznej.

Najwyższy odsetek osób niepełnosprawnych w relacji do liczby mieszkańców był w powiecie zduńskowolskim, sieradzkim i skierniewickim (odpowiednio 17,1%, 15,5% i 15,3%), a najmniej osób niepełnosprawnych zamieszkiwało powiat bełchatowski (7,7%).

W liczbach bezwzględnych najwięcej ON mieszka w Łodzi, powiecie sieradzkim, zgierskim i tomaszowskim, a najmniej w powiecie brzezińskim i wieruszowskim. Niepełnosprawni mieszkańcy Łodzi – 117,1 tys. osób - stanowili ok. 35% ogółu niepełnosprawnych w województwie. Znaczące grupy niepełnosprawnych mieszkały w powiatach zgierskim – 17,6 tys. osób oraz tomaszowskim 17,0 tys.

Najwięcej niepełnosprawnych dzieci i młodzieży do 14 r.ż. mieszkało na terenie miasta Łodzi, powiatu, zgierskiego, sieradzkiego i tomaszowskiego, dość dużo również w powiatach: radomszczańskim i bełchatowskim. Najmniej liczną grupę stanowiły ON do 14 r.ż. w powiecie brzezińskim⁴⁹.

Osoby niepełnosprawne podejmują pracę o wiele rzadziej niż osoby bez niepełnosprawności. Według danych GUS, w województwie łódzkim w 2014 r. wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata wynosił 23,4%, w porównaniu do 21,3% średnio w Polsce. O ile jednak w Polsce wskaźnik ten w ostatnich 5 latach prawie nie zmienia, o tyle w woj. łódzkim spadł od 26,9% w 2011 r. Częściej także doświadczają różnych form wykluczenia społecznego. Stąd ważne jest zaspokajanie rosnącego zapotrzebowania na rehabilitację społeczną oraz zawodową osób niepełnosprawnych.

Jedną z form rehabilitacji jest wspieranie uczestnictwa ON w rynku pracy. W latach 2012-2015 realizowane były w woj. łódzkim projekty dofinansowywane w ramach Działania 7.4 *Niepełnosprawni na rynku pracy*. W ramach 2 konkursów podpisano 19 umów

⁴⁷ j.w.

⁴⁸ Urząd Statystyczny w Łodzi (2014) *Niepełnosprawni w województwie łódzkim*

⁴⁹ RCPS (2014) *Wojewódzki Program Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu przez pomocy w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych na lata 2014-2020*

o dofinansowanie, większość to były projekty o charakterze szkoleniowo-stażowym. Liczba beneficjentów projektów – 1253 osoby niepełnosprawne⁵⁰.

W 2014 r. wg danych o bezrobociu rejestrowanym w woj. łódzkim najwięcej ofert pracy na 1000 ON było w powiecie pabianickim, m. Łodzi i m. Skierniewicach. Z drugiej strony istnieją regiony, w których brak jest ofert pracy skierowanych do ON (brzeziński, opoczyński, piotrkowski, m. Piotrków Trybunalski, wieruszowski, skierniewicki). Warto zauważyć, że w tych regionach niepełnosprawni rzadziej rejestrują się jako bezrobotni/ poszukujący pracy.

Wiele działań na rzecz osób niepełnosprawnych realizują organizacje pozarządowe. Dane zawarte w portalu www.ngo.pl pokazują, że 533 organizacje pozarządowe w woj. łódzkim działają na rzecz osób niepełnosprawnych, 150 ma status organizacji pożytku publicznego. W 2012 r. wśród nich było 120 organizacji realizujących zadania publiczne na rzecz osób niepełnosprawnych finansowane lub współfinansowane ze środków publicznych⁵¹.

Środki finansowe przyznane były organizacjom pozarządowym m.in. na:

- indywidualną rehabilitację medyczną
- terapię zajęciową indywidualną i grupową
- pomoc pedagogiczną
- pomoc psychologiczną
- warsztaty dla osób niepełnosprawnych
- szkolenia dla osób z otoczenia osób niepełnosprawnych

Ze środków PFRON w woj. łódzkim dofinansowane są roboty budowlane w obiektach służących rehabilitacji w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, w latach 2008-2012 dofinansowano 82 projekty, zaś w 2013 r. w trakcie realizacji było 20 takich projektów.

Przy rosnących potrzebach rehabilitacji społecznej i zawodowej ON w województwie łódzkim jednostki powiatowe zgłaszają potrzebę zwiększenia środków finansowych pochodzących z PFRON na rehabilitację osób niepełnosprawnych⁵². MOPS w Łodzi deklarował, że z powodów zbyt niskich środków finansowych w 2014 r. dofinansowano turnusy rehabilitacyjne jedynie 36% wnioskodawców, a zakup przedmiotów ortopedycznych 74% uprawnionych osób⁵³. W analizowanych dokumentach pojawiała się kwestia niewystarczającego wykorzystywania wolontariatu w zakresie aktywizowania społecznego osób niepełnosprawnych.

Warto podkreślić wagę zbierania porównywalnych informacji o działaniach na rzecz ON podejmowanych w poszczególnych gminach. Na razie informacje te są rozproszone, co utrudnia diagnozę obszarów o największych niezaspokojonych potrzebach w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej.

Wewnątrzregionalne zróżnicowanie w dostępności do usług medycznych i rehabilitacyjnych powoduje, że szczególnie niepełnosprawni mieszkający na wsi, na obszarach gdzie nie działają żadne organizacje pozarządowe, zagrożeni są wykluczeniem społecznym.

Zwiększanie się odsetka osób starszych wśród populacji niepełnosprawnych to wyzwanie, któremu trzeba będzie sprostać w przyszłości. Tym bardziej, że największy w Polsce odsetek ludności oceniającej zdrowie poniżej oceny dobrej według województw w 2014 r. był w woj.

⁵⁰ Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi ze strony: pokl.wup.lodz.pl

⁵¹ Informacja Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2012 r. na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 r. „Karta Praw Osób Niepełnosprawnych”

⁵² RCPS (2015) *Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2014 dla województwa łódzkiego. Informacja*

⁵³ j.w.

łódzkim: 14% oceniało swoje zdrowie jako złe i bardzo złe (10% średnio w całym kraju), zaś 25% jako "takie sobie" (22% w Polsce)⁵⁴.

5.1. Analiza dostępności podmiotów reintegracji społeczno zawodowej (KIS, CIS, WTZ, ZAZ)

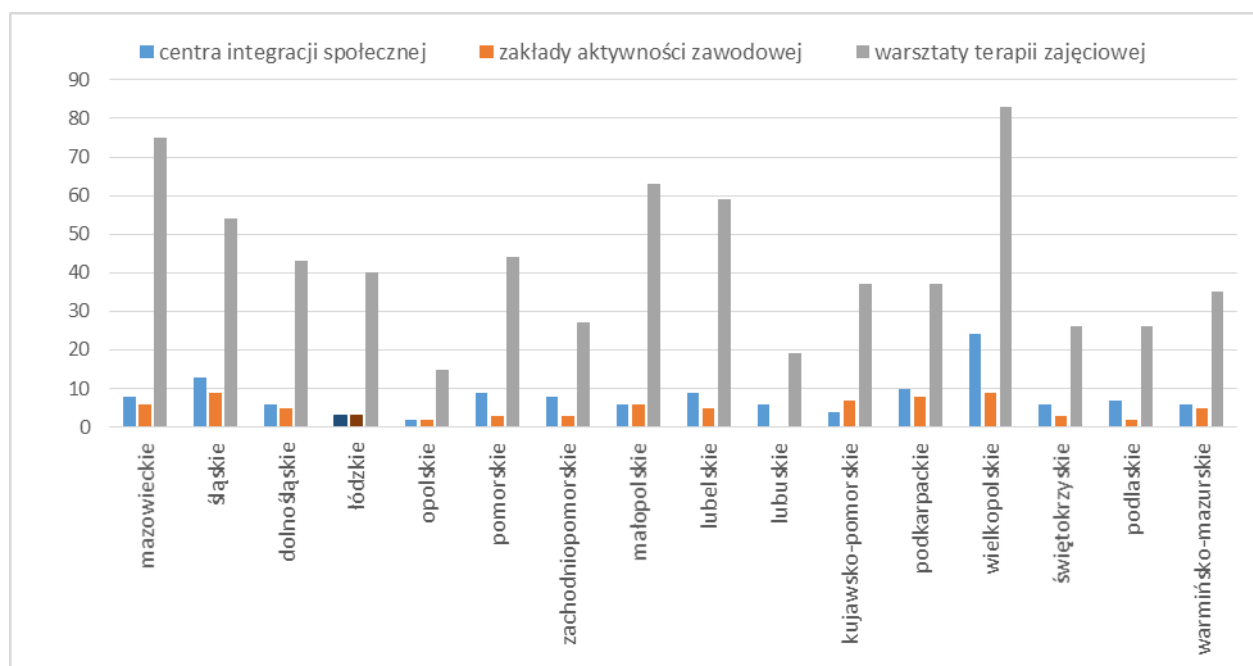
Podmioty reintegracji społeczno-zawodowej stworzono w celu integracji osób dotkniętych wykluczeniem społecznym. Osobom takim trudno jest znaleźć zatrudnienie na otwartym rynku pracy, ze względu np. niepełnosprawność, uzależnienia, bezdomność, niskie kompetencje społeczne, długotrwałe bezrobocie.

Do podmiotów integracji i reintegracji społeczno-zawodowej zalicza się:

- Kluby Integracji Społecznej – mające na celu udzielenie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy; mogą je tworzyć jednostki samorządu terytorialnego lub organizacje pozarządowe.
- Centra Integracji Społecznej - służą reintegracji społecznej i zawodowej osób długotrwałe bezrobotnych, bezdomnych, niepełnosprawnych, uzależnionych od alkoholu i narkotyków (po zakończonej terapii), chorych psychicznie, zwalnianych z zakładów karnych oraz uchodźców; mogą być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, organizacje wyznaniowe oraz spółdzielnie socjalne.
- Zakłady Aktywności Zawodowej - tworzą one miejsca pracy dla osób ze stwierdzonym znacznym stopniem niepełnosprawności oraz niektórych grup osób o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności; mogą być tworzone przez gminy, powiaty, oraz organizacje pozarządowe zajmujące się rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych.
- Warsztaty Terapii Zajęciowej - uczestnictwo w warsztatach ma wspomagać proces rehabilitacji społecznej i zawodowej tych osób poprzez rozwijanie umiejętności codziennego funkcjonowania, zaradności osobistej, sprawności psychofizycznej oraz kompetencji zawodowych; mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne podmioty.

⁵⁴ GUS (2015) *Zdrowie i zachowanie zdrowotne mieszkańców Polski w świetle Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia (EHIS) 2014 r.*

Rysunek 28. Liczba podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej w 2013 roku według województw

Źródło danych: Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2013 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 23.10.2014 r.

Liczba podmiotów integracji społecznej i zawodowej jest niższa niż wynika to z porównania do liczby mieszkańców województwa. W 2013 roku (stan na 31.12) w województwie łódzkim zamieszkiwało 2 513 093 osób, co stanowiło 6,5% ludności Polski.⁵⁵ Tymczasem udział podmiotów w województwie w stosunku do łącznej liczby podmiotów w Polsce wyniósł: 2% w przypadku CIS, 4% w przypadku ZAZ oraz 6% w przypadku WTZ. We wszystkich rodzajach podmiotów integracji udział ten był więc niższy niż udział liczby ludności województwa łódzkiego w populacji Polski. Dodatkowo, w IV kwartale 2013 roku stopa bezrobocia w województwie łódzkim wyniosła 9,9%, czyli na poziomie wartości dla Polski ogółem.⁵⁶ Zestawienie tych wielkości pozwala wyciągnąć wniosek, że liczba podmiotów integracji społeczno-zawodowej w województwie łódzkim jest zbyt mała w stosunku do potrzeb.

Zróżnicowanie terytorialne wewnątrz województwa wygląda następująco: (dane zamieszczone na stronie łódzkiego urzędu wojewódzkiego⁵⁷)

- Centra Integracji Społecznej: Łódź, Radomsko, Żarnów, Opoczno. Są skoncentrowane w południowo-wschodniej części województwa i w Łodzi. Konieczny jest rozwój centrów w części północnej (np. Kutno) i zachodniej (np. Sieradz).
- Kluby Integracji Społecznej: Łódź (3), Pabianice, Tomaszów Mazowiecki, Zduńska Wola, Zgierz. Brak na północy i wschodzie województwa (np. Kutno, Skierniewice)

⁵⁵ Główny Urząd Statystyczny, baza demografia, www.demografia.stat.gov.pl.

⁵⁶ Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2013 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014.

⁵⁷ Dane zamieszczone na stronie internetowej łódzkiego urzędu wojewódzkiego, www.pomoc.lodzkie.eu. Są to wielkości aktualne na dzień 30.04.2016 i mogą się różnić od wielkości na wykresie nr 4, które odnoszą się do roku 2013, czyli ostatniego roku, gdzie dostępne są dane porównawcze dla województw.

- Zakłady Aktywności Zawodowej: Łódź (4), Rawa Mazowiecka, Wieruszów. Brak na południu (np. Bełchatów, Piotrków Trybunalski), północy (np. Kutno, Uniejów, Łowicz)
- Warsztaty Terapii Zajęciowej: Łódź (8), Aleksandrów Łódzki (2), Bełchatów, Będków, Brzeziny, Drzewica, Koluszki, Konstantynów Łódzki, Kutno, Łask, Łęczycza, Łowicz, Opoczno, Ozorków, Pabianice, Piotrków Trybunalski, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Sieradz, Skierniewice, Sulejów, Tomaszów Mazowiecki (2), Wieluń, Wieruszów, Zduny, Zduńska Wola, Zgierz, Żychlin

Najwięcej i dość równomiernie rozłożone w województwie, najlepiej w okolicach Łodzi. „Białe plamy” to powiaty poddębicki i pajęczański.

6. Mieszkalnictwo socjalne i chronione

Mieszkalnictwo socjalne i wspomagane to element polityki państwa prowadzonej w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa.

Mieszkania socjalne przysługują osobom, które uzyskały prawo do lokalu socjalnego na podstawie wyroku eksmisyjnego lub znajdują się w trudnej sytuacji materialnej, w której ich potrzeby mieszkaniowe nie są zaspokojone.

Mieszkanie wspomagane to usługa świadczona w lokalnej społeczności w postaci a) mieszkania chronionego, b) mieszkania lub domu, przygotowującego osoby w nim przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zapewniającego pomoc w prowadzeniu samodzielnego życia, c) mieszkania treningowego, przygotowującego osoby w nim przebywające do prowadzenia samodzielnego życia, d) mieszkania wspieranego, stanowiącego alternatywę dla pobytu w placówce zapewniającej całodobową opiekę.⁵⁸

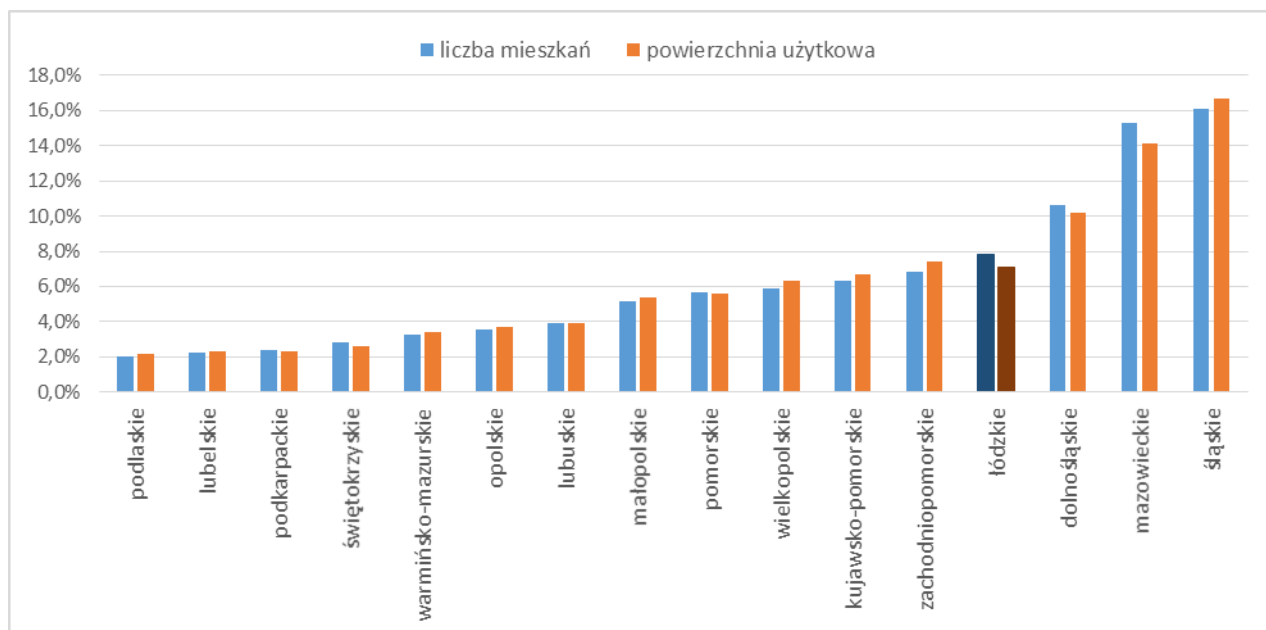
Mieszkalnictwo socjalne służy osobom ubogim, niesamodzielnym, starszym i osobom z niepełnosprawnościami.

W 2014 r. w województwie łódzkim było 6726 mieszkań socjalnych. W porównaniu do 2013 r. było to ok. 280 mieszkań mniej, jednak blisko 1400 więcej mieszkań socjalnych niż w 2009. Oznacza to, że między rokiem 2009 a 2014 liczba mieszkań socjalnych w województwie łódzkim wzrosła o 26%. W tym samym czasie liczba lokali socjalnych w całej Polsce wzrosła o 41%. Największy wzrost w tym czasie zanotowano w województwach podlaskim, zachodniopomorskim i wielkopolskim (ponad 60%), a najmniejszy – w lubelskim (o 12%). We wszystkich pozostałych województwach wzrost liczby mieszkań socjalnych był wyższy niż w województwie łódzkim.

Mieszkania w województwie łódzkim stanowiły 7,8% wszystkich mieszkań socjalnych w Polsce. Jednak w 2009 r. udział ten wynosił 8,7%.

⁵⁸ Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Regionalnego na lata 2014-2020, Minister Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa, marzec 2016, https://www.mr.gov.pl/media/16376/Wytyczne_CT9_3.pdf, str. 7. **Dokument obecnie aktualizowany. Brak danych dotyczących mieszkań wspomaganych typu treningowego i wspieranego.**

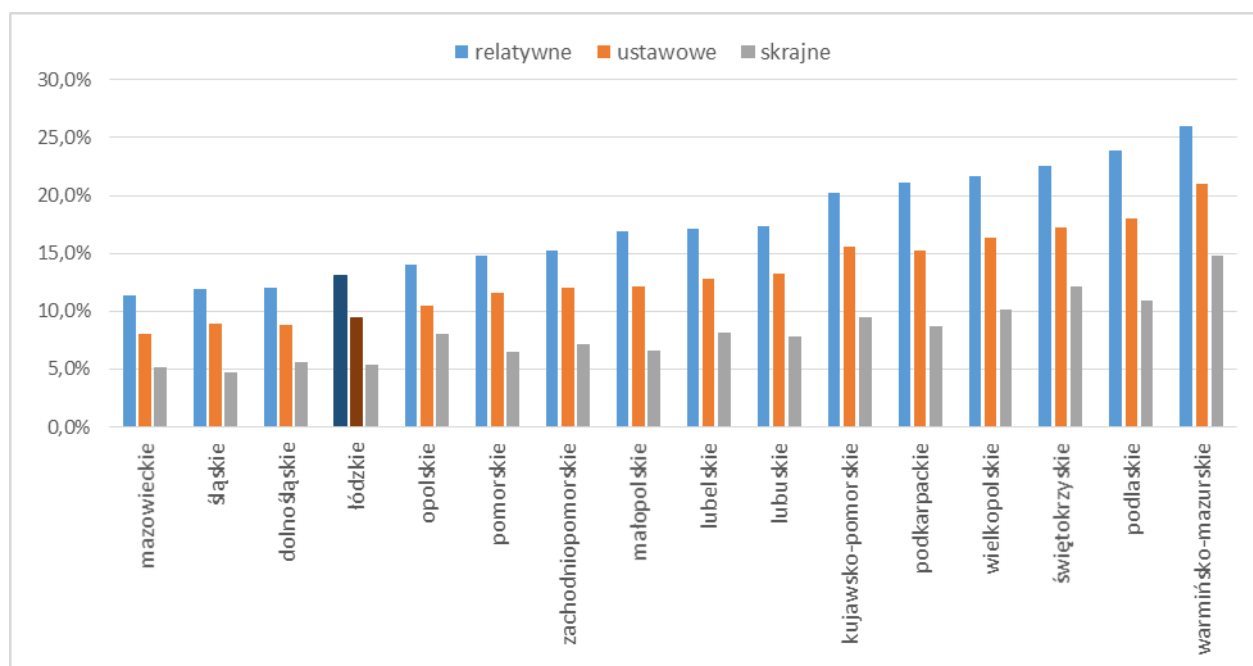
Rysunek 29. Udział mieszkań socjalnych w województwie w ogólnej liczbie mieszkań socjalnych w Polsce

Punktem odniesienia do oceny stanu mieszkalnictwa socjalnego w województwie może być poziom ubóstwa w województwie, ponieważ mieszkania socjalne są elementem zwalczania ubóstwa. Poziom ubóstwa w województwie łódzkim jest poniżej średniej dla Polski, zarówno w przypadku ubóstwa relatywnego, ustawowego jak i skrajnego.⁵⁹ Jedynie w trzech województwach poziom ubóstwa jest niższy niż w województwie łódzkim. Natomiast liczba mieszkań socjalnych w województwie łódzkim stanowi blisko 8% wszystkich mieszkań socjalnych w Polsce i jedynie trzy województwa oferują więcej mieszkań socjalnych.

⁵⁹ Poziom ubóstwa dla Polski ogółem: relatywne 16,2%, ustawowe 12,2%, skrajne 7,4%.

Rysunek 30. Poziom ubóstwa według województw w 2014 roku⁶⁰

Źródło danych: *Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015.

W 2014 było 23 mieszkań chronionych w województwie łódzkim, z których korzystało 228 osób (na 200 miejsc). W roku 2015 liczba mieszkań chronionych wzrosła do 25 a korzystających było 220.

Tablica 32. Liczba mieszkań chronionych, liczba miejsc w mieszkaniach chronionych oraz liczba osób korzystających z mieszkań chronionych według województw

Województwo	liczba jednostek	liczba miejsc	liczba osób korzystających
dolnośląskie	18	44	38
kujawsko - pomorskie	14	113	127
lubelskie	11	151	114
lubuskie	5	27	20
łódzkie	23	227	228
małopolskie	40	189	150
mazowieckie	12	43	36
opolskie	74	84	83
podkarpackie	15	31	18
podlaskie	0	0	0
pomorskie	31	70	67
śląskie	124	477	592
świętokrzyskie	8	68	75
warmińsko-mazurskie	13	57	57
wielkopolskie	15	92	178
zachodniopomorskie	11	61	55
RAZEM	414	1734	1838

⁶⁰ Rodzaje ubóstwa: a) skrajne – minimum egzystencji, b) ustawowe – kwota, od której przysługuje pomoc społeczna, c) relatywne – gospodarstwa, w których wydatki na osobę są poniżej 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych.

W województwie łódzkim prowadzone są trzy mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi:

1. w Jedliczach A przy ul. Jedlinowej 42/44 (planowana liczba miejsc: 20),
2. przy ul. Zawiszy Czarnego 22 w Łodzi (planowana liczba miejsc: 20),
3. przy ul. Traktorowej 90 m. 34 w Łodzi (planowana liczba miejsc: 3).⁶¹

Są także dwa mieszkania chronione dla pełnoletnich wychowanków opuszczających formy pieczy zastępczej:

1. przy al. Unii Lubelskiej 18 m. 5 w Łodzi (planowana liczba miejsc: 4)
2. przy ul. Więckowskiego 51 m. 16 w Łodzi (planowana liczba miejsc: 4).⁶²

Liczba mieszkań socjalnych w województwie łódzkim jest na poziomie, porównywalnym do pozostałych województw. Istotnym problemem jest jednak długi czas oczekiwania na lokale komunalne, a szczególnie socjalne (np. Wydział Budynków i Lokali UML). Na lokale socjalne czekają osoby znajdujące się w trudnej sytuacji zdrowotnej, rodzinnej czy społecznej, przede wszystkim te z wyrokami eksmisyjnymi z lokali komunalnych, spółdzielczych czy prywatnych.

Porównanie do liczby podmiotów pieczy zastępczej (3 200), wyraźnie ukazuje, że liczba mieszkań chronionych jest zdecydowanie za niska w porównaniu do potrzeb.

7. Dostępność i zapotrzebowanie na usługi placówek wsparcia dziennego oraz placówek prowadzonych w formie pracy podwórkowej dla dzieci i młodzieży

Placówki wsparcia dziennego, w tym prowadzone w formie pracy podwórkowej dla dzieci i młodzieży pomagają dzieciom, które nieobjęte takim wsparciem częściej trafiałyby do pieczy zastępczej. Rozwój tej formy usług społecznych jest jednym z priorytetów w ramach perspektywy finansowej 2014-2020.

W 2013 roku w województwie łódzkim mieszkało 133,1 tys. dzieci w wieku 7-12 lat oraz 69,9 tys. dzieci w wieku 13-15 lat (77,3 tys. z młodszej grupy oraz 39 tys. 13-15-latków mieszkało w miastach).

Według wyników badania ankietowego w gminach województwa łódzkiego w 2015 r liczba dzieci i młodzieży, które powinny być objęte opieką pozaszkolną, a obecnie nie są nią objęte to ok. 2,5 tys. dzieci. Prognozy demograficzne pokazują, że w województwie przynajmniej do 2020 liczba dzieci w wieku do 15 r.ż. nie zmieni się znacząco. Przewiduje się niewielki (4-procentowy) spadek liczby dzieci w wieku 13-15 lat na wsi).

⁶¹ <http://www.mops.lodz.pl/index.php/mieszkania-chronione>.

⁶² <http://www.mops.lodz.pl/index.php/mieszkania-chronione>.

Tabela 33. Liczba dzieci w dwóch grupach wieku w porównaniu z liczbą dzieci w tych grupach w 2013 r. (2013 r. = 100) - prognozy

	2014 r.	2020 r.	2030 r.	2040 r.	2050 r.
Ogółem w województwie					
Dzieci 7-12 lat	101,6	110,2	89,4	74,9	70,9
Dzieci 13-15 lat	97,7	99,9	89,0	76,6	68,1
Miasta					
Dzieci 7-12 lat	101,8	111,8	85,2	68,8	64,6
Dzieci 13-15 lat	98,4	102,9	88,8	72,9	63,4
Wieś					
Dzieci 7-12 lat	101,2	107,9	95,2	83,3	79,6
Dzieci 13-15 lat	96,8	96,1	89,3	81,3	74,0

Źródło: GUS (2014) Prognoza ludności na lata 2014-2050.

Liczba placówek wsparcia dziennego w woj. łódzkim ogółem zmalała w 2014 roku w porównaniu z 2011 r. ze 165 do 157. Podobny trend odnosi się do liczby miejsc w tych placówkach (4814 w 2014 r.) oraz liczby korzystających (6830 w 2014 r.). Najwięcej placówek wsparcia dziennego funkcjonuje w Łodzi i podregionie sieradzkim.

Tabela 34. Placówki wsparcia dziennego w woj. łódzkim w latach 2011-2014

Powiaty	2011	2012	2013	2014
ŁÓDZKIE ogółem	165	174	161	157
bełchatowski	2	9	9	7
brzeziński	0	1	1	1
kutnowski	3	3	3	3
łaski	12	7	7	8
łęczycki	6	6	5	5
łowicki	1	1	1	1
łódzki wschodni	7	7	8	7
opoczyński	2	2	2	2
pabianicki	3	5	4	4
pajęczański	0	0	0	0
piotrkowski	2	2	2	2
poddębicki	2	2	2	2
radomszczański	7	7	7	7
rawski	1	1	2	2
sieradzki	11	9	9	9
skierniewicki	0	0	0	0
tomaszowski	4	4	3	4
wieluński	5	5	5	4
wieruszowski	12	15	12	12
zduńskowolski	10	10	5	4
zgierski	9	9	13	15
m. Łódź	46	45	41	39
m. Piotrków Trybunalski	9	9	9	9
m. Skierniewice	11	15	11	10

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Tabela 35. Korzystający z placówek wsparcia dziennego w woj. łódzkim w latach 2011-2014

	2011	2012	2013	2014
ŁÓDZKIE ogółem	7 175	7 788	7 411	6 830
bełchatowski	62	555	587	391
brzeziński	0	74	80	80
kutnowski	100	123	103	97
łaski	239	135	135	120
łęczycki	228	255	175	166
łowicki	25	25	25	27
łódzki wschodni	317	306	336	318
opoczyński	85	90	79	86
pabianicki	177	293	257	249
pajęczański	0	0	0	0
piotrkowski	65	65	65	63
poddębicki	73	76	92	86
radomszczański	242	215	291	224
rawski	64	58	91	98
sieradzki	385	377	350	344
skierniewicki	0	0	0	0
tomaszowski	212	162	156	189
wieluński	112	132	126	103
wieruszowski	489	574	436	407
zduńskowolski	299	297	127	126
zgierski	501	478	653	583
m. Łódź	2 289	2 154	2 101	1 859
m. Piotrków Trybunalski	920	867	844	875
m. Skierniewice	291	477	302	339

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak widać z powyższych zestawień, placówki istnieją w niemal wszystkich powiatach, jednak są powiaty (skierniewicki czy pajęczański), w których brak jest takich placówek, a ten typ usług powinien być realizowany możliwie najbliżej miejsca zamieszkania osób korzystających. W kilku powiatach nie ma ani jednej placówki wsparcia dziennego (pajęczański i skierniewicki), a w powiecie łowickim jest tylko jedna placówka, oferująca 27 miejsc.

Respondenci z gmin, którzy uważają, że należałoby zwiększyć dostępność tej usługi społecznej za najkorzystniejsze sposoby rozwiązania problemu uważają: rozwój obecnej infrastruktury placówek wsparcia dziennego (świetlice: opiekuńcze, specjalistyczne, o charakterze pracy podwórkowej) albo uruchomienie nowych form wsparcia dla dzieci i młodzieży szkolnej.

Zwiększanie dostępności do tej formy wsparcia powinno polegać nie tylko na otwieraniu nowych placówek pomocy dziennej, ale także na ewentualnej pomocy już istniejącym placówkom w dostosowaniu zajmowanych lokali do nowych wymogów zapisanych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej⁶³.

8. Usługi rehabilitacji dla dzieci z wadami rozwoju

Rehabilitacja finansowana w ramach NFZ

Dostępność usług rehabilitacji dla dzieci z wadami rozwoju jest bardzo zróżnicowana.

W ramach świadczeń finansowanych z NFZ na 2016 rok podpisano umowy z 9 świadczeniodawcami na usługi rehabilitacji dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego w ośrodku/ oddziale dziennym dla dzieci.

Pięciu świadczeniodawców mieściło się w Łodzi i po jednym w Piotrkowie Trybunalskim, Skierniewicach, Poddębicach i Zduńskiej Woli. Sytuacja nieznacznie poprawiła się z porównaniu z 2011 rokiem, kiedy takie usługi rehabilitacyjne w ramach NFZ oferowało 6 świadczeniodawców: 3 w Łodzi i po jednym w Piotrkowie Trybunalskim, Zduńskiej Woli i Skierniewicach.

Zespoły Wczesnego Wspomagania Rozwoju

Zespoły Wczesnego Wspomagania Rozwoju powstały, by gwarantować dziecku (z opinią o wczesnym wspomaganiu rozwoju) i jego rodzinie bezpłatne, specjalistyczne wsparcie i stymulację rozwoju dostosowaną do możliwości dziecka. Zespoły takie umiejscowione są zwykle w poradniach psychologiczno-pedagogicznych oraz dodatkowo w zespołach szkół specjalnych, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych.

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne w woj. łódzkim funkcjonują przede wszystkim w mieście Łodzi (9 poradni), po jednej poradni miały: Opoczno, Ozorków, Pabianice, Pajęczno, Piotrków Trybunalski, Poddębice, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Sieradz, Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki, Warta, Wieluń, Wieruszów, Zduńska Wola, Zgierz.

Przybliżeniem potrzeb w zakresie usług rehabilitacji dla dzieci może być liczba dzieci niepełnosprawnych w województwie łódzkim. Według NSP 2011 w województwie mieszkało 7609 dzieci w wieku 0-15 lat z orzeczeniem o niepełnosprawności, z czego 2038 w Łodzi. Powyżej 300 takich osób mieszkało w każdym z powiatów: pabianickim, zgierskim, bełchatowskim, radomszczańskim, tomaszowskim, kutnowskim i w Piotrkowie Trybunalskim. Zespoły do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności osobom do 16 r.ż. najczęściej wydawały orzeczenia o niepełnosprawności z powodu: choroby układu oddechowego i krążenia – 24%, chorób neurologicznych - 13%, chorób tzw. innych - 14%. Do ostatniej grupy zalicza się m.in. schorzenia endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne, choroby układu krwiotwórczego.⁶⁴

⁶³ Rozporządzenie MPiPS z 13 października 2015 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych, jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzona placówka wsparcia dziennego (Dz.U. 2015 poz. 1630).

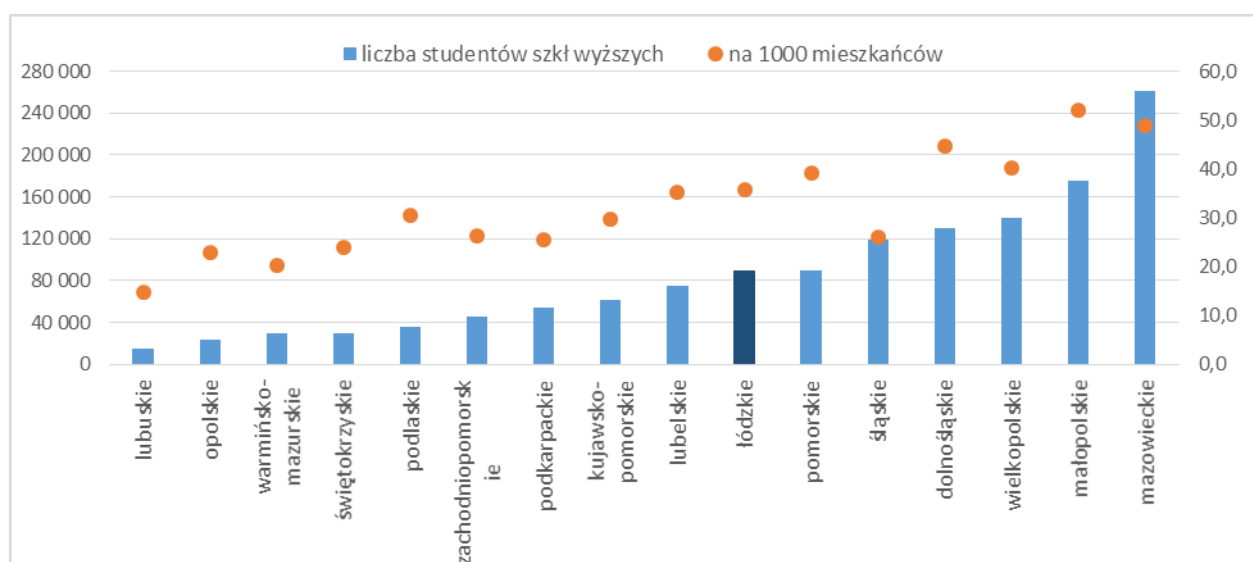
⁶⁴ Dane o strukturze dla 2012 r. cytowane za: "Diagnoza do Strategii Polityki Zdrowotnej dla Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020."

9. Dostępność do infrastruktury społecznej zanalizowanej pod kątem zaspakajania zapotrzebowania na tę infrastrukturę.

Na infrastrukturę społeczną składają się te działania, które mają na celu podnoszenie poziomu wykształcenia obywateli, wspieranie rozwoju kultury, ochronę dziedzictwa narodowego, rozwijanie bazy sportowej i zapewnienie dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej.

W zakresie edukacji, wyznacznikiem infrastruktury społecznej jest szkolnictwo wyższe. W roku akademickim 2014/15 w województwie łódzkim było 30 szkół wyższych (jedna mniej niż rok wcześniej). Studiowało w nich blisko 90 tys. studentów. Dawało to siódme miejsce wśród wszystkich województw. Na 1000 mieszkańców przypadało 36 studentów, czyli poniżej średniej dla całej Polski (blisko 41 studentów na 1000 mieszkańców).

Rysunek 31. Liczba studentów szkół wyższych według województw (stan na 30.11.2015)

Źródło danych: Notatka „Dane wstępne dotyczące szkolnictwa wyższego za 2015 rok”, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/skolnictwo-wyzsze-stand-w-dniu-30-xi-2015-r-dane-wstepne,8,3.html>.

Województwo posiada przeciętną liczbę instytucji kultury na tle innych województw. Znajduje się na 6 miejscu w Polsce pod względem liczby muzeów i liczby teatrów oraz na 10 miejscu pod względem liczby kin stałych. Gorzej wygląda sytuacja jeśli chodzi o biblioteki (11 miejsce) i domy kultury (11 miejsce).

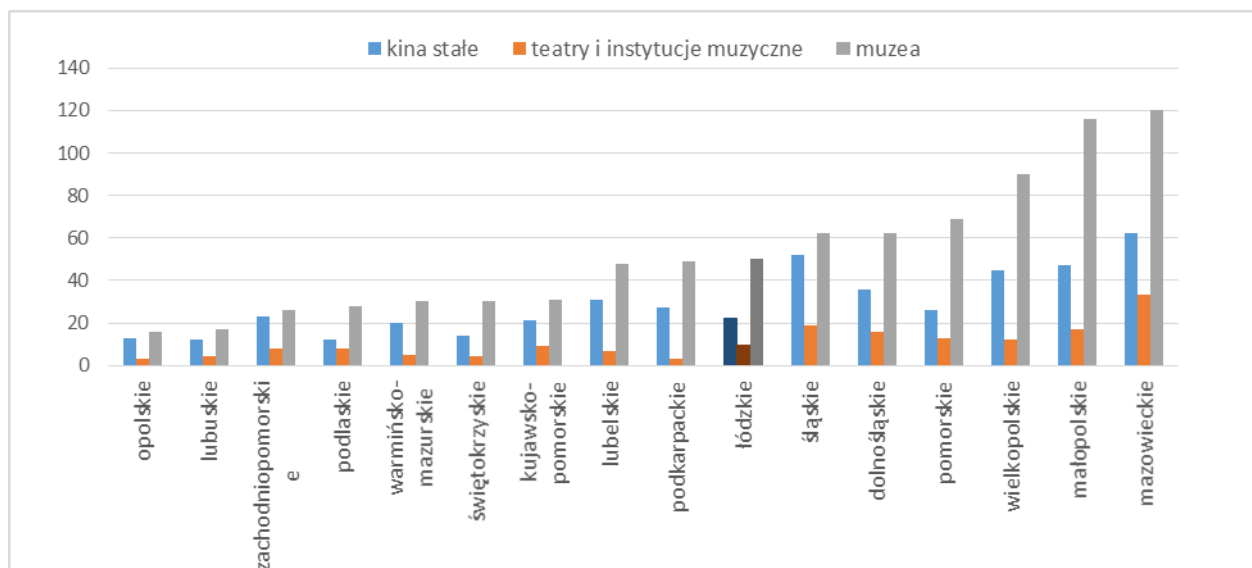
Na 100 tys. mieszkańców województwa przypada 0,9 kina, 0,4 teatru, 2,0 muzea, 7,5 domu kultury oraz 2,2 punktu bibliotecznego. We wszystkich typach instytucji kultury są to wartości poniżej średniej dla Polski.

W 2014 roku działało w województwie 861 klubów sportowych, w których ćwiczyło 56 362 osoby.⁶⁵ W porównaniu do liczby ludności, na 1 klub sportowy przypada 2910 mieszkańców

⁶⁵ Dane za: Kultura fizyczna w Polsce w latach 2013 i 2014, Główny Urząd Statystyczny i Urząd Statystyczny w Rzeszowie, 2015

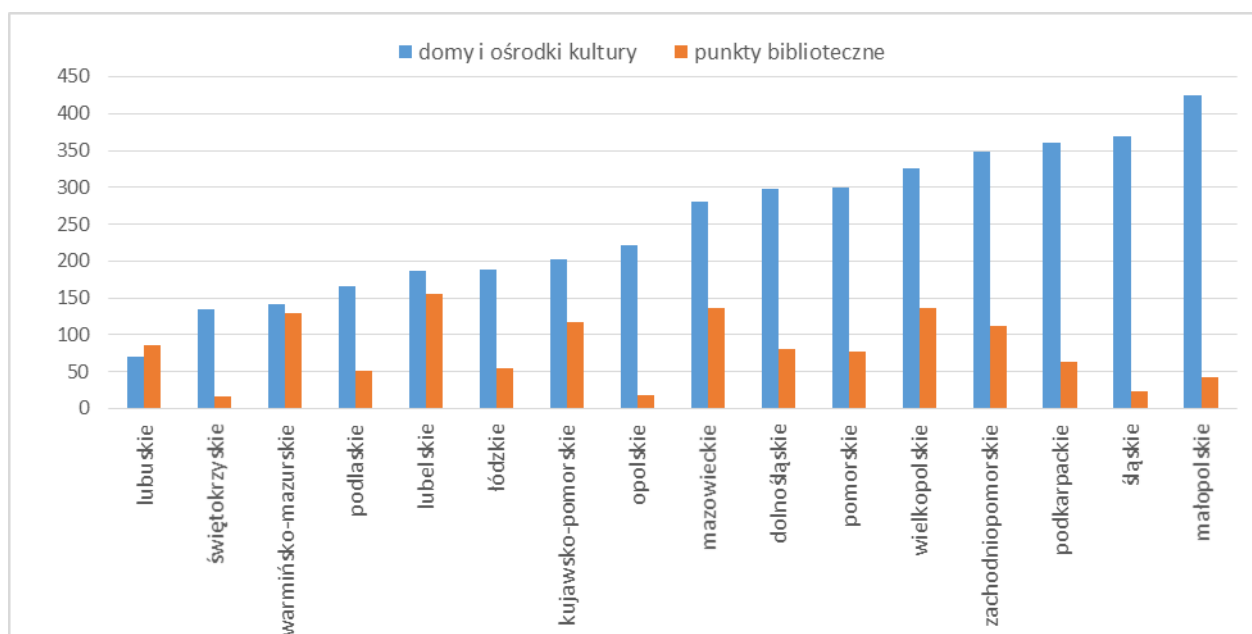
województwa, czyli powyżej średniej dla Polski ogółem. Jedynie w 4 województwach było więcej osób przypadających na jeden klub. Ćwiczący stanowili 2,3% mieszkańców województwa (średnio w Polsce – 2,4%), co jest jedną z niższych wartości wśród województw. Jedynie w 3 województwach odsetek ćwiczących jest niższy niż w łódzkim. Wynika z tego, że zarówno pod względem klubów sportowych, jak i osób ćwiczących, województwo łódzkie należy do województw najstabilniej rozwiniętych w Polsce.

Rysunek 32. Liczba kin, teatrów i muzeów według województw

Źródło danych: *Kultura w 2014 roku, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2015*

Rysunek 33. Liczba domów i ośrodków kultury oraz bibliotek według województw

Źródło danych: *Kultura w 2014 roku, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2015*

Infrastruktura społeczna na terenie województwa łódzkiego rozłożona jest nierównomiernie. Instytucje kultury, sportu oraz edukacji na poziomie wyższym koncentrują się w stolicy województwa. Jednak analiza wybranych elementów infrastruktury w odniesieniu do liczby ludności powiatu pokazuje łatwiejsze możliwości dostępu do niektórych instytucji w mniejszych ośrodkach.

Pod względem liczby ludności na bibliotekę:

- najlepsza sytuacja w powiatach – wierszowski, poddębicki, skierniewicki, piotrkowski, wieluński
- najgorsza w powiatach – miasto Piotrków, miasto Skierniewice, Łódź, pabianicki,

Pod względem liczba ludności na 1 miejsce kinowe:

- najlepiej w powiatach – m. Piotrków, m. Skierniewice, bełchatowski, m. Łódź
- najgorzej w powiatach – sieradzki, łowicki, tomaszowski, pabianicki oraz 10 powiatów, w których nie ma żadnego kina.

Pod względem liczby ludności na 1 klub sportowy

- najlepiej w powiatach – wierszowski, opoczyński, rawski, wieluński,
- najgorzej w powiatach – m. Łódź, pabianicki, piotrkowski, tomaszowski, radomszczański

Tabela 36. Wybrane elementy infrastruktury społecznej w województwie łódzkim według powiatów.

	Biblio- teki	Liczba ludności na 1 bibliotekę	Muzea	Kina stałe	Liczba ludności na 1 miejsce kinowe	Kluby spor- towe	Liczba ludności na 1 klub
PODREGION ŁÓDZKI							
Powiat brzeziński	7	4421	2	0	-	13	2380
Powiat łódzki wschodni	11	6376	1	1	387	24	2922
Powiat pabianicki	16	7474	1	1	430	36	3322
Powiat zgierski	33	5000	1	0	-	64	2578
PODREGION M. ŁÓDŹ							
Powiat m. Łódź	83	8506	19	8	110	160	4413
PODREGION PIOTRKOWSKI							
Powiat bełchatowski	18	6291	1	2	105	49	2311
Powiat opoczyński	19	4093	1	0	-	43	1809
Powiat piotrkowski	37	2474	1	0	-	28	3269
Powiat radomszczański	29	3994	2	1	196	36	3218
Powiat tomaszowski	24	4970	2	1	477	37	3224
Powiat m. Piotrków Tryb.	3	25203	1	1	71	25	3024
PODREGION SIERADZKI							
Powiat łaski	13	3889	1	0	-	21	2407
Powiat pajęczański	20	2615	0	1	195	22	2377
Powiat poddębicki	23	1817	1	0	-	22	1900

	Biblioteki	Liczba ludności na 1 bibliotekę	Muzea	Kina stałe	Liczba ludności na 1 miejsce kinowe	Kluby sportowe	Liczba ludności na 1 klub
Powiat sieradzki	40	2991	4	1	6646	49	2441
Powiat wieluński	31	2500	2	0	-	39	1988
Powiat wierszowski	24	1758	0	1	325	26	1623
Powiat zduńskowolski	15	4517	1	0	-	28	2420
PODREGION SKIERNIEWICKI							
Powiat kutnowski	26	3845	4	1	286	26	3845
Powiat łęczycki	14	3666	1	0	-	19	2701
Powiat łowicki	19	4208	2	1	579	30	2665
Powiat rawski	12	4118	1	1	165	27	1830
Powiat skierniewicki	20	1910	1	0	-	16	2387
Powiat m. Skierniewice	5	9732	0	1	102	19	2561

Źródło danych: dane na temat warunków życia w województwie łódzkim, zamieszczone na stronie urzędu statystycznego w Łodzi, <http://lodz.stat.gov.pl/dane-o-województwie/powiaty-909/warunki-zycia-dane-powiatowe-2015/>

Podsumowanie

Przeprowadzone analizy pozwoliły spojrzeć na województwo łódzkie i jego powiaty oraz gminy z punktu widzenia sytuacji w obszarze włączenia społecznego i zaspokojenia potrzeb w odniesieniu do usług społecznych.

W wielu obszarach występował - pokazywany również we wcześniej realizowanych badaniach - problem nierównomiernego rozmieszczenia placówek infrastruktury socjalnej, w szczególności brak infrastruktury socjalnej w gminach wiejskich. Z drugiej strony duża liczba potencjalnych beneficjentów usług mieszka w stolicy województwa, co sprawia, że zgłaszane potrzeby są tam największe.

Główne wnioski z przeprowadzonych analiz:

- Sieć środowiskowych domów samopomocy i domów dziennego pobytu dla osób starszych jest słabo rozwinięta, zaś w przypadku domów pomocy społecznej liczba miejsc jest niewystarczająca w odniesieniu do potrzeb, sytuacja ta dotyczy szczególnie miasta Łodzi. Poza Łodzią problemem bywa oddalenie placówki od dotychczasowego miejsca zamieszkania potencjalnych potrzebujących. Stąd potrzeba dostosowania struktury funkcjonujących domów pomocy społecznej do potrzeb demograficznych i zdrowotnych mieszkańców oraz zmian mających na celu optymalizację kosztów ich funkcjonowania. Z uwagi na zmieniającą się strukturę demograficzną oraz potrzeby zdrowotne mieszkańców województwa łódzkiego (zwiększające się zapotrzebowanie na zapewnienie całodobowej opieki dla osób przewlekle somatycznie chorych i zauważalne trudności w zagospodarowaniu miejsc w domach pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku oraz znaczny okres oczekiwania na umieszczenie w domach pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych) konieczne jest podjęcie działań zmierzających do dostosowania struktury domów pomocy społecznej.

- Od kilku lat rośnie dostępność różnych form opieki nad dziećmi do lat 3, jednak w niektórych powiatach, przede wszystkim w gminach wiejskich, dostęp do infrastruktury (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach) jest niewystarczający. Przy rozwijaniu tej formy usług warto najpierw zbadać preferencje rodziców w kwestii form opieki nad dzieckiem do lat 3.
- Usługi w ramach systemu pomocy społecznej są dopiero na początku drogi do deinstytucjonalizacji. Odnosi się to zarówno do usług dla grupy osób niepełnosprawnych i starszych niesamodzielnych, jak też małoletnich. Zakres usług opiekuńczych, liczba placówek dziennego pobytu są niewystarczające. W ofercie usług bytowych dominują duże domy pomocy społecznej. W domach dziennego pobytu (łącznie dla osób starszych i psychicznie chorych) jest razem dostępnych 3,4 tys. miejsc, natomiast w domach pomocy społecznej 6,4 tys. miejsc. Rekomenduje się deinstytucjonalizację opieki całodobowej - rozwijanie rodzinnych domów pomocy społecznej, wspieranie powstawania małych, lokalnych DPS - do 30 osób, wspieranie restrukturyzacji dużych, istniejących DPS w kierunku mniejszych placówek o zindywidualizowanym programie pomocy, opiekę w instytucjach całodobowych, w jak największym stopniu zastępować lub uzupełniać opieką w środowisku lokalnym.
- Brak systemowego i powszechnego wsparcia dla opiekunów faktycznych (w postaci szkoleń, poradnictwa itp.), domów krótkotrwałego pobytu w zastępstwie opiekuna faktycznego oraz asystentów osób niepełnosprawnych (zawód powszechny w krajach UE, w Polsce praktycznie nieistniejący).
- Rozwijanie usług podtrzymujących samodzielność i sprawność seniorów: usługi dziennych ośrodków wsparcia, kluby samopomocy, punkty wsparcia psychologicznego/prawnego, rozwój wolontariatu i samopomocy wśród seniorów.
- Budowanie systemu wsparcia dla samotnych osób starszych poprzez propagowanie idei rodzinnych domów pomocy i dziennych domów pomocy oraz wolontariat, a także zwiększenie usług opiekuńczych dla samotnych osób starszych i niepełnosprawnych w miejscu ich zamieszkania.
- Obszar usług podtrzymujących samodzielność i sprawność osób niesamodzielnych jest silnie powiązany z sektorem ochrony zdrowia, w którym istnieje szereg usług świadczonych tym osobom w ramach tzw. opieki długoterminowej (długoterminowa opieka pielęgniarska, zakłady opiekuńczo-lecznicze) oraz medycyny paliatywnej. Osoby niesamodzielne to często odbiorcy usług z obu sektorów: pomocy społecznej i ochrony zdrowia. W zakresie podtrzymywania samodzielności seniorów należy podkreślać wagę profilaktyki zdrowotnej i zwiększyć dostęp do opieki medycznej, w tym rehabilitacji.
- Tworzenie ośrodków wsparcia dziennego w formie środowiskowych domów samopomocy dla osób z demencją i chorobą Alzheimera.
- Rozwijanie systemu usług środowiskowych dla rodzin z problemami opiekuńczo wychowawczymi - objęcie kompleksowym wsparciem (asystenci rodziny/rodziny wspomagające, specjalistyczne poradnictwo, dzienne placówki wsparcia).
- Zwiększenie liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej, zwłaszcza zawodowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka; rozbudowywanie sieci podmiotów wspierających: koordynatorów pieczy zastępczej i rodzin pomocowych
- Wsparcie dla zmniejszania liczby wychowanków w placówkach-opiekuńczo wychowawczych do 14 osób
- Placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży ze środowisk ubogich i zagrożonych wykluczeniem społecznym są niedostępne w wielu gminach, podczas gdy ten typ usług powinien być realizowany możliwie najbliżej miejsca zamieszkania osób korzystających.

- W województwie łódzkim jest wysoki i wyższy od średniej krajowej wskaźnik dzieci poniżej 7. roku życia przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Konieczne jest zintensyfikowanie działań w kierunku deinstytucjonalizacji opieki przede wszystkim dla tej grupy wiekowej oraz równoległe wsparcie rodzin biologicznych przezywających trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych poprzez różnego rodzaju działania profilaktyczne przeciwdziałające umieszczeniu w pieczy zastępczej.
- Powoli rośnie liczba zawodowych i niezawodowych rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka, szybszy wzrost ogranicza m.in. mała liczba osób zgłaszających się do bycia rodzicem zastępczym.
- Promowanie rodzicielstwa zastępczego - rodzinne formy pieczy zastępczej zapewniają pełny i harmonijny rozwój osobowościowy dziecka, które zostało pozbawione opieki w rodzinnym domu. Biorąc powyższe pod uwagę, promocja i pozyskiwanie kandydatów na rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, a także rodziny pomocowe, powinno należeć do zadań priorytetowych.
- Pomoc dla usamodzielniających się wychowanków jest niewystarczająca w regionie łódzkim, należy zatem dążyć do tego, aby objąć wszystkich pracą socjalną w zakresie indywidualnych programów usamodzielnienia oraz w większym stopniu pomocą w zakresie uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz pracy. Konieczne jest zwłaszcza zwiększanie liczby mieszkań chronionych oraz skuteczne programy aktywizacji zawodowej (co zapewne powinno być prowadzone we współpracy z służbami zatrudnienia).
- Dopasowanie struktury i wielkości lokali wykorzystywanych na potrzeby systemu pieczy zastępczej - w wyniku zmiany prawa do 1 stycznia 2021 roku należy dostosować wszystkie placówki opiekuńczo – wychowawcze tak, aby nie dysponowały większą niż 14 liczbą miejsc organizacyjnych. Należy podjąć działania zmierzające do pozyskania mniejszych lokali i opuszczenia dotychczasowych siedzib lub do przekształcenia nieruchomości w budynki wielorodzinne.
- Przy rosnących potrzebach rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych w województwie łódzkim jednostki powiatowe zgłaszają potrzebę zwiększenia środków finansowych na rehabilitację. Także liczba podmiotów integracji społeczno-zawodowej w województwie łódzkim jest zbyt mała w stosunku do potrzeb, biorąc pod uwagę liczbę mieszkańców województwa i liczbę osób niepełnosprawnych w niektórych powiatach.
- Mała dostępność usług rehabilitacji dla dzieci z wadami rozwoju - liczba podmiotów dostępna w ramach ubezpieczenia zdrowotnego lub usług Zespołów Wczesnego Wspomagania Rozwoju jest niewielka i koncentruje się przede wszystkim w Łodzi.
- Liczba mieszkań socjalnych w województwie łódzkim jest na odpowiednim poziomie, porównując do pozostałych województw.
- Zacieśnienie współpracy między ponadgimnazjalnymi szkołami o profilu zawodowym a przedsiębiorcami w regionie oraz między szkołami a władzami samorządowymi celem:
 - rewizji oferty w zakresie profili kształcenia w ponadgimnazjalnych szkołach zawodowych (zasadnicze szkoły zawodowe i technika) pod kątem potrzeb regionalnych oraz szans na uzyskanie zatrudnienia absolwentów poszczególnych kierunków;

- współtworzenia programów mających na celu zwiększenie szans zawodowych absolwentów szkół oraz zmniejszenie ryzyka dezaktywacji zawodowej osób młodych.
- Unowocześnienie zaplecza dydaktycznego oraz zwiększenie atrakcyjności kształcenia w ponadgimnazjalnych szkołach zawodowych.
- Podjęcie działań mających na celu zacieśnienie współpracy między uczelniami a przedsiębiorcami w regionie oraz między uczelniami a władzami samorządowymi celem:
 - poprawy dopasowania oferty kierunków kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem oferty kierunków technicznych;
 - zwiększenia szans zawodowych absolwentów łódzkich uczelni na regionalnym rynku, a tym samym zminimalizowania ryzyka odpływu wykwalifikowanych zasobów ludzkich do sąsiednich regionów oraz dezaktywacji zawodowej absolwentów uczelni;
 - zwiększenia konkurencyjności ośrodka akademickiego jakim jest Łódź zarówno w wymiarze edukacyjnym jak i badawczym.

Bibliografia

- Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2013 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014
- Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2013 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 23.10.2014 r
- Diagnoza do Strategii Polityki Zdrowotnej dla Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020*, Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego
- Bank Danych Lokalnych GUS: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>
- Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności (2012), *Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności*, wersja polska, listopad 2012.
- Funkcjonowanie asystentów rodziny w świetle ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, Informacja o wynikach kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, 2015.
- Główny Urząd Statystyczny, baza demografia, www.demografia.stat.gov.pl.
- GUS (2014) *Prognoza ludności na lata 2014-2050*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- GUS (2015) *Zdrowie i zachowanie zdrowotne mieszkańców Polski w świetle Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia (EHIS) 2014 r.*
- Informacja Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2012 r. na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 r. „Karta Praw Osób Niepełnosprawnych”
- Kultura w 2014 roku*, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2015
- Raport na temat stanu pieczy zastępczej w województwie łódzkim, Regionalne Centrum Polityki Społecznej, Łódź, 2014
- RCPS (2014) *Wojewódzki Program Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu przez pomocy w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych na lata 2014-2020*
- RCPS (2015) *Informacja na temat stanu pieczy zastępczej w województwie łódzkim*
- RCPS (2015) *Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego na 2014 r.. Informacja.*
- Roczniki Statystyczne GUS - różne lata
- Rozporządzenie MPiPS z 13 października 2015 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych, jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzona placówka wsparcia dziennego (Dz.U. 2015 poz. 1630).
- Sprawozdanie MPiPS-03 za 2014 rok*
- Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015
- Urząd Statystyczny w Łodzi (2014) *Niepełnosprawni w województwie łódzkim*
- Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2015 r., poz. 332)
- Warunki życia w województwie łódzkim*, dane zamieszczone na stronie urzędu statystycznego w Łodzi, <http://lodz.stat.gov.pl/dane-o-wojewodztwie/powiaty-909/warunki-zycia-dane-powiatowe-2015/>
- Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2014-2020, Regionalne Centrum Polityki Społecznej, Łódź, 2014

Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Regionalnego na lata 2014-2020, Minister Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa, marzec 2016,

https://www.mr.gov.pl/media/16376/Wytyczne_CT9_3.pdf.

Spis tabel

Tabela 1. Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym - stan w dniu 31.12.2014.....	6
Tabela 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim w okresie od 2007 roku do 31.01.2016 roku	11
Tabela 3. Struktura bezrobotnych według płci i wieku w województwie łódzkim w 2014 roku	12
Tabela 4. Udział kobiet w bezrobotnych w województwie łódzkim w latach 2007-2014	14
Tabela 5. Długotrwale bezrobotni w województwie łódzkim w latach 2012-2014. Stan w końcu roku	15
Tabela 6. Niepełnosprawni w województwie łódzkim według deklarowanego ograniczenia sprawności	23
Tabela 7. Liczba i odsetek osób niepełnosprawnych, w tym niesamodzielnymi, w województwie łódzkim według powiatów	23
Tabela 8. Prognoza ludności w wieku 65 lat i więcej oraz 80 lat i więcej w województwie łódzkim	24
Tabela 9. Prognoza ludności w wieku 80 lat i więcej w województwie łódzkim	25
Tabela 10. Liczba osób, którym przyznano usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze, w latach 2012-2015	26
Tabela 11. Osoby niesamodzielne objęte usługami opiekuńczymi według powiatów	26
Tabela 12. Dane na temat domów dziennego pobytu według powiatów	29
Tabela 13. Dane na temat środowiskowych domów samopomocy pomocy według powiatów	31
Tabela 14. Liczba miejsc i przebywających w środowiskowych domach pomocy	32
Tabela 15. Środowiskowe domy samopomocy w województwie łódzkim	33
Tabela 16. Typy domów pomocy społecznej według kategorii adresatów,	34
Tabela 17. Dane na temat domów pomocy społecznej w województwie łódzkim według powiatów	35
Tabela 18. Liczba miejsc w domach pomocy społecznej według typów odbiorców świadczenia	36
Tabela 19. Liczba mieszkańców i oczekujących na umieszczenie w domach pomocy społecznej	37

Spis rysunków

Rysunek 1. Zmiany stanów ludności (w tys. osób) w latach 2013-2050.....	3
Rysunek 2. Przyrost naturalny na 1000 osób według województw - stan na dzień 31.12.2014 roku	4
Rysunek 3. Saldo migracji w województwie łódzkim w latach 1995-2014.....	4
Rysunek 4. Struktura ludności województwa łódzkiego według wieku i płci	5
Rysunek 5. Przeciętne trwanie życia mieszkańców województwa łódzkiego	6
Rysunek 6. Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w województwie łódzkim i w Polsce w roku 2007 i 2014	8
Rysunek 7. Miejsce zamieszkania ludności województwa łódzkiego.....	8
Rysunek 8. Struktura ludności (w %) według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim w latach 2010-2014	9
Rysunek 9. Liczba (w tys. osób) pracujących według płci w województwie łódzkim w latach 2005-2014.....	9
Rysunek 10. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w województwie łódzkim w latach 2009 - 2014.....	10
Rysunek 11. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2009-2014	10
Rysunek 12. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim w 2014 roku w przekroju powiatów.....	11
Rysunek 13. Struktura bezrobotnych według płci w województwie łódzkim w 2014 roku	12
Rysunek 14. Struktura bezrobotnych według płci i wieku w województwie łódzkim w 2014 roku	13
Rysunek 15. Struktura bezrobotnych według wykształcenia w województwie łódzkim w 2014 roku	13
Rysunek 16. Struktura bezrobotnych według płci i wykształcenia w województwie łódzkim w 2014 roku	14
Rysunek 17. Liczba (w tys. osób) i udział (w %) kobiet w populacji bezrobotnych w województwie łódzkim w latach 2007-2014.....	14
Rysunek 18. Udział korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności województwa łódzkiego w latach 2009-2015	16
Rysunek 19. Udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ludności powiatów w 2015 roku	17

Rysunek 20. Udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w latach 2013-2015 (w %)	17
Rysunek 21. Udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w 2015 roku.....	18
Rysunek 22. Liczba osób, którym przyznano świadczenie (w tys.).....	19
Rysunek 23. Główne przyczyny korzystania rodzin z pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2015 roku (w %)	20
Rysunek 24. Główne przyczyny korzystania rodzin z pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2015 roku (w %)	21
Rysunek 25. Liczba osób objęta pomocą w formie usług opiekuńczych w wieku poprodukcyjnym w 2015 roku	27
Rysunek 26. Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi w 2014 r.....	28
Rysunek 27. Zdawalność egzaminu maturalnego w 2014 r.	49
Rysunek 28. Liczba podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej w 2013 roku według województw	60
Rysunek 29. Udział mieszkań socjalnych w województwie w ogólnej liczbie mieszkań socjalnych w Polsce	62
Rysunek 30. Poziom ubóstwa według województw w 2014 roku	63
Rysunek 31. Liczba studentów szkół wyższych według województw (stan na 30.11.2015) ..	68
Rysunek 32. Liczba kin, teatrów i muzeów według województw	69
Rysunek 33. Liczba domów i ośrodków kultury oraz bibliotek według województw	69

Fundusze Europejskie
Program Regionalny

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

